ΕΘΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΧΡΗΣΙΜΟΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

Μετὰ εἰκονογραφιῶν

Ἐκδιδόμενον ἅπαξ τοῦ μηνός,

Ὑπὸ

Ν. ΜΑΤΑΡΑΓΚΑ

Τῇ συμπράξει διαφόρων λογίων.

ΕΤΟΣ ΠΕΜΠΤΟΝ. — ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ Θ'.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.

Γ. Φ. ΣΧΟΙΜΑΝΝΟΥ γενικὸς χαρακτηρισμὸς τῆς Ἑλλ. θρησκείας [ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ].—ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΣ ΣΑΤΩΒΡΙΑΝΔΟΣ [μελέτη]. — ΣΑΠΦΩ. — Τὸ βάπτισμα παρὰ τοῖς αὐτόχθοσι τῆς Ἀμερικῆς. — Τὰ πλούτη τῶν Ῥωμαίων. — ΑΛΦΡΕΔΟΥ ΔΕ ΜΥΣΣΕ, Δὸν Παέζ. — Η ΑΡΠΑΓΗ ΤΩΝ ΣΑΒΙΝΩΝ ΠΑΡΘΕΝΩΝ. — ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ, Ἀμωρῆς (Ἀλεξ. Δουμᾶ). — ΠΟΙΗΣΙΣ. — Η ΕΓΚΑΤΑΛΕΛΕΙΜΜΕΝΗ. — ΔΙΑ ΝΑ ΓΕΜΙΣΗ ΤΟ ΦΥΛΛΟ. — ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ. Ὁ υἱὸς τοῦ Διαβόλου, μυθιστόρημα Παύλου Φεβάλ.

ΑΘΗΝΗΣΙ,

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΑΓΓ. ΚΑΝΑΡΙΩΤΟΥ ΚΑΙ Ζ. ΓΡΥΠΑΡΗ. | ΟΔΟΣ ΧΡΥΣΟΣΠΗΛΑΙΩΤΙΣΣΗΣ, ΑΡΙΘ. 14.

1870.

ΕΘΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΧΡΥΣΟΒΟΥΛΛΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΣ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΠΑΛΑΞ ΤΟΥ ΜΙΝΟΣ.

ΕΤΟΣ Ε'. ΦΥΛΛ. Θ'. | ΙΟΥΝΙΟΣ 1870.

Γ. Φ. ΣΧΟΙΜΑΝΝΟΥ

ΓΕΝΙΚΟΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ.

(Ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ.)

(Συνέχεια ἴδε φυλλ. Η'.)

Οὐχὶ μικροτέρα ποικιλία καὶ ἔλλειψις συμφωνίας καταφαίνεται καὶ ἐκ τούτου, ὅτι οἱ θεοὶ εἰς διαφόρους τόπους ὀνομάζονται μὲ διάφορα ὀνόματα καὶ ἀποδίδονται εἰς αὐτοὺς διάφοροι κατηγορίαι, αἵτινες τὸ μὲν σημαίνουσιν ἐννοίας πολὺ διαφερούσας ἀπ' ἀλλήλων καὶ μόλις δυναμένας νὰ συναφθῶσιν, τὸ δὲ ὀφείλουσι τὴν ἀρχήν των εἰς ὅλως εἰδικὰς, καὶ τοπικὰς αἰτίας, ἰδίως δὲ εἰς τοῦτο, ὅτι εἰς διάφορα μέρη ἐγίνοντο δεκτὰ θεῖα ὄντα καὶ ἐτιμῶντο, περὶ ὧν οὐδὲν ἐγίνωσκον ἀλλαχοῦ, ἀλλ' ἠπόρουν ἂν ἔπρεπε νὰ θεωρῶσιν ὡς αὐτοὺς τοὺς ἀλλαχοῦ τιμωμένους θεοὺς ἢ οὐχί. Διότι μεταξὺ τῶν θεῶν ὑπῆρχον καὶ ἀνώνυμοι, παριστάμενοι δι' ὅλως γενικῶν ἐκφράσεων, ὡς π. χ. ἐν Βούλιδι τῆς Φωκίδος ἐλατρεύετο ὁ *Μέγιστος* καλούμενος θεὸς περὶ οὗ ὁ Παυσανίας εἰκάζει μόνον, ἑπομένως δὲν εἶνε βέβαιος, ὅτι ἴσως εἶνε ὁ Ζεύς. Ἐν Παλλαντίῳ δὲ τῆς Ἀρκαδίας ὑπῆρχεν ἱερὸν τῶν *Καθαρῶν θεῶν*, ἐν ᾧ ὡρκίζοντο τοὺς μεγίστους ὅρκους· πῶς ὅμως ἐκαλοῦντο ἰδίως οἱ θεοὶ οὗτοι, δὲν ἐγίνωσκον οἱ κάτοικοι ἢ τοὐλάχιστον δὲν ἤθελον νὰ εἴπωσιν εἰς ἄλλους. Ἐν Ἀμφίσσῃ τῆς Φωκίδος ἐλατρεύοντο οἱ *Μειλίχιοι θεοὶ* καὶ προσεφέροντο αὐτοῖς νυκτερινὰι θυσίαι, οὗτοι ὅμως δὲν εἶχον ὡρισμένα κύρια ὀνόματα, δι' ὧν νὰ παριστῶνται ἢ ὡς οἱ αὐτοὶ μὲ ἄλλους θεοὺς ἢ ὡς διάφορα ὄντα. Ἐν Ἀμφίσσῃ ὡσαύτως ὑπῆρχεν ζεῦγος θεῶν ἐν μορφῇ παίδων, οἵτινες ἐλατρεύοντο ὑπὸ τὴν κοινὴν ἐπωνυμίαν *Ἄνακτες*, χωρὶς νὰ γινώσκωσι ποίαν σχέσιν εἶχον πρὸς τοὺς ἀλλαχόθι λατρευομένους θεούς. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ περὶ τοῦ *Ἀγαθοῦ Θεοῦ*, ὅστις εἶχε ναὸν ἐν Μεγαλοπόλει τῆς Ἀρκαδίας, ἵνα μὴ εἴπωμεν περὶ τῶν *Ἀγνώστων θεῶν*, εἰς οὓς ἦσαν καθιερωμένοι βωμοὶ π. χ. ἐν Ἀθήναις ἢ Ὀλυμπίᾳ (1). Ἐν Ἀθήναις ἐτιμῶντο θεῖά τινα ὄντα ὡς *Τριτοπάτορες*, δηλ. προπάτορες· διατὶ ὅμως ἐκαλοῦντο οὕτω καὶ πῶς πρέπει νὰ ἐκλαμβάνωνται, ἠγνόουν ἐν τῇ ἀρχαιότητι καὶ αὐτοὶ οἱ μᾶλλον πεπαιδευμένοι ἐξεταστάι (2). Οἱ Κουρῆται ἐν Κρήτῃ εἶχον θέσιν μεταξὺ τῶν δημοσίᾳ λατρευομένων θεῶν, οὓς ἐπεκαλοῦντο καὶ ἐν πανδήμοις ὅρκοις (3), ἐνῷ ἀλλαχοῦ οὐχὶ μόνον οὐδεμία λατρεία ἀπεδίδετο εἰς αὐτοὺς, ἀλλὰ καὶ ἠρνοῦντο μάλιστα τὴν θεότητά των. Περὶ τῆς ἐν

(1) Περὶ ὅλων τούτων τῶν ἀνωνύμων θεῶν ἴδ. Παυσ. X, 37,3. VIII, 44,5. X, 38, 3. 4 VIII, 36, 3. 1, 1, 2. V, 14, 6.

(2) Πρβλ. Δεβέλιον εἰς Ἀγλαόφαμ. σ. 753 κτλ.

(3) Id. Corp. Inscript. ἀριθ. 2554 σ. 185 κα. 2555 σ. 14.

Κρήτη Βριτομάρτεως ἀμφέβαλλον ἂν ἦτο ἡ αὐτὴ τῇ Ἀρτέμιδι ἢ ὂν διάφορον ἀνῆκον μόνον εἰς τὴν ἀκολουθίαν της. Καὶ αὐτὴ ἡ Ἄρτεμις ἐθεωρεῖτο ποτὲ μὲν ὡς ἡ θεὰ Σελήνη, ποτὲ δὲ διάφορος· ἡ Ἑκάτη ποτὲ μὲν ἡ αὐτὴ τῇ Ἀρτέμιδι, ποτὲ δὲ τῇ Περσεφόνῃ, καὶ ἄλλοτε ὡς θεότης διάφορος ἀμφοτέρων. Καὶ ἄλλα τοιούτου εἴδους παραδείγματα ἤθελον παρατεθῆ, ἂν δὲν ἐξήρκουν τὰ ὀλίγα ταῦτα (1). Μόνον τοῦτο ἔτι μνημονευτέον ὅτι ὡς πρὸς τοιαῦτα μάλιστα ὀνόματα θεῶν, ἅτινα συνήθως εθεώρουν ὡς ἀτομικὰς παραστάσεις ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ θείου προσώπου, ἕνεκα ὅμως τῆς ποικιλίας τῶν ἐπωνυμιῶν καὶ κατηγοριῶν δι' ὧν ἐχαρακτηρίζοντο ὡς διάφοροι ὄψεις τῆς ἐνεργείας των, ἠγέρθησαν πολλαὶ ἀμφιβολίαι ἂν ἦνε τῷ ὄντι ὁ αὐτὸς θεός, ὃν πρέπει τις νὰ ἐννοῇ ἐν ἐκείνῳ τῷ ὀνόματι, ἢ πολλοὶ καὶ διάφοροι ἀλλήλων, οἵτινες μόνον τὸ ὄνομα εἶχον κοινὸν πρὸς ἀλλήλους. «Ἂν μία Ἀφροδίτη ὑπάρχῃ ἢ δύο, ἡ Οὐρανία καὶ ἡ Πάνδημος, ἀγνοῶ» λέγει ὁ Σωκράτης παρὰ Ξενοφῶντι (2), «διότι καὶ ὁ Ζεύς, ὃν θεωροῦμεν ὡς ἕνα ἔχει πολλὰς ἐπωνυμίας»· ὅ,τι ὁ Σωκράτης ὁμολογεῖ ὅτι ἀγνοεῖ, τοῦτο νομίζει μεταγενέστερός τις ποιητὴς ὁ Καλλίμαχος, ὅτι γινώσκει ἀσφαλῶς· οὐ μόνον δύο Ἀφροδῖται διαβεβαιοῖ ὅτι ὑπάρχουσιν, ἀλλὰ πολλαὶ μεταξὺ δὲ αὐτῶν μία, ἡ Καστνιῆτις, ὑπερέχουσα τῶν λοιπῶν τῇ δυνάμει (3). Καθόσον δ' ἀφορᾷ τὸν Δία, ὃν εθεώρουν, ὡς λέγει ὁ Σωκράτης, ὡς ἕνα, δὲν συμφωνεῖ ἐντελῶς μὲ το ἐνιαῖον τούτου τὸ ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος ἐξ ἰδίας πείρας λεγόμενον (4). Ὁ Ξενοφῶν δηλ. ἐθυσίασε κατὰ τὴν ἐπιστροφήν του ἐκ τῆς Ἀσίας εἰς τὸν Σωτῆρα Δία καὶ εἰς τὸν Ἄνακτα (Δία) πολλάκις· ὅτε ὅμως ἦτο ἐν Λαμψάκῳ ἔνθα ἐστερεῖτο τῶν πρὸς τὸ ζῆν, συνεβουλεύθη ἕνα τῶν οἰωνοσκόπων, ὅστις εἶπεν εἰς αὐτὸν ὅτι ὁ *Μειλίχιος Ζεὺς* εἶνε αἰτία τῆς κακῆς καταστάσεως τῶν πραγμάτων του, ὅτι ὀφείλει νὰ προσενέγκῃ θυσίαν εἰς αὐτὸν καὶ τότε θὰ βελτιωθῶσι. Τοῦτο καταδεικνύει ὡς εἰ ὁ Μειλίχιος Ζεὺς ἦτο διάφορος τοῦ Σωτῆρος καὶ Ἄνακτος, ὅστις οὐδεμίαν εἶχε γνῶσιν τῶν εἰς τούτους προσφερομένων θυσιῶν, ἀλλ' ἀπῄτει τὰς ἰδίας αὐτοῦ θυσίας καθ' ἑαυτόν· τοῦτο δὲ δύναται νὰ μᾶς ἀναμνήσῃ τὰ ὑπὸ τοῦ Καπιτωλίνου Διὸς τῷ Αὐγούστῳ προξενηθέντα πάλαι ποτὲ κακά, ὡς τιμώντι αὐτὸν ἧττον τοῦ Διός, τοῦ θεοῦ τῆς βροντῆς (1). Κατὰ τοὺς νόμους τοῦ Σόλωνος ὅρκοι τινὲς ἔπρεπε νὰ ὀμνύωνται εἰς τον *ἱκέσιον*, *καθάρσιον* καὶ *ἐξακεστήριον*· εἶνε δὲ φανερὸν ὅτι ταῦτα εἶνε τρία διαφορα ἐπώνυμα τοῦ Διός, ὡς θεοῦ τῆς ἱκεσίας, τοῦ καθαρμοῦ καὶ ἐξιλεώσεως, ἀλλ' ἐν τούτοις τοῦτο ἀποδεικνύει ὅτι ὁ Σόλων διέταξε νὰ ὀμνύωσι *τρεῖς θεοὺς* (2). Οὕτω δὲ απαντῶμεν καὶ ἀλλαχοῦ εἰς τυπους ὅρκων ὅτι π. χ. παρακαλεῖται ὁ Κρητογένης Ζεὺς πρὸς τῷ Ταλλαίῳ Διΐ, Ἀθηνᾶ τις Ὀλῃρία πρὸς τῇ Πολιάδι καὶ Σαλαμωνία Ἀθηνᾷ καὶ οὕτω καθεξῆς. (3) Δὲν δυνάμεθα ὅμως καὶ διὰ τοῦτο νὰ θαυμάσωμεν ἂν ἀρχαῖοι θεολόγοι τὸ μὲν ὑπὸ τούτου, τὸ δὲ ὑπὸ τῶν πολλῶν καὶ ἀσυναρμόστων ἀντιφάσεων πρὸς τὰς δοξασίας καὶ τοὺς μύθους τῶν θεων, ἐπείσθησαν νὰ παραστήσωσι σαφῶς τον διϊσχυρισμὸν ὅτι ὀφείλει τις νὰ παραδεχηται περισσοτέρους ἢ ἕνα Δία ἢ μίαν Ἥραν ἢ ἕνα Ἀπόλλωνα κλπ. (4) Κατὰ τοῦ διϊσχυρισμοῦ τούτου δὲν θὰ ἐγίνετο ἀντιλογία ἐκ μέρους τῆς θρησκείας τοῦ λαοῦ, ὅσον κατὰ τοῦ ἑτέρου, δι' οὗ ἐπέσυραν καθ' ἑαυτῶν τὴν μομφὴν τῆς αθεΐας, ὅτι δηλ. ὅλοι οἱ λεγόμενοι θεοὶ οὐδὲν ἄλλο ἦσαν ἢ βασιλεῖς καὶ ἥρωες τῆς ἀρχαιότητος, οὓς χάριν τῶν πράξεών των καὶ τῆς ἀξίας των ἀπεθέωσαν· καθότι τοῦτο τοὐλάχιστον ἦτο εἰς τοὺς πιστοὺς βέβαιον, ὅτι οἱ μεγάλοι θεοί, οἱ κυβερνῆται τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου βίου ἦσαν ἄλλο τι ἢ ἀποθεωθέντες ἄνθρωποι, ὅτι ἦσαν ὄντα ἀρχικῶς ἀνωτέρας φύσεως, εἰ καὶ αἱ ἔννοιαι περὶ τῆς φύσεώς των καὶ περὶ ἑνὸς ἑκάστου

(1) Πρβλ. πονημάτιον I σ. 334.
(2) Συμποσ. κ. 8, 9.
(3) Καλλίμαχ. παρ' Ἀθην. IX σ. 433.
(4) Ἀνάβ. VII, 8, 4. πρβλ. IV, 8, 25. V, 9, 22, VII, 6. 44.

1) Σουητ. Αὐγ. κ. 91. Δίων Κάσσιος LIV, 4.
2) Ἰούλ. Πολυδεύκ. VIII. 142.
3) Ἰδ. Corp. Inscri· no. 2534 σ 176. Ross, ἀρχαία λοκρικὴ ἐπιγρ. σ, 50· 51.
4) Πρβλ. Κικέρ. de natura deor. III, 16, 42 κ. 21, 53 μετὰ τῶν ἡμετέρων παρατηρήσεων καὶ τῆς εἰσαγωγῆς σ. 7.

τῶν ἀτόμων, ἰδιοτήτων καὶ τοῦ κύκλου τῆς ἐνεργείας τῶν θεῶν ἦσαν τοσοῦτον ἀόριστοι, ἀσαφεῖς καὶ αβέβαιοι. Ὅτι περὶ τούτων δὲν ἠδύναντο οἱ ἄνθρωποι νὰ γνωρίζωσι βέβαιόν τι, ἔλεγον ὄχι μόνον οἱ σοφοί, (1) ἀλλὰ καὶ οἱ πιστοί (2). Ἐν τῇ ἀρχαιότητι δὲν ὑπῆρχε βεβαίως δογματικὴ θεολογία, ἀλλὰ μόνον μυθολογία πλήρης ἀντιφάσεων καὶ διαφόρων ἑρμηνειῶν, ἔτι δὲ λατρεία ἐκ παραδόσεως, ἥτις δὲν ἠδύνατο νὰ ἀναπληρώσῃ τὴν ἔλλειψιν θρησκευτικῆς διδασκαλίας καὶ νὰ κατορθώσῃ συμφωνίαν τῆς πίστεως, εἰ καὶ ἡ τήρησις αὐτῆς παρ' ἅπασιν ὁμοιομόρφως ἴσως διετάχθη. Διότι καὶ οἱ τύποι τῆς λατρείας εἰ καὶ κατ' ἀρχὰς ἦσαν ἐκφράσεις ἐννοιῶν τινων περὶ τῶν θεῶν καὶ τῶν σχέσεων αὐτῶν πρὸς τὴν φύσιν καὶ τοὺς ἀνθρώπους, δὲν ἠδύναντο ὅμως ἀναγκαίως καὶ αὐταὶ αἱ ἔννοιαι νὰ μεταδίδωνται καὶ κανονίζωνται δι αὐτῶν (τῶν τύπων). Ὡς δὲ οἱ μῦθοι οὕτω καὶ οἱ τύποι ἐδέχοντο διαφόρους ἐξηγήσεις, ἄλλος δὲ ἄλλως ἠδύνατο νὰ ἐννοῇ τὰ ἐν αὐτοῖς, πολλοὶ δὲ μάλιστα ἠρκοῦντο νὰ μὴ ἐννοῶσιτ· καὶ ἄλλοι ἐνῷ κατ' ἐπιφάνειαν ἐτήρουν τοὺς τύπους τῆς λατρείας, ἐσωτερικῶς ὅμως ἐχλεύαζον αὐτούς. Καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ ἐπικούριοι οἱ ἀπιστότατοι καὶ ἀσπονδότατοι ἀντίπαλοι τῆς τοῦ λαοῦ θρησκείας, δὲν ὤκνησαν νὰ μετέλθωσι καὶ αὐτὸ τὸ ἀξίωμα τοῦ ἱερέως (3).

Ἡ λατρεία προῆλθεν ἐκ τῆς συνειδήσεως τῆς ὑποταγῆς καὶ ἐνδείας, αἱ δὲ ἀρχαὶ αὐτῆς ἀνήκουσιν εἰς χρόνους καθ' οὓς προσήκουσα ἰδέα περὶ τῶν θεῶν καὶ τῶν σχέσεών των πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα ἦτο ἀλλοτρία. Τὰ Ἡσιόδεια ποιήματα παριστῶσιν τὴν λατρείαν διατεταγμένην ἐν εἴδει συνθήκης· ἐγένετό ποτε, λέγουσιν, ἐν τῇ ἀρχαιότητι διάκρισίς τις μεταξὺ θεῶν καὶ ἀνθρώπων δηλ. τῶν βοηθειῶν καὶ εὐεργεσιῶν, ἃς οἱ ἄνθρωποι ἔπρεπε νὰ προσδοκῶσιν παρὰ τῶν θεῶν, ἐκ τῶν τιμῶν καὶ τῆς εὐγνωμοσύνης, τὴν ὁποίαν οἱ ἄνθρωποι ἔπρεπεν ἀντὶ ἐκείνων νὰ ἀποδίδωσιν εἰς αὐτούς (1). Ὑπὸ ταύτην τὴν ἔννοιαν δυνάμεθα βεβαίως νὰ θεωρήσωμεν τὴν λατρείαν ὡς εἴδός τι συναλλαγῆς· τὴν δοξασίαν δὲ ταύτην ἀναφέρει καὶ ὁ Πλάτων ἅπαξ ὡς δοξασίαν τῶν πλείστων (2). Ὁ ἄνθρωπος ἀποδίδει εἰς τοὺς θεοὺς ὅ,τι εἶνε διατεταγμένον, ἀπαιτεῖ δὲ ἀπ' ἐναντίας παρ' αὐτῶν, ἵνα δώσωσι καὶ ἐκ μέρους των ὅ,τι αὐτὸς ἄξιοῖ· δίδει μόνον διότι θέλει ἀντὶ τοῦ διδομένου νὰ ἀποκτήσῃ ἄλλο τι, εὐγνωμονεῖ μόνον, διότι φοβεῖται μὴ διὰ τῆς ἀχαριστίας παροργίσῃ τοὺς θεοὺς καὶ ἀπολέσῃ τὴν εὔνοιαν αὐτῶν, ἧς πάντοτε ἔχει χρείαν· ἡ εὐσέβεια αὐτοῦ εἶνε ἐξωτερική τις καὶ ἰδιοτελὴς νομιμότης. Οὐκ ὀρθῶς ὅμως ἤθελέ τις διϊσχυρισθῆ ὅτι ἡ θρησκεία τῶν Ἑλλήνων μόνον τὸ εἶδος τοῦτο τῆς νομίμου εὐσεβείας ἔχει γνωρίσει ἢ διδάξει. Ὡς δὲ ἤδη παρετηρήσαμεν οὐδὲν κυρίως ἐδιδάσκετο ἐν τῇ θρησκείᾳ. Ἐπετρέπετο εἰς ἕκαστον νὰ δοξάζῃ περὶ τῶν θείων πραγμάτων καὶ τῆς σχέσεως τῶν θεῶν καὶ ἀνθρώπων κατὰ τὰς ἑαυτοῦ πεποιθήσεις, οἱ δὲ θρησκευτικοὶ κανόνες, οἵτινες ἅπαντες ἀνεφέροντο εἰς τοὺς τύπους τῆς πρὸς τοὺς θεοὺς τιμῆς, εἰ καὶ ἦσαν ὀλίγον κατάλληλοι νὰ ἐμποιήσωσι καθαρωτέρας καὶ μᾶλλον προσηκούσας ἐννοίας, δὲν ἐπέβαλον ὅμως τοὐλάχιστον εἰς αὐτοὺς ἀνυπέρβλητον ἐμπόδιον· ὅτι δὲ καὶ ὁ ἐθνισμὸς μεταξὺ τῶν πιστῶν αὐτοῦ ὁμολογητῶν δὲν ἠρίθμει ὀλίγους, οἵτινες ἐτίμων τοὺς θεούς των μετ' εὐσεβείας, οὐδεὶς θὰ τολμήσῃ νὰ ἀρνηθῇ. Καὶ αὐτὴ καὶ ἡ κατὰ νόμον εὐσέβεια παρίσταται ὑφ' ἁπάντων αὐτῶν τῶν νουνεχῶν ἐθνικῶν ὡς πράγματι ἀνοσία δεισιδαιμονία, εἰς ἣν παραδίδοται τὸ μέγα πλῆθος τῶν ἀπαιδεύτων καὶ ἀνοήτων. Οὐδόλως δὲν πρέπει τις νὰ ταραχθῇ ἀκούων ὅτι ἡ θεοσέβεια ὁρίζεται ὑπὸ τῶν σοφῶν ὡς δικαιοσύνη (3).

1) Ὡς π. χ. Ξενοφάνης παρὰ Σέξτῳ τῷ ἐμπ. πρὸς Μαθημ. VI, 49. Εὐριπ. Fragm. Φιλοκτ. 6.
2) Ἡρόδ. II, 3, οὐ αἱ λέξεις νομίζων πάντας ἀνθρώπους ἴσον περὶ αὐτῶν ἐπίστασθαι, οὐδὲν ἄλλο σημαίνουσιν ἢ ὅτι ἅπαντες οἱ ἄνθρωποι ἐξ ἴσου (ἴσον) γινώσκουσι περὶ τῶν θείων. Ἴσον ἐν ἐκείνῃ τῇ ἀλληλουχίᾳ οὐδὲν ἄλλο δηλοῖ ἢ ἐπίσης ὀλίγον καὶ δύναταί τις εἰκότως νὰ θαυμάσῃ ὅτι τινὲς ἐν τούτοις δὲν το ἐννόησαν.
3) Λουκιαν. Συμποσ. 3 Λαπιθ. κ. 9.

(1) Ἡσιόδ. Θεογν. ς. 535. Πρβλ. τὴν ἀκριβεστέραν ἐξήγησιν ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τοῦ Προμηθ. τοῦ Αἰσχ. σ. 113 κ.ἑ. καὶ πονημάτιον II. σ. 272 κ.ἑ.
(2). Εὐθύφρ· σ. 14 Ε.
(3) Πρβλ. Πλάτ. ἐρισμῶν σ. 412 Ε (Βίρ. τομ.

διότι ἡ *δικαιοσύνη* αὕτη δὲν εἶνε ποσῶς μόνον ἐξωτερική τις νομιμότης, ἀλλ' ἐσωτερικὸν αἴσθημα, πηγάζον ἐκ τῆς συνειδήσεως τοῦ καθήκοντος, τὸ ὁποῖον αὐτοῦ ἕνεκα εἶνε δίκαιον. Καὶ αὐτὸ τὸ εὐαγγέλιον (1) ὁμιλεῖ περὶ δικαιοσύνης, ἥτις φέρει εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν καὶ ἀντιτίθησιν αὐτὴν πρὸς τὴν ὑπὸ τῶν Φαρισαίων καὶ Γραμματέων ἐξωτερικῶς μόνον ἐξασκουμένην· καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων δὲ χριστιανῶν πεπαιδευμένων περιλαμβάνεται ἡ πρὸς τὸν θεὸν καὶ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους ἀγάπη ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς δικαιοσύνης (2). Δὲν ἔμεινεν ὅλως ἀλλότριον τοῦ ἑλληνικοῦ ἐθνισμοῦ ὅτι ἡ ἀγάπη συνδέει τούς τε θεοὺς καὶ ἀνθρώπους πρὸς ἀλλήλους. Ὁ Ὅμηρος καλῶν τὸν Δία πατέρα ἀνδρῶν τε θεῶν τε, δὲν ἐννοεῖ διὰ τούτου τὸν δημιουργὸν (διότι δὲν ὑπελάμβανεν αὐτὸν ὡς τοιοῦτον), ἀλλὰ ὡς τὸν πατρικὸν βασιλέα καὶ συντηρητήν, ὡς ὁ Ἀριστοτέλης ὀρθῶς παρετήρησεν (3). *Φίλιε Ζεῦ, φίλιε Ἀπόλλον*, ἔλεγον οἱ ἕλληνες, ὡς ἡμεῖς λέγομεν *Ἀγαθὲ Θεέ*, καὶ οἱ καλοὶ ἄνθρωποι λέγονται θεοφιλεῖς. Ὁ Χρύσιππος λέγει ὅτι ἡ δοξασία τοῦ ὅτι οἱ θεοὶ εἶνε εὐμενεῖς καὶ φιλάνθρωποι ἐπήγασεν ἐκ τῆς κοινῆς συνειδήσεως (4)· ἡ ἐναντία ἔννοια ὅτι οἱ θεοὶ εἶνε ἄστοργοι, σκληροὶ καὶ δυσμενεῖς ἄρχοντες, οὓς πρέπει τις νὰ φοβῆται, ἀντὶ νὰ ἀγαπᾷ καὶ νὰ ἐλπίζῃ παρ' αὐτῶν, ψέγεται ὡς δεισιδαιμονία καὶ πλάνη καὶ ἀντιμάχεται εἰς τὸν ἀληθῆ πρὸς τὸν θεὸν σεβασμόν, δηλ. τὴν εὐσέβειαν (5). Καὶ αὐτὸ δὲ τοῦτο τὸ ὄνομα εὐσέβεια δηλοῖ οὐχὶ δουλικὸν φόβον ἢ νόμιμον φρόνημα, ἀλλ' ἀνώτερόν τι· σημαίνει ἑκουσίαν ἀναγνώρισιν τοῦ ὑψηλοτέρου, εἰς ὃ αἰσθάνεταί τις ἑαυτὸν ἐμφύτως ἠναγκασμένον νὰ προσφέρῃ σέβας καὶ τιμήν. Καὶ εἰς τὸν ἐθνισμὸν δὲ δὲν ἦτο ἀδύνατον ν' ἀφήσῃ τὰς ἀγρίους καὶ αἰσθητὰς ἐννοίας τῶν προγενεστέρων χρόνων καὶ ν' ἀνυψωθῇ εἰς καθαρωτέραν ἰδέαν θεότητος ἀξιοσεβάστου ὄχι μόνον διὰ τὴν δύναμιν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἀγαθότητα καὶ σοφίαν αὐτῆς.

Ἀλλὰ τὴν καθαρωτέραν ταύτην ἰδέαν καὶ τὴν εἰς αὐτὴν ἀναφερομένην ἀληθῆ εὐσέβειαν, δυνάμεθα βεβαίως νὰ εὕρωμεν μόνον παρὰ τοῖς ἀγαθωτέροις, κατ' ἐξοχὴν δὲ εἰς ὀλίγα τινὰ ἐξέχοντα πνεύματα. Ὁ προτιθέμενος νὰ χαρακτηρίσῃ τὴν θρησκείαν τῶν Ἑλλήνων, οὐχὶ ὅπως αὕτη καταφαίνεται παρὰ τοῖς ὀλίγοις τούτοις, ἀλλ' ὅπως ἐν γένει παρὰ τῷ λαῷ δὲν δύναται νὰ παρασιωπήσῃ ὅτι ἐν τούτῳ τὸ ἐπικρατοῦν φρόνημα ἦτο ἀντὶ ἀληθοῦς εὐσεβείας μᾶλλον ἢ ἧττον παχυλὴ δεισιδαιμονία ἢ κοῦφος ἀπιστία. Τινὲς ἐξ ἡμῶν, λέγει ὁ Πλάτων (1), ποσῶς δὲν πιστεύουσιν εἰς θεούς, ἄλλοι ὅτι οἱ θεοὶ δὲν φροντίζουσι περὶ τῶν ἀνθρώπων, ἄλλοι τέλος ὅτι πείθονται διὰ παρακλήσεων καὶ ἀναθημάτων. Μεταξὺ τῶν τελευταίων τούτων, ἀναιμφιβόλως τοῦ μεγάλου πλήθους, ὑπῆρχον φυσικῷ τῷ λόγῳ πάλιν διάφοροι βαθμίδες κατὰ τὰς διαφόρους ἐννοίας, τὰς ὁποίας ἕκαστος ἐσχημάτιζε κατὰ τὸν βαθμὸν τῆς ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς αὐτοῦ μορφώσεως, τόσον περὶ θεῶν ὅσον καὶ περὶ τῶν ἀντικειμένων, δι' ἃ πρέπει νὰ παρακαλῇ αὐτοὺς ἢ περὶ τῶν μέσων, δι' ὧν πρέπει νὰ ἀποκτήσῃ τὴν εὔνοιάν των. — Ἔγκειται ὅμως εἰς τὴν φύσιν τοῦ ἐκ τῆς ἀποθεώσεως τῆς φύσεως πηγάσαντος πολυθεϊσμοῦ νὰ μὴ δύνηται εὐκόλως νὰ ἀνυψωθῇ εἰς καθαρωτέραν καὶ ὑψηλοτέραν ἰδέαν περὶ θεότητος· ἐν τῷ πλήθει δὲ τῶν θεῶν, δι' ὧν ὁ πολυθεϊσμὸς πληροῖ τὸν κόσμον, ὑπάρχουσιν ἀναγκαίως πολλοί, οἵτινες πολὺ ὀλίγον ἁρμόζουσιν εἰς τοιαύτην ἰδέαν, καὶ τούτου ἕνεκα δὲν πρέπει νὰ θεωρῶνται ὡς θεοὶ οἱ δυνάμενοι νὰ ὠφελήσωσιν ἢ βλάψωσι τοὺς ἀνθρώπους. Τὸ ὄνομα, δι' οὗ ὅλοι καλοῦνται *θεοί*, παρίστησιν αὐτοὺς μόνον ὡς ὑπεράνθρωπα ὄντα, τὸ ὄνομα ὅμως τοῦτο ἀποδίδεται καὶ εἰς ἐκείνους, οὓς ἄλλως θεωροῦσιν ὡς θηριώδεις φύσεις. Τὸ θαλάσσιον τέρας, ἡ Σκύλλα, καλεῖται παρ' Ὁμήρῳ θεά, ἡ Χίμαιρα, ἡ Ἔχιδνα εἶνε θεῖα ὄντα ἐκ θείων γένους καταγόμενα (1). Ἀπ' ἐναντίας δὲ τὸν θεὸν Πᾶνα, ὅστις ὀλίγον τι μόνον μετέχει τῆς θηριώδους φύσεως καὶ μορφώσεως, δὲν διστάζει ποιητής τις (2) μάλιστα νὰ θεωρήσῃ ὡς θηρίον· οἴκοθεν δὲ ἐννοεῖται πόσον ὀλίγον ἐνέπνεον σεβασμὸν τοιούτου εἴδους θεοί. — Ἡ ἀληθὴς θρησκεία δὲν δύναται νὰ ἀποχωρίσῃ τὴν ἔννοιαν τῆς θεότητος ἀπὸ τὴν τῆς ἱερότητος, ἡ ἀλήθεια δὲ αὕτη δὲν εἶνε ἄγνωστος εἰς τοὺς σοφωτέρους τῶν ἐθνικῶν· ἐὰν εἶνε οἱ θεοὶ κακοί, λέγει ὁ Εὐριπίδης (3), δὲν εἶνε πλέον θεοί. Ἀλλ' ὁ λαὸς δὲν ἐπίστευεν οὕτως· κατ' αὐτὸν καὶ οἱ μέγιστοι καὶ κάλλιστοι τῶν θεῶν δὲν ἦσαν ἀπηλλαγμένοι ἠθικῶν ἀδυναμιῶν καὶ ἁμαρτημάτων· ἡ φύσις των ἦτο ὁμοία μὲ τὴν ἀνθρωπίνην· καλὸν δηλ. καὶ κακὸν ἐν αὐτοῖς ἦν ἀναμεμιγμένον, ἠδύναντο νὰ πράσσωσιν ὄχι μόνον δικαίας, ἀλλὰ καὶ ἀδίκους πράξεις· δὲν ἦσαν πάντοτε εὐεργετικοὶ καὶ εὔσπλαγχνοι, ἦσαν κατὰ καιροὺς φθονεροὶ καὶ ζηλότυποι. Ὅτι δὲ ὁ συχνάκις μνημονευόμενος *φθόνος θεῶν* ἐνίοτε σημαίνει τῷ ὄντι φθόνον, δὲν δυνάμεθα νὰ ἀρνηθῶμεν εἰ καὶ ἡ αὐτὴ λέξις ἔχει συχνάκις καὶ καλὴν ἔννοιαν, ἐκφράζει δηλ τὴν δικαίαν ἠθικὴν ἀποδοκιμασίαν, δι' ἧς οἱ θεοὶ τιμωροῦσι τὴν ὑπερηφάνειαν καὶ τὸν κόμπον τῶν τὰ ἑαυτῶν ὅρια ὑπερβαινόντων ἀνθρώπων (4). Ἐὰν δὲ ἡ θρησκεία τοῦ λαοῦ δὲν γνωρίζει ἁγίους δηλ. ἀπολύτως καλοὺς θεούς, τότε δὲν γνωρίζει καὶ κανένα ἀπολύτως κακόν. Εἰς τοὺς θεοὺς δὲν ἀνθίστανται οἱ διάβολοι, οἵτινες μηχανῶνται κακά, μηχανῶνται νὰ ἀποπλανῶσι τοὺς ἀνθρώπους εἰς κακὰς πράξεις, νὰ κρημνίσωσιν αὐτοὺς εἰς ἁμαρτήματα καὶ δυστυχίας καὶ νὰ ἐξολοθρεύωσι. Ποιοῦνται μὲν λόγον ποιηταὶ περὶ τῆς Ἄτης, ὡς κακούργου θεᾶς, ἥτις σκοτίζει καὶ ἐξαπατᾷ τὸν νοῦν τῶν ἀνθρώπων, ἵνα τιμωρηθῶσι μετὰ ταῦτα, ἀλλ' ἡ Ἄτη αὕτη εἶναι μόνον ποιητικὴ μορφή, ἥτις δὲν δύναται νὰ καταριθμηθῇ ἐν ταῖς ἀνεγνωρισμέναις θεότησι τῆς θρησκείας τοῦ λαοῦ καὶ ἥτις φαίνεται καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς ποιηταῖς οὐχὶ ὡς αὐτεξουσίως καὶ αὐθαιρέτως ἐνεργοῦσα, ἀλλὰ κατὰ παραχώρησιν ἢ διαταγὴν ἀνωτέρας θεότητος, ἥτις μόνον ὅταν αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος εἶνε ἤδη παραδεδομένος εἰς τὴν κακίαν, σκοτίζει ἔτι μᾶλλον τὸν νοῦν του μέχρις οὗ τιμωρηθῇ ἐπαξίως (1). Εἰς τὴν θρησκείαν τοῦ λαοῦ ἀνήκει ἡ ἔννοια τοῦ *Ἀλάστορος* ὅστις καταδιώκει ἀπαύστως τοὺς ἀσεβεῖς καὶ τιμωρεῖ τὰ ἁμαρτήματα τῶν πατέρων καὶ εἰς τὰ τέκνα, ὅστις ἑπομένως πολὺ ἀπέχων τῆς εἰς τὸ κακὸν διαβολικῆς τέρψεως, εἶνε μᾶλλον ἐχθρὸς καὶ ἀνεξιλέωτος τιμωρὸς τοῦ κακοῦ (2). Ἀλάστωρ εἶνε καὶ ὁ *Ἀλιτήριος* περὶ οὗ ἐπίστευον ὅτι βασανίζει τοὺς κακοὺς ἀνθρώπους, ὡς π. χ. ἐν Ἀθήναις, κατὰ τὸν Ἀνδοκίδην (3), ἐγίνετο λόγος παρὰ γυναικῶν καὶ παίδων, ὅτι ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Ἱππονίκου ἐνεφώλευεν ἀλιτήριος ὅστις εθορύβει παντοιοτρόπως. Οὕτως ἐνόμιζον αὐτὸν ἐν τούτοις μόνον γυναῖκες καὶ παῖδες, δηλ. οἱ δεισιδαίμονες, οἵτινες ἤξευρον νὰ λέγωσι καὶ περὶ πολλῶν ἄλλων φαντασματοειδῶν ὄντων περὶ Κοβάλου καὶ φαντασμάτων, περὶ Λαμίας καὶ Ἐμπούσης, Ἀλκοῦς καὶ Μορμοῦς καὶ ἐν γένει ὅ,τι ἐνόμιζον ὡς τὰ καλούμενα *Μορμολυκεῖα*, δι' ὧν ἐφοβίζοντο ἰδίως τὰ παιδία (4) Ἀλλὰ γενικῶς ἀνεγνωρισμέναι, εἴς τινα δὲ μέρη καὶ δημοσίᾳ μεγαλοπρεπῶς λατρευόμεναι θεότητες ἦσαν αἱ *Ἐρινύες*, ὧν τὸ ἔργον ὅμοιον πρὸς τὸ τοῦ Ἀλαστορος συνίστατο, ὡς ὁ Αἰσχύλος λέγει, εἰς το να καταδιώκωσι καὶ ἐξαφανίζωσι τοὺς ὑπὸ τῶν θεῶν μισηθέντας ἀσεβεῖς (5). Διὰ τοῦτο ἐκαλοῦντο καὶ ἰδίως *σεμναὶ* καὶ *εὐμενίδες*· ἐκάλουν δὲ οὕτως οἱ ἄνθρωποι οὐχί, ὡς ἐπιπόλαιός τις δοξασία θέλει, χάριν εὐφημισμοῦ, ἀλλὰ διότι εἶχον τὴν πεποίθησιν ὅτι διὰ τῆς τιμωρίας τῶν κακῶν

XI σ. 292) πρὸς δὲ Πρωταγόρ. σ. 331 B 339 C. Κικέρ. περὶ φύσ. θε. I, 41, 416. Πορφύρ. περὶ ἀποχ. III, 1 σ. 214. Σέξτ. ἐμπ. πρὸς Μαθημ. IX, 124.

(1) π. χ. Ματθ. c. 5, 20.

(2) Λακτάντ. D. I. VI, 10, 1. Primum officium justiciae est conjungi cum Deo, secoundum cum homine.

(3) Πολιτ. I, 12. πρβλ. καὶ Λακτάντ. D. I. IV, 3, 12.

(4) Πλούταρχ. περὶ Στωϊκ. ἐναντιωμ. κ. 38.

(5) Πλούταρ. περὶ δεισιδαιμονίας κ. 4.

(1) Περὶ νόμ. X σ. 885.

(1) Ὁμ. Ὀδ. XII, 117. 18 Π. VI, 180. Ἡσιόδ. Θεογον. ς. 296.

(2) Παρ' Ἀθηναίῳ X σ. 455 A.

(3) Ἀποσπάσμ. Βελλεροφ. XIX 4.

(4) Πρβλ. τὴν εἰς τὸν Προμηθ. τοῦ Αἰσχύλ. εἰσαγωγὴν σ. 132.

(1) Ἰδ. κατ' ἐξοχὴν Αἰσχ. Χοηφ. ς. 377 ἔκδ. Ἑρμ. καὶ τὴν ἐμὴν εἰσαγωγὴν ἐν Εὐμενίσ. σ. 28. — Παρ' Ὁμήρῳ ἤδη ἐν Ἰλ. IX, 509 κ. ἑ. ἀπαντᾷ ἡ γνώμη αὕτη.

(2) Πρβλ. Naegelsbach, d. nachhom. Theologie des griech. Volksgl. σ. 335.

(3) Περὶ μυστηρίων σ. 64, 11 R.

(4) Πρβλ. Beckers Charicles II σ. 17.

(5) Αἰσχύλ. Εὐμεν. ς. 870 κ. ἑ. καὶ τὴν ἐμὴν εἰσαγωγὴν σ. 42.

ἐξασφαλίζεται ἡ σωτηρία τῶν καλῶν καὶ διὰ τοῦτο αἱ Ἐρινύες ἐὰν κατεδίωκον καὶ ἐξηφάνιζον τοὺς κακοὺς, προσεφέροντο εὐμενεῖς καὶ εὐεργέτριαι πρὸς τοὺς καλούς (1). Αἱ Ἐρινύες ἦσαν θεράπαιναι τοῦ ἀμεταβλήτου δικαίου, ἐκτελεσταὶ τῶν αἰωνίων νόμων, ἐφ' ὧν στηρίζεται ἡ ἠθικὴ διάταξις τοῦ κόσμου.

Ἡ πίστις ὅτι ὁ κόσμος κυβερνᾶται ὑπὸ θεοῦ, ὡς σύστημα ἠθικῶν σκοπῶν μόνον κατὰ τοὺς νόμους τῆς ἀγαθότητος, σοφίας καὶ δικαιοσύνης, δὲν μετεδόθη εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἀρχαιότητα δι' οὐδεμιᾶς ὑψηλοτέρας ἀποκαλύψεως, ὅτι δὲ οἴκοθεν ὀλίγοι μόνον ἀνυψώθησαν εἰς αὐτὴν τὴν πίστιν, ἣν καὶ ἀμετατρέπτως διετήρησαν, δὲν πρέπει νὰ θαυμάσωμεν. Ἀλλὰ τὴν φανερὰν ἀντίθεσιν, δηλ. τὴν πίστιν εἰς διάταξιν τοῦ κόσμου, καθ' ἣν ἕκαστος θεὸς ἐνήργει αὐθαιρέτως καὶ κατὰ βούλησιν, κατὰ τυφλὴν καὶ ἄδηλον ἅμα τύχην, ἐπίσης δὲν δύναταί τις νὰ θεωρήσῃ ὡς τὴν πραγματικὴν καὶ γενικὴν θεωρίαν τοῦ ἐθνισμοῦ περὶ τοῦ κόσμου. Ἡ ἀναπόδεικτος ἀνάγκη τῆς φύσεως, ἐξ ἧς ἐπήγασεν πᾶν ὄν, εἶνε ἄλλος τις ἢ αὐτὸς ὁ πάνσοφος καὶ παντοδύναμος δημιουργὸς καὶ κυβερνήτης τοῦ κόσμου, ἐν τούτοις ὅμως ἐπίσης ἐκ τῆς ἀναποδείκτου φυσικῆς ἀνάγκης ἐπήγασαν καὶ οἱ νόμοι τῆς σοφίας καὶ τοῦ δικαίου, ἐφ' ὧν στηρίζεται ἡ ὕπαρξις καὶ συντήρησις τοῦ κόσμου καὶ οἵτινες ἀντιπροσωπεύονται ὑπ' αὐτῶν τῶν θεῶν. Οἱ γενικοὶ ὅροι τῆς ὑπάρξεως πάντων τῶν ὄντων εἶνε ὡρισμένοι ἀμεταβλήτως διὰ τῆς φυσικῆς ἀνάγκης, ἀλλ' ἐν αὐτοῖς τούτοις τοῖς γενικοῖς ὅροις, ὑπάρχει καὶ σφαῖρα ἐλευθέρας ἐνεργείας διά τε τοὺς θεοὺς καὶ τοὺς ἀνθρώπους. Οἱ θεοὶ δὲν εἶνε ὅμοιοι πρὸς ἀλλήλους οὔτε κατὰ τὴν δύναμιν οὔτε κατὰ τὴν σοφίαν, δὲν γνωρίζουσι πάντες καὶ ἐξ ἴσου τοὺς εἰς τὴν ἀρχικὴν ἀνάγκην στηριζομένους νόμους, ἀλλ' ἐν γένει ἐνεργοῦσι κατ' αὐτοὺς τοὺς νόμους. Μεταξὺ αὐτῶν τῶν ἰδίων ὑπάρχει κοινωνική τις τάξις καὶ πολίτευμα. Ἡγεμὼν πάντων εἶνε ὁ Ζεὺς, διότι οὗτος, ὡς ἰσχυρότατος, εἶνε ὁ σοφώτατος καὶ ἀγαθώτατος. Ἐνεργεῖ πατρικῶς καὶ διὰ τοῦτο καλεῖται *πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε*. Εἰς τὴν θέλησιν αὐτοῦ καὶ τὸ πρόσταγμα πρέπει νὰ ὑπακούωσι πάντες οἱ λοιποὶ θεοί· αὐτὸς ὥρισεν εἰς αὐτοὺς τὰ ἐπιτηδεύματα καὶ τὸν κύκλον τῶν ἐνεργειῶν των, αὐτοὶ δὲ πρέπει νὰ θεωρῶνται ὡς βοηθοὶ καὶ ὑπηρέται αὐτοῦ εἰς τὴν κυβέρνησιν τοῦ κόσμου. — Ταύτην ἴσως δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν ὡς τὴν καθόλου θρησκευτικὴν πίστιν, ἣν οἱ νοήμονες ἐν τῇ ἀρχαιότητι εἶχον. Οὗτοι δηλ. ἐπίστευον ὅτι τὸ χάσμα μεταξὺ τοῦ ἀρχεγόνου ὄντος, τοῦ ἀνεξερευνήτου καὶ ἀκαταλήπτου, τὸ ὁποῖον δὲν ἠδύναντο νὰ φαντασθῶσιν ὡς προσωπικόν ὄν (1) καὶ διὰ τοῦτο ἠρκέσθησαν νὰ θεωρῶσιν ὡς τὴν πρώτην αἰτίαν, τὸν λόγον καὶ τὸ δυνατὸν πάντων τῶν πραγμάτων, τῶν ἐξ αὐτοῦ κατ' ἀνάγκην (2) ἐνυπάρχουσα νάρχικῶς εἰς αὐτὸ πηγασάντων, τὸ χάσμα λέγω, μεταξὺ τοῦ ὄντος τούτου καὶ τοῦ ἀνθρώπου ἐπλήρωθη δι' ἐκείνων τῶν οὐχὶ ἀρχικῶν, ἀλλὰ γενομένων, οὐχὶ ἀπολύτων ἀλλὰ ἐξηρτημένων, τούτου δὲ ἕνεκα προσωπικῶν, ἀνθρωποειδῶν καὶ φιλανθρώπων ὄντων, τὰ ὁποῖα ὠνόμαζον θεούς των καὶ τοὺς ὁποίους πᾶς τις ἠδύνατο νὰ παρακαλῇ πεποιθὼς, ὅτι εἰσακούουσιν αὐτόν, πρὸς οὓς ἀπέβλεπεν ὡς εἰς εὐμενεῖς διευθυντὰς τοῦ βίου του, εἰς οὓς ἀπέδιδεν ὅ,τι ἐν ἑαυτῷ ὑπῆρχεν εὐγενέστατον καὶ κάλλιστον, ὧν εἶχε χρείαν καὶ ἄνευ τῶν ὁποίων οὐδὲν ἠδύνατο. Ὅτι οὕτως ἐθεώρουν τοὺς θεούς των οἱ νοήμονες μεταξὺ τῶν ἀρχαίων, γινώσκει ὁ εἰδὼς αὐτούς, ἀλλ' ἔτι πᾶς τις γινώσκει ὅτι οἱ νοήμονες, ὡς πανταχοῦ οὕτω καὶ ἐν τῇ ἀρχαιότητι, δὲν ἀπετέλουν τὴν πλειονότητα. Ἐὰν τις ἤθελεν ἐρωτήσει ἕνα ἐξ ἐκείνων τῶν νοημόνων τὴν βάσιν τῆς πίστεώς του, οὕτω θὰ ἀπεκρίνετο πιθανῶς· ὅτι πιστεύει εἰς θεούς, διότι ἡ πίστις αὕτη παρεδόθη ὑπὸ τῶν προγόνων, εἰς δὲ τοὺς προγόνους ἀπεκαλύφθησαν αὐτοὶ οἱ θεοὶ καὶ ἐδηλώθησαν (1). ὅτι ὑπῆρξεν ἐποχὴ καθ' ἣν οἱ θεοὶ ἀνθρωπίνως συνανεστρέφοντο μετὰ προσφιλῶν ἀνθρώπων· ἐκ ταύτης δὲ τῆς ἐποχῆς κατάγεται ὅ,τι περὶ τῶν θεῶν παρεδόθη ἀληθὲς καὶ βέβαιον. Κἂν δέ τις ἤθελεν ἐρωτήσει περαιτέρω τί εἶνε το ἀληθὲς τοῦτο καὶ βέβαιον καὶ διατί ἐν τούτοις ἐλέχθησαν καὶ ἐπιστεύθησαν τοσαῦτα ψεύδη καὶ ἀπίθανα περὶ τῶν θεῶν, θὰ ἀπεκρίνετο· τὸ ἀληθέστατον καὶ βεβαιότατον εἶνε ὅτι οἱ θεοὶ ὑπάρχουσιν, ὅτι εἶνε ἰσχυροὶ καὶ σεμνοὶ, δίκαιοι καὶ σοφοὶ, ἐρασταὶ τοῦ καλοῦ καὶ τιμωροὶ τοῦ κακοῦ καὶ ὅτι εἰς τοὺς ἀνθρώπους πάντα τὰ ἀγαθὰ ἐξ αὐτῶν πηγάζουσι, ὅτι ἧττον βέβαιον εἶνε, καὶ ἀνήκει εἰς ἐκεῖνα τὰ πράγματα, ὧν ἡ βεβαία γνῶσις ἀποκρύπτεται ἐκ τῶν ἀνθρώπων, ὅ,τι πιστεύεται περὶ τῶν ἰδίων ἐπιτηδευμάτων ἑκάστου, τῶν μορφῶν καὶ τῶν τοιούτων, ψευδὲς δὲ εἶνε βεβαίως ὅ,τι δὲν συμβιβάζεται μὲ τὴν ἀγαθότητα, σοφίαν καὶ δικαιοσύνην τοῦ θεοῦ· τὸ ψεῦδος δὲ τοῦτο παρεισέφρυσε εἰς τὴν πίστιν ἢ διὰ παρανοήσεως εἰκονικῆς παραστάσεως ἢ δι' ἀπαμαυρώσεως τῆς ἀρχαιοτάτης παραδόσεως, διότι οἱ ποιηταὶ ἤρξαντο νὰ ὁμιλῶσι περὶ τῶν θείων ἐπεπολαίως καὶ νὰ ᾄδωσι τὰ δημιουργήματα τῆς φαντασίας των ἀσεβῶς καὶ πρὸς τέρψιν *κακοήθων ἀνθρώπων* ὡς πράξεις τῶν θεῶν (2).

(Ἕπεται συνέχεια.)

Α. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ

(1) Κατὰ γὰρ τὴν εἰς τοὺς ἀνθρώπους εὐμένειαν τῆς φύσεως διατέτακται καὶ τὸ τὴν πονηρίαν κολάζεσθαι. Cornut. d. n. d. c. 33 os.

(1) Arnob. adv. gent. 1, 31. Prima enimtu causa es, locus rerum ac spatium fundamentumque cunctorum, quaecunque sunt, infinitus, ingenitus, immortalis, perpetuus, solus, quem nulla deliueat forma corporalis, nulla determiuat circumscriptio, qualitatis expers, quantitatis, sine situ, mutu et habitu, de quo nihil dici et exprimi mortalium potis est significatione verborum: qui ut intelligaris, tacendum est, atque ut per umbram te possit errans investigare suspicio, nihil est omnino matiendum.

(2) Ἡ τῆς κοσμικῆς γενέσεως εἱμαρμένη λέγεται παρ' Ἡρακλ. Ἀλληγ. ὁμ. κ. 48. ἡ τῆς φύσεως ἀνάγκη καὶ τὸ χρεών. Διον. Ἁλικ. ἐν Ρ. Ἀ. III, 5.

(1) Πρβλ. Πλάτ. Φίληβ. σ. 16 c. Τίμαι. σ. 400. Πρὸς δὲ Κλήμ. Ἀλεξ. ἐν Στρωματ. V, 13, 85. Εὐσεβ pr. eu. XIII, 1, 3. Λακτάντ. V, 19.

(2) Ἀοιδῶν δύστηνοι λόγοι. Εὐρ ἐν Ἡρακλ. μαινομ. ς. 1346. Δύναταί τις νὰ διϊσχυρισθῇ μετὰ πεποιθήσεως, ὅτι οὐδὲν, ὅσων οἱ χριστιανοὶ ἀπολογηταὶ εἶπον κατὰ τῶν ἀτοπιῶν καὶ τῆς ἀπαξίας τῶν μυθολογικῶν παραστάσεων πολὺ πρὸ αὐτῶν, ἐρρέθη ὑπὸ νοημάτων ἐθνικῶν, ὅπως καὶ αὐτοὶ ὅτι ὁμολογοῦσιν· ἴδ. Ἀρνοβ. III, 6.

ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΣ ΣΑΤΩΒΡΙΑΝΔΟΣ

(Μελέτη).

(Συνέχεια. Ἴδε φυλλάδιον Η).

Ζ.

Μετὰ τὸ προανάκρουσμα ἐπέρχεται ἡ ἁρμονία· μετὰ τὴν Ἀτάλαν ἐξεδίδετο ἤδη τὸ *Πνεῦμα* τοῦ *χριστιανισμοῦ*.

Εἴπομεν ἀνωτέρω μεθ' ὁποίου ἐνθουσιώδους ἐνδιαφέροντος ἐγένετο ὑποδεκτὴ ὑπὸ τοῦ Γαλλικοῦ κοινοῦ ἡ Ἀτάλα. Ἡ ὡραία ἀλλ' ἀτυχὴς κόρη τῆς Ἀμερικῆς ἐλάλει κατὰ πρώτην ἤδη φορὰν γλῶσσαν ἐντελῶς πρωτότυπον καὶ μαγευτικὴν, τοὺς ἐναρμονίους τῆς ὁποίας φθόγγους σπανίως εἶχεν ἀκροασθῆ ἡ ῥαχητιῶσα καὶ σκεπτικὴ ἐκείνη γενεὰ τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως· λόγοι πλήρεις πίστεως καὶ πάθους, ἐξερχόμενοι ἀπὸ τῶν μυχῶν καρδίας εὐσεβοῦς καὶ διαπύρου ἀντήχησαν εἰς τὰς καρδίας τοῦ Γαλλικοῦ λαοῦ, ὅστις τοὺς ἠσθάνθη, ὅστις ἐν τοῖς λόγοις ἐκείνοις ἠκροάσθη ἀπόκρυφόν τινα καὶ μυστηριώδη αὐδὴν, ἀναμιμνήσκουσαν αὐτῷ παρελθὸν εὐσεβὲς καὶ θεάρεστον. Ὑπὸ τοιούτους οἰωνοὺς θρησκευτικῆς αὔρας ἀρξαμένης νὰ διαπνέῃ μετὰ μακρὰν ἠρεμίαν τὴν μητέρα τοῦ Βολταίρου καὶ τοῦ Διδερότου, τὸ *Πνεῦμα τοῦ χριστιανισμοῦ* ἐδημοσιεύετο περὶ τὸν ἀπρίλιον τοῦ 1802 ἐν ἐποχῇ θρησκευτικῆς ἀνακαινίσεως, ὅτε ὁ πρῶτος ὕπατος Ναπολέων Βοναπάρτης ἐπέτρεπε τὴν εἰς τοὺς ναοὺς τοῦ Κυρίου εἴσοδον τῆς τέως προγεγραμμένης θρησκείας τοῦ μάρτυρος τοῦ Γολγοθᾶ, ὅπως ἄλλοτε ὁ Κῦρος ἐπέτρεπεν εἰς τὸν περιούσιον λαὸν τοῦ κυρίου τὴν ἐπάνοδον αὐτοῦ εἰς Ἱερουσαλὴμ, λέγων: «Ἰε»χωβὰ ὁ θεὸς τοῦ Οὐρανοῦ παρέδωκέ μοι »τῆς γῆς τὰ βασίλεια, ἐντειλάμενος »τὴν ἀνέγερσιν τοῦ ναοῦ του. Ἄγετε, ἀ»νέλθετε ἐπὶ τὸ ἱερὸν ὄρος τῆς Ἱερουσαλὴμ »καὶ ἀνοικοδομήσατε τὸν ναὸν τοῦ Ἰε»χωβά»*. Τότε ὁ Σατωβριάνδος, *σκοτεινὸς Ἰσραηλίτης* προσήρχετο μετ' εὐλαβείας καὶ ἱεροῦ ἐνθουσιασμοῦ νὰ καταβάλῃ τὸν λίθον αὐτοῦ πρὸς τὴν ἀνέγερσιν

Σημ. Βλέπε τὸ προοίμιον τῆς πρώτης ἐκδόσεως τοῦ Πνεύματος τοῦ Χριστιανισμοῦ.

τοῦ οἰκοδομήματος τῆς προγεγραμμένης θρησκείας.

Προσήρχοντο περὶ τὴν ἱερὰν σημαίαν τῆς θρησκείας τοῦ Ἰησοῦ, ὡς περὶ νέαν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου, ἀναπεπταμένην καὶ κυματίζουσαν ὑπὸ τῶν ἱερῶν πνοῶν τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀδελφότητος τὰ ἀσεβῆ τέκνα τῆς Γαλλίας, δάκρυσι σπένδοντα θαλεροῖς τὰς χρυσᾶς αὐτῆς πτυχὰς καὶ μετὰ θρησκευτικοῦ ἐνθουσιασμοῦ ἐνατενίζοντα πρὸς τὸν ἑωθινὸν καὶ μυστηριώδη ἀστέρα τῆς θρησκευτικῆς οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πολιτικῆς ἀναγεννήσεως, κατόπιν τοῦ θυελλώδους ἐκείνου πολιτικοῦ κλύδωνος τοῦ ἐπὶ τοσαῦτα ἔτη συνταράξαντος ἐκ βάθρων τὴν πολιτείαν· προσήρχοντο ἐν κατανύξει, κομίζοντα λίβανον καὶ σμύρναν εὐγνωμοσύνης καὶ εὐχαριστίας τῷ θεῷ τῶν τεθλιμμένων. Ἤδη ὁ ζοφερὸς ἀστὴρ τῆς ἀσεβείας, κατασκιασθεὶς καὶ καταζοφωθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀπλέτου φωτὸς τοῦ ἀνατείλαντος χριστιανικοῦ ἡλίου τῆς πίστεως καὶ τῆς ἀληθείας, ἀπεσβέννυτο ἐκπνέων ἐν τῷ μαγευτικῷ καὶ ἀστρολαμπεῖ στερεώματι· νέαι ἡμέραι ἀνέτελλον ἤδη καὶ μετ' αὐτῶν νέαι ἐλπίδες φαιδραὶ καὶ παρήγοροι, ὡς τῆς φιλοστόργου μητρὸς τὰ βαυκαλήματα, ὡς τοῦ ἔρωτος οἱ ἔνθεοι ἀσπασμοί, ἀσπασμοὶ ἁγνότητος καὶ ἀφελείας, οὓς ἔπεμπεν εἰς τὸν μετανοοῦντα λαὸν ἡ θρησκεία τοῦ Ἰησοῦ.

Ἡ θρησκεία τοῦ Ἰησοῦ· ἡ θεόπεμπτος καὶ ἀγήρως ἐκείνη παρθένος ἡ ἐγκαινιασθεῖσα καὶ καθαγιασθεῖσα ἐπὶ τοῦ φοβεροῦ χώρου τοῦ Γολγοθᾶ, ἡ ἱερὰ μάρτυς ἡ ἔχουσα σύμβολον περιφανὲς καὶ ἔνθεον τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ἀγάπην καὶ ἀποπνέουσα τὸν εὐώδη καὶ μαρτυρικὸν στεναγμόν, ὃν ὁ μέγας μάρτυς ἐκπνέων ἐξέπεμπεν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ τῆς ἀγωνίας καὶ τῆς ὀδύνης, στέφανον ἐξ ἀκανθῶν περιβεβλημένος! ἡ θρησκεία ἐκείνη, τῆς ὁποίας τὸ δένδρον θαλερὸν καὶ ἀγλαόκαρπον κατηρδεύθη διὰ τοῦ μαρτυρικοῦ αἵματος τοσούτων γενεῶν, παραγνωριζομένη τέως καὶ συκοφαντουμένη ὑπὸ τῶν πολεμίων αὐτῆς, εὗρεν ἐν τῷ Σατωβριάνδῳ τὸν ὑψιπετέστερον καὶ ἐνθουσιωδέστερον τῶν ἀπολογητῶν αὐτῆς. Οὐδέποτε ἀπὸ τῶν πρώτων τοῦ χριστιανισμοῦ αἰώνων εἶχεν ἀκουσθῇ φωνὴ τοσοῦτον γλυκεῖα καὶ τοσοῦτον πειστική, ὅσον ἡ τοῦ Σατωβριάνδου, ἀποπνέουσα τὸ ζωηφόρον ἐκεῖνο πνεῦμα, τὸ ὁποῖον ἐνέπνεε καὶ ἐπερρώννυε τοὺς πρώτους χριστιανούς· ἔνθεος καὶ ἱερὸς ὡς ὁ Τερτυλλιανός, ὁ Κοδράτος, ὁ Λακτάντιος, ὁ Κυπριανός, ὁ Ὠριγένης καὶ ἡ μεγάλη φάλαγξ τῶν ἀπολογητῶν τοῦ χριστιανισμοῦ, ὁ Σατωβριάνδος ὑπερέβη τούτους διὰ τὴν μαγείαν καὶ τὸ ἔνθεον, τὸ ὁποῖον ἐπιπλανᾶται ἀπανταχοῦ τοῦ συγγράμματός του· διὰ λόγου ποιητικοῦ καὶ παντελῶς πρωτοτύπου, δι' ἰδεῶν ὑψηλῶν καὶ εὐγλώττων ἀντεπεξήλθε καθ' ὅλων τῶν προσβολῶν, καθ' ὅλων τῶν μορφῶν, ἃς εἶχον ἐπισωρεύσει κατὰ τοῦ χριστιανισμοῦ οἱ παντοῖοι αὐτοῦ πολέμιοι. Κατηγορήθη ὁ χριστιανισμὸς «ὡς θρησκεία γεννηθεῖσα ἐν τοῖς κόλποις τῆς βαρβαρότητος, ἄλογος ὡς πρὸς τὸ δογματικὸν αὐτῆς μέρος, γελοία ἐν ταῖς τελεταῖς, πολεμία τῶν τεχνῶν καὶ τῶν γραμμάτων, τοῦ ὀρθοῦ λόγου καὶ τοῦ καλοῦ»· ὁ συγγραφεὺς τοῦ *Πνεύματος τοῦ χριστιανισμοῦ* καταδεικνύει διὰ τῶν φλογερῶν αὐτοῦ σελίδων τὴν διαφορὰν καὶ τὴν ὑπεροχὴν τοῦ χριστιανισμοῦ πρὸς τὰς ἄλλας θρησκείας καὶ τὴν ἐπίδρασιν, ἣν ἔσχεν ἐπὶ τῶν ποικίλων τῆς ἀνθρωπότητος σχέσεων: «Ὑψηλή, λέγει ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τοῦ συγγράμματός του, ἕνεκα τῆς ἀρχαιότητος τῶν ἀναμνήσεων αὐτῆς, ἀνερχομένων ἕως τῆς κοιτίδος τοῦ κόσμου, ἄφατος ἐν τοῖς μυστηρίοις, ἀξιολάτρευτοι ἐν ταῖς θυσίαις, ἐνδιαφέρουσα ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ἱερὰ ἐν τῇ ἠθικῇ, πλουσία καὶ γαρίεσσα ἐν ταῖς πομπαῖς, ἐπικαλεῖται ἅπαντα τὰ εἴδη τῶν εἰκόνων. Θέλετε νὰ τὴν ἀκολουθήσητε ἐν τῇ ποιήσει; ὁ Τάσσος, ὁ Μίλτων, ὁ Κορνήλιος, ὁ Ῥακίνας, ὁ Βολταῖρος σᾶς διαγράφουσι τὰ θαυμάσια αὐτῆς· ἐν ταῖς ἐπιστήμαις; ἐν τῇ ῥητορικῇ, τῇ ἱστορίᾳ, τῇ φιλοσοφίᾳ; Τί δὲν ἔπραξαν, ὑπ' αὐτῆς ἐμπνευσθέντες ὁ Βοσσουέτος, ὁ Φενελών, ὁ Μασσιλλών, ὁ Βουρδαλοῦ, ὁ Βάκων, ὁ Πασχάλ, ὁ Εὐλῆρος, ὁ Νεύτων, ὁ Λεϊβνίτιος! ἐν ταῖς τέχναις; ὁπόσα ἀριστουργήματα! Ἂν παρατηρήσητε αὐτὴν ἐν τῇ λατρείᾳ, πόσα πράγματα δὲν σᾶς λέγουσιν ὅσα καὶ αἱ γηραιαὶ αὐτῆς Γοτθικαὶ ἐκκλησίαι, καὶ αἱ θαυμάσιαι αὐτῆς προσευχαί, καὶ αἱ μελοπρεπεῖς λιτανεῖαι! Μεταξὺ τοῦ ἱερατείου αὐτῆς ἰδέτε ὅλους ἐκείνους τοὺς ἄνδρας, οἵτινες μετήνεγκον εἰς ὑμᾶς τὴν γλῶσσαν καὶ τὰ συγγράμματα τῆς Ῥώμης καὶ τῆς Ἑλλάδος, ὅλους ἐκείνους τοὺς ἀναχωρητὰς τῆς Θηβαΐδος, ὅλους ἐκείνους τοὺς τόπους τῆς ἀναπαύσεως διὰ τοὺς δυστυχεῖς, ὅλους τοὺς ἐν Σινικῇ, ἐν Καναδᾷ, ἐν Παραγουάῃ ἱεραποστόλους, χωρὶς νὰ λησμονήσητε τὰ στρατιωτικὰ τάγματα, ὅθεν ἐγεννήθη ἡ ἱπποσύνη! Ἤθη τῶν ἡμετέρων προγόνων, ζωγραφία τῶν ἀρχαίων ἡμερῶν, ποίησις, μυθιστορία, μυστήρια τοῦ βίου, τὰ πάντα ἐπράξαμεν πρὸς ἐξυπηρέτησιν τοῦ ἡμετέρου ἀγῶνος. Ζητοῦμεν μειδιάματα ἐν τῷ λίκνῳ καὶ δάκρυα ἐν τῷ τάφῳ· ἄλλοτε μὲν μετὰ τοῦ Μαρωνίτου μοναχοῦ κατοικοῦμεν τὰ ὕψη τοῦ Καρμήλου καὶ τοῦ Λιβάνου, ἄλλοτε δὲ μετὰ τῆς ἀδελφῆς τοῦ ἐλέους ἐγρηγορεῖομεν παρὰ τὴν κλίνην τοῦ ἀσθενοῦς: ἐνταῦθα δύο Ἀμερικανοὶ σύζυγοι καλοῦσιν ἡμᾶς εἰς τὰ βάθη τῶν ἐρήμων αὐτῶν· ἐκεῖ ἀκροώμεθα στενάζουσαν τὴν παρθένον ἐν τῇ ἐρημίᾳ τοῦ κελλίου αὐτῆς. Ὁ Ὅμηρος παρακαθηται τῷ Μίλτωνι, ὁ Βιργίλιος τῷ Τάσσῳ· τὰ ἐρείπια τῆς Μεμφιδος καὶ τῶν Ἀθηνῶν διαμιλλῶνται μετὰ τῶν ἐρειπίων τῶν χριστιανικῶν μνημείων, οἱ κευθμῶνες τοῦ Ὀστιανοῦ μετὰ τῶν ἀγροτικῶν κοιμητηρίων· ἐν τῷ Ἁγίῳ Διονυσίῳ ἐπισκεπτόμεθα τὴν κόνιν τῶν βασιλέων, καὶ ὅταν ἡ ὑπόθεσις ἡμῶν ἐπιβάλλει νὰ ὁμιλήσωμεν περὶ τοῦ δόγματος τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ, ἀναζητοῦμεν μόνον τὰς ἀποδείξεις ἡμῶν ἐν τοῖς θαυμασίοις τῆς φύσεως, καὶ τέλος πειρώμεθα παντοιοτρόπως νὰ θιξωμεν τὴν καρδίαν τοῦ ἀπίστου· ἀλλὰ δὲν τολμῶμεν νὰ κολακευθῶμεν, ὅτι κατεχομεν τὴν θαυματοποιὸν ἐκείνην ῥάβδον τῆς θρησκείας, δι' ἧς καταῤῥέουσιν ἀπὸ τοῦ βράχου αἱ πηγαὶ ξηροῦ ὕδατος.»

Ὁ συγγραφεὺς διῄρεσε τὸ βιβλίον αὐτοῦ εἰς τέσσαρα μέρη, ὑποδιαιρούμενον ἕκαστον εἰς ἓξ βιβλία:

Τὸ πρῶτον πραγματεύεται *περὶ τῶν δογμάτων καὶ τῆς διδασκαλίας τοῦ χριστιανισμοῦ*· τὸ δεύτερον καὶ τὸ τρίτον περὶ τῆς *Ποιήσεως* τοῦ χριστιανισμοῦ, τουτέστι τὰς σχέσεις τῆς θρησκείας ταύτης πρὸς τὴν ποίησιν, τὴν φιλολογίαν καὶ τὰς τέχνας, τὸ δὲ τέταρτον περιλαμβάνει τὰ τῆς *Λατρείας*, καὶ ἐν γένει τὰς τελετὰς τῆς Ἐκκλησίας.

Ἴδωμεν τὸ πρῶτον μέρος:

Ὁ συγγραφεὺς ἄρχεται κατὰ πρῶτον ὁμιλῶν περὶ τῶν μυστηρίων· «οὐδέν, λέγει, ὑπάρχει ἐν τῷ βίῳ ὡραιότερον, γλυκύτερον, μεγαλείτερον τοῦ μυστηρίου. Τὰ θαυμασιώτερα τῶν αἰσθημάτων εἰσὶ τὰ συγκεχυμένως πως ἡμᾶς συνταράσσοντα: ἡ αἰδώς, ὁ ἁγνὸς ἔρως, ἡ ἐνάρετος φιλία εἰσὶ πλήρη ἀπορρήτων. Δύναταί τις εἰπεῖν ὅτι αἱ ἐρῶσαι καρδίαι ἀτελῶς ἀκροαζονται ἀλλήλας καὶ εἰσὶν οὕτως εἰπεῖν πρὸς ἑαυτὰς διηνοιγμέναι. Καὶ αὐτὴ ἡ ἀθωότης, ἥτις ἐστὶν ἱερὰ ἄγνοια, δὲν εἶναι ἡ ἀφατωτέρα τῶν μυστηρίων; Ἡ παιδικὴ ἡ λικία εἶναι τοσοῦτον εὐτυχής, διότι οὐδὲν γινώσκει· τὸ γῆρας τοσοῦτον ἐλεεινόν, διότι τὰ πάντα γινώσκει: εὐτυχῶς δι' αὐτό, ὅταν τὰ μυστήρια τῆς ζωῆς περατοῦνται, ἄρχονται τὰ μυστήρια τοῦ θανάτου.»

Ὡραία καὶ ἀληθεστάτη ἡ εἰκών, ἣν ὁ συγγραφεὺς διέγραψε περὶ τῶν μυστηρίων τοῦ χριστιανισμοῦ· πάντων τῶν λαῶν αἱ θρησκεῖαι περιεβλήθησαν διὰ τοῦ πέπλου τοῦ μυστηρίου καὶ οὐδὲ δύναται νὰ ὑπαρξῇ θρησκεία βασιζομένη ἁπλῶς ἐπὶ τῆς ἀληθείας καὶ τῶν γεγονοτων· ἡ θρησκεία δὲν ὁμιλεῖ εἰς τὴν ψυχραν καὶ σκεπτικὴν διάνοιαν, ὁμιλεῖ καὶ σαγηνεύει τὴν καρδίαν, τὴν φαντασίαν, διὰ τουτο πάντων τῶν εθνῶν οἱ θρησκευτικοὶ νομοθέται διὰ τοῦ μυστηρίου καὶ τοῦ θαύματος, διὰ παραδόσεων ἀπορρήτων ἐθεμελίωσαν τὴν θρησκείαν αὐτῶν, ἄλλως θρησκεία βασιζομένη ἁπλῶς ἐπὶ τοῦ ὀρθοῦ λόγου, ἐπὶ τῶν ψυχρῶν καὶ οἱονεὶ γεωμετρικῶν τῆς λογικῆς αποδείξεων δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ καὶ μία μόνη ἁπλῆ καὶ πεφωτισμένη περὶ αὐτῆς συζήτησις καὶ σκεψις δύναται νὰ τὴν καταστρέψῃ. Τὸ γνωστόν, τὸ ἱστορικῶς ἀληθὲς οὐδεμίαν αἴσθησιν δύνανται νὰ ἐμποιήσωσιν εἰς τὸν φαντασιωδεστερον τῶν ἀνθρώπων· τὸ ἄγνωστον, τὸ μυστηριῶδες, τὸ ανεξήγητον εἶναι τὰ διεγείροντα ἡμῖν ὅλας ἐκείνας τὰς ἱερὰς συγκινήσεις, ὅλας τὰς ἐκστάσεις, ὑφ' ὧν καταλαμβάνεται καὶ ἐνθουσιᾷ ἡ καρδία τοῦ ἀνθρώπου, διαπλάττουσα κόσμον ὁλόκληρον ἀῤῥήτων καὶ αἰσθημα-

τικῶν πλασμάτων. Ἀπαλλάξατε λοιπὸν πᾶσαν θρησκειαν ἀπὸ τοῦ μυστηρίου αὐτῆς, καταυγάσατε τὰ εὐάρεστα αὐτῆς σκότη διὰ τοῦ φωτὸς τῆς λογικῆς καὶ τῆς σκέψεως, ἀναπετάσατε τὸν πέπλον τὸν καλύπτοντα αὐτὴν καὶ τότε θέλετε ἰδεῖ πῶς ἡ ἱερωτέρα θρησκεία καθίσταται ψευδὴς καὶ ἀπίθανος μῦθος, πῶς ἡ ἔνθεος ἐκείνη καὶ μεγαλοπρεπὴς εἰκὼν μεταβάλλεται εἰς εὐτελῆ καὶ τυραίαν ῥωπογραφίαν. Οἴμοι! τὰ πάντα ἐκ μυστηρίου ἄρχονται καὶ εἰς μυστήριον καταλήγουσιν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ· τίς γινώσκει τὸ παρελθόν; τίς προαισθάνεται τὸ μέλλον; Οὐδεὶς ἵσταται, λέγει εὐγλώττως ὁ συγγραφεύς, ἐνώπιον νεωτέρου μνήμειου, οὗτινος γνωστὴ ἡ ἀρχή· ἀλλ' εἰς τὸν ὁδοιπόρον, τὸν αἴφνης εὑρίσκοντα ἐν ἐρήμῳ νήσῳ, ἐν μέσῳ τοῦ ὠκεανοῦ ὀρειχάλκινον ἀνδριάντα, οὗ ὁ μὲν ἀποκαλυμμένος βραχίων δεικνύει τὰς χώρας τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου, ἡ δὲ βάσις εἶναι πεπλατυσμένη ἱερογλυφικαῖς γραφαῖς καὶ διεφθαρμένη ὑπό τε τῆς θαλάσσης καὶ τοῦ χρόνου, ὁποία ἀφορμὴ μελετῶν! Τὰ πάντα εἶναι ἀπόκρυφα, τὰ πάντα ἄγνωστα ἐν τῷ κόσμῳ· καὶ αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι παράδοξον μυστήριον; Πόθεν ἀρχνεῖται ἡ ἀστραπή, ἣν ὑπάρξιν ἀποκαλοῦμεν, καὶ εἰς ὁποίαν νυκτὶ μέλλει ν' ἀποσβεσθῇ; Ὁ Διόνυσος ἔθεσε τὴν Ζωὴν καὶ τὸν Θάνατον ὑπὸ τὴν μορφὴν δύο συνκεκαλυμμένων φασμάτων εἰς τὰ δύο ἄκρα τοῦ ἡμετέρου σταδίου, ὧν τὸ μὲν παράγει τὴν ἀκατάληπτον σιγὴν τοῦ ἡμετέρου βίου, ὃν σπεύδει τὸ ἕτερον νὰ καταστρέψῃ.»

Ἰδοὺ τὸ μυστήριον ἐν τῇ θρησκείᾳ, ἐν τῇ κοινωνίᾳ, ἐν τῇ ὑπάρξει. Τί ἐγένετο ὅλος ἐκεῖνος ὁ ἀρχαῖος Ἑλληνικὸς κόσμος, ἡ ποιητικὴ καὶ αἰθερία ἐκείνη πλάσις τῆς ὡραίας ἡμῶν πατρίδος, διαυγὴς καὶ χαρίεσσα ὡς ἡ φύσις αὐτῆς, ἀποπνέουσα τὴν γοήτιδα καὶ μυστηριώδη μελῳδίαν τῶν ζεφύρων, τῶν ῥείθρων καὶ ὅλων τῶν φωνῶν τῶν ἐμψύχων καὶ ἀψύχων πλασμάτων τῆς φύσεως; διελύθη τὸ μυστήριον, ἡ ψυχὴ λογικὴ γενεὰ σκεπτικὴ καὶ πρεσβυτίδος εἶδεν ὅλα τὰ ὡραῖα ἐκεῖνα ἀρχαιότυπα φαντάσματα τῶν μύθων καὶ τῶν ψευδῶν, καὶ ὅλον τὸ μεγαλεῖον τῆς ἀρχαιότητος κατεφρόνη εἰς κόνιν διασκεδασθεῖσαν ὑπὸ τῶν ἀνέμων τῆς κοινωνικῆς ἐν τῷ ἀπείρῳ τῆς νέας ἡλικίας! Sic transit gloria mundi!...

Ἐξεταζῶν καὶ παραβάλλων ὁ συγγραφεὺς τὸ μυστήριον τοῦ χριστιανισμοῦ πρὸς τὰ τῶν ἄλλων θρησκειῶν εὑρίσκει αὐτὰ κατώτερα τῶν μυστηρίων τῆς χριστιανικῆς θρησκείας· τὰ μὲν ἀρχαῖα ἔγγυσι σχέσιν πρὸς τὸν ἄνθρωπον· τὰ δὲ τῆς ἡμετέρας θρησκείας ἀπευθύνονται εἰς ἡμᾶς. Ἡ τριάς, τὸ πρώτιστον τῶν χριστιανῶν μυστήριον, ἦτο γνωστὴ καὶ παρὰ πλείστοις ἄλλοις λαοῖς· ἐγνώσκον αὐτὴν οἱ Αἰγύπτιοι, οἱ Μαγοι τῆς Ἀνατολῆς, ὁ Πλάτων, οἱ Ἰνδοὶ καὶ πλεῖστοι ἀρχαῖοι λαοὶ καὶ φιλόσοφοι, ἀλλὰ λίαν παρηλλαγμένως καὶ ἀτελῶς· ἀπὸ τῆς τριάδος τῆς περιβεβλημένης τὰ μυστήρια τῶν μεταφυσικῶν κανόνων, «καὶ ἥτις συγκαλύπτει τὴν ἡμετέραν σμικρότητα, ἀμαυροῖ τὰς αἰσθήσεις ἡμῶν διὰ τῆς λάμψεως τῆς δόξης της καὶ οὕτως ἀποσυρόμεθα καταβεβληκότες ἐνώπιον αὐτῆς» μεταβαίνει εἰς τὴν Ἀπολύτρωσιν τοῦ ἀνθρώπου, ἥτις «πληροῦσα δακρυσι τοὺς ὀφθαλμοὺς ἡμῶν, κωλύει αὐτοὺς τῆς μεγάλης ἀμαυρώσεως καὶ ὑπόσχεται ἡμῖν τοὐλάχιστον νὰ κτενίσωσιν αὐτοὺς ἐπί τινας στιγμὰς ἐπὶ τοῦ σταυροῦ.» Ἀκολούθως μεταβαίνει εἰς τὸ μυστήριον τῆς *Γεννήσεως τοῦ Λυτρωτοῦ, ἐγκλεισμένου εἰς τὸν κόλπον γυναικὸς ἐκείνου, ὃν τὸ σύμπαν ἀδυνατεῖ νὰ περιλάβῃ.*

Περὶ ὅλων τούτων τῶν ζητημάτων ὁ συγγραφεὺς ὁμιλεῖ οὐχὶ ἀποδεικνύων αὐτὰ ἐπιστημονικῶς, οὐχὶ ὡς δογματικὸς θεολόγος, ἀλλὰ δι' εἰκόνων ζωηρῶν καὶ ἐξαισίων ὡς ποιητής, ὡς καλλιτέχνης· γράφων τὸ *Πνεῦμα τοῦ χριστιανισμοῦ* ὁ Σκτωβριάνδος δὲν ἔγραφεν ἐπιστημονικὸν βιβλίον, ἔγραφεν ὡραίαν καὶ ὑψηλὴν ἐποποιίαν τοῦ χριστιανισμοῦ. Ὁποῖαι ἔξοχοι εἰκόνες ἐν τῷ ἱερῷ τούτῳ ποιήματι! ἀείποτε σχεδὸν δι' ὀλίγων στίχων ἐκφράζει τοσοῦτον περιπαθῶς, διὰ τοιαύτης γοητείας ὅ,τι δὲν θὰ ἐξέφραζε πολυσέλιδον σύγγραμμα σοφοῦ θεολόγου.

Ἀναγνώσωμεν τυχαίως στίχους τινὰς τοῦ ἕκτου κεφαλαίου· ὁ λόγος περὶ τοῦ βαπτίσματος:

«Ἰδέτε τὸν νεοφώτιστον ἐν μέσῳ τῶν ῥείθρων τοῦ Ἰορδάνου, ὁ ἱερεύς τοῦ βράχου γίνει τὸ καθαρτήριον ὕδωρ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του· ὁ ποταμὸς τῶν πατριαρχῶν, αἱ κάμπαι τῶν κλεόνων του, ὁ νοῦς, τῆς Ἱερουσαλὴμ, οἱ κέδροι τοῦ Λιβάνου φαίνονται προσεκτικοὶ ἢ μᾶλλον παρατηροῦσι τὸ νεαρὸν παιδίον ἐπὶ τῶν ἱερῶν κυμάτων. Οἰκογενεια ἔμπλεως χαρᾶς τὸ περικυκλοῦν· ἀποβάλλει γάμον αὐτοῦ τὸ ἁμάρτημα δίδει εἰς αὐτὸ τοῦ προπατορός του τὸ ὄνομα, καθιστάμενον ἀθάνατον ἐν τῇ διηνεκεῖ ταύτῃ διὰ τοῦ ἔρωτος ἀναγεννήσει ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν. Ἤδη ὁ πατὴρ σπεύδει νὰ ἀναλάβῃ τὸ τέκνον του, ὅπως τὸ ἐπαναφέρῃ εἰς ἀνήσυχον σύζυγον, ἀριθμοῦσαν ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ ἤρους τοῦ ἱεροῦ κώδωνος. Ἡ μητρικὴ κλίνη περικυκλοῦται: δάκρυα θρησκευτικῆς κατανύξεως καταρρέουσιν ἀπὸ τὰ ὄμματα τῶν παρισταμένων· τὸ νέον ὄνομα τοῦ τέκνου, τὸ παλαιὸν ὄνομα τοῦ προγόνου του ἐπαναλαμβάνονται ἀπὸ στόματος εἰς στόμα· καὶ ἕκαστος μιγνύων τὰς ἀναμνήσεις τοῦ παρελθόντος μετὰ τῶν τέρψεων τοῦ παρόντος πιστεύει, ὅτι ἀναγνωρίζεται ὁ γέρων ἐν τῷ νεογνῷ, ἀνακαινίζοντι τὴν μνήμην του»...

Πῶς νὰ μὴ πιστεύσῃ, πῶς νὰ μὴ γοητευθῇ, παρασυρομένη ὑπὸ τῶν μαγικῶν εἰκόνων τοῦ συγγραφέως ἡ ἄπιστος, ἡ σκεπτικὴ ἐκείνη γενεὰ τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, ἢ ἐπὶ τοσούτους χρόνους ποτισθεῖσα μὲ τὰ ἀκάθαρτα καὶ δηλητηριώδη νάματα τῶν διδαχῶν τοῦ Βολταίρου καὶ τοῦ Ὀλβάχ, ἡ προσκυνήσασα τὴν *Θεὰν Λογικότητα* τοῦ Ῥοβεσπιέρρου, ὡς ἄλλοτε τὰ εἴδωλα τοῦ Βάαλ ὁ λαὸς τοῦ Ἰσραὴλ, ἡ μετ' ἀδιαφορίας ἰδοῦσα συντριβέντα καὶ ἀτιμωθέντα τὰ ἱερὰ τῶν ναῶν ὑπὸ μαινάδος καὶ ἀναισθήτου ὄχλου! Πῶς νὰ μὴ σαγηνευθῇ ὑπὸ τῶν ἐνῤῥυθμονίων ἐκφράσεων τῆς Δαυϊκῆς ταύτης Μούσης! Καὶ σεῖς οἱ σκεπτικοί, οἱ σοφισταί, οἱ ἀποπνέοντες τὴν παγετώδη ἀδιαφορίαν γενεῶν καχεκτικῶν καὶ ἐπιθανάτων, οἱ ἀποπειρώμενοι νὰ νοθεύσητε πᾶν ὅ,τι εὐγενὲς καὶ ὡραῖον δύναται νὰ συγκινήσῃ τὴν καρδίαν, ἀπαντήσατε πῶς ἄνευ θρησκείας δύναται νὰ ζήσῃ ὁ ἄνθρωπος; Ἡ θρησκεία (οἱαδήποτε καὶ ἂν ἦναι αὕτη) εἶναι τὸ εὐγενέστερον, τὸ διαρκέστερον τῶν αἰσθημάτων τοῦ ἀνθρώπου. Εὐδαίμων ὁ δυνάμενος νὰ λικνίζηται μὲ τὰ ἐπιτερπῆ βουκολήματα τῶν ὡραίων φαντασιῶν τῆς θρησκείας του! εὐδαίμων ὁ πιστεύων εἰς ὅλας ἐκείνας τὰς ἱερὰς καὶ μυστηριώδεις παραδόσεις τῶν πατέρων του, ὁ αἰσθανόμενος ἄλλον κόσμον ὑπέρτερον ἐκείνου, ἐν ᾧ ζῇ καὶ ταλαιπωρεῖται, καὶ καταθελγόμενος εἴτε ἀπὸ τὸ ἱερὸν καὶ ἄσβεστον πῦρ τῶν τελετῶν τῶν *ἐλευσινίων μυστηρίων*, εἴτε ἀπολαμβάνων ἄρρητον ἡδονὴν ἐνώπιον τοῦ μυστηριώδους καὶ ὑπερφυσικοῦ θεάματος τοῦ *Μυστικοῦ Δείπνου* ἢ τῆς *Ἀναλήψεως*!..

Ὑπερπηδήσωμεν τοσαύτας ἄλλας καλὰς εἰκόνας τοῦ συγγραφέως καὶ ἔλθωμεν εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ Γάμου. Ὁ Γάμος εἶναι ἡ μυστηριώδης καὶ ἱερὰ συνένωσις δύο ψυχῶν, εἶναι ἡ ἀρχὴ νέας τοῦ ἀνθρώπου δημιουργίας· οἱ διὰ τοῦ εὐαρέστου καὶ ἡδυπαθοῦς τοῦ ὑμεναίου δεσμοῦ εἰς ἄρρηκτον συνερχόμενοι κοινωνίαν δύνανται νὰ εἴπωσι τὸ μέγα ἐκεῖνο τοῦ Πλάστου λόγιον: *Καὶ ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν ἡμῶν.* Ὁποῖον θρησκευτικὸν μεγαλεῖον καὶ μυστήριον ἀποπνέει ὁ Γάμος ἐν τῇ Χριστιανικῇ θρησκείᾳ! Παρὰ πᾶσι σχεδὸν τοῖς ἀρχαίοις λαοῖς ὁ γάμος ἦτο ἁπλῆ σαρκικὴ μιξις, ὑπὸ σκανδαλώδεις ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον περιστάσεις γενομένη καὶ μόνη ἡ θρησκεία τοῦ Ἰησοῦ ἀνεβίβασεν αὐτὸν εἰς βαθμὸν ἠθικῆς περιωπῆς καὶ κατέστησεν ἀληθῶς μυστήριον. Ὁ Γάμος εἶναι ὑπέρτερος τοῦ ἔρωτος· ὁ ἔρως, στιγμιαῖον ἀείποτε ἡδονικὸν πάθος, παρέρχεται βαθμηδὸν προϊόντος τοῦ χρόνου, ἀντικαθιστάμενος ὑπὸ ἄλλου τοιούτου αἰσθήματος· ἀλλ' ὁ δεσμὸς τοῦ γάμου ὀφείλει νὰ ἦναι αἰώνιος· ἡ ἱερὰ ἐκείνη ὑπόσχεσις, ἡ διδομένη τῷ Πλάστῃ ἐνώπιον τοῦ θυσιαστηρίου, ὀφείλει νὰ ἦναι ἀπαραβίαστος μέχρι τοῦ τάφου.

«Μὴ δώσωμεν, λέγει ὁ συγγραφεύς, εἰς τὸν ὑμέναιον τὰς πτέρυγας τοῦ ἔρωτος· μὴ πλάσωμεν ἀπὸ ἱερᾶς πραγματικότητος ἄστατον φάσμα. Γεγονός τι θέλει καταστρέψει τὴν εὐδαιμονίαν σας ἐν τοῖς στιγμιαίοις δεσμοῖς σας· θέλετε θεραπευθῇ διὰ τῶν ἀντιφαρμάκων σας, θέλετε παραβάλλει ἀπαραπαύστως μίαν σύζυγον πρὸς ἄλλην, τὸ ἀπολεσθὲν πρὸς τὸ εὑρεθέν· καὶ, μὴ ἀπατᾶσθε, ἡ πλαστιγξ θέλει κλίνει ἀείποτε ὑπὲρ τοῦ

παρελθόντος: οὕτως ἔπλασεν ὁ θεὸς τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου». . . .

Τοιαῦται αἱ εἰκόνες τῶν μυστηρίων τῆς χριστιανικῆς θρησκείας· ἅπασαι ζωηραί, γοργαί, ὑπερφυεῖς. Τὰ πάντα μυστήριον ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ: ἡ γέννησις ἡ βάπτισις, ὁ γάμος· μυστήριον μεγαλήτερον καὶ ἀκαταληπτότερον ὁ θάνατος· ὁ ἀφιχθεὶς εἰς τὸ τέρμα τῆς ἐπιγείου αὐτοῦ ὁδοιπορίας ἵσταται ἀπέναντι τοῦ θανάτου· εἶναι τὸ μοιραῖον τῆς ἀνθρωπότητος μέλλον . . .

Ἱστάμεθα παρὰ τὴν κλίνην τοῦ ἐπιθανάτου:

«Μυστήριον ἠνέῳξεν εἰς τὸν δίκαιον τοῦτον τὰς πύλας τοῦ κόσμου, μυστήριον μέλλει νὰ κλείσῃ αὐτάς· ἡ θρησκεία ἐλίκνισεν αὐτὸν ἐν τῷ λίκνῳ τοῦ βίου· τὰ ὡραῖα αὐτῆς ἄσματα καὶ ἡ μητρικὴ χεὶρ θέλουσι τὸν ἀποκοιμίσει προσέτι ἐν τῷ λίκνῳ τοῦ θανάτου. Αὕτη παρασκευάζει τὸ βάπτισμα τῆς δευτέρας ταύτης γεννήσεώς του· ἀλλὰ δὲν ἐκλέγει πλέον πρὸς τοῦτο τὸ ὕδωρ, ἀλλὰ τὸ ἔλαιον, ἱερὸν τῆς ἀφθαρσίας ἔμβλημα· τὸ μυστήριον τῆς Ἀπολυτρώσεως θραύει βαθμηδὸν τοὺς δεσμοὺς τοῦ πιστοῦ· ἡ ψυχὴ αὐτοῦ, κατὰ τὸ ἥμισυ διαφυγοῦσα τοῦ σώματος, καθίσταται σχεδὸν θεατὴ ἐπὶ τοῦ προσώπου του. Ἤδη ἀκροᾶται τὰς συμφωνίας τῶν Σεραφείμ· ἤδη παρασκευάζεται νὰ πτερυγίσῃ πρὸς τὰς χώρας, ὅπου καλεῖ αὐτὸν ἡ οὐρανία Ἐλπὶς, θυγάτηρ τῆς Ἀρετῆς καὶ τοῦ Θανάτου. Ἐν τούτοις ὁ ἄγγελος τῆς εἰρήνης κατερχόμενος πρὸς τὸν δίκαιον τοῦτον, θίγει τῷ χρυσῷ σκήπτρῳ τοὺς βεβαρημένους αὐτοῦ ὀφθαλμοὺς, εὐαρέστως κλείων αὐτοὺς εἰς τὸ φῶς. Θνήσκει, καὶ οὐδέποτε ἠκούσθη ὁ ὕστατος αὐτοῦ στόνος. Θνήσκει, καὶ μακρὸν μετὰ τὴν ἀνυπαρξίαν του χρόνον, οἱ φίλοι του σιγῶσι περὶ τὴν κλίνην, διότι πιστεύουσιν ὅτι ἀγρυπνεῖ εἰσέτι: ἐν τοσαύτῃ γλυκύτητι διῆλθεν ὁ χριστιανὸς οὗτος τὸν βίον.»

Καταλίπωμεν ὄπισθεν ἡμῶν πολλὰ βιβλία τοῦ πρώτου μέρους καὶ ἔλθωμεν ἐπὶ τὸ πέμπτον βιβλίον πραγματευόμενον *περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ ἀποδεικνυομένης ὑπὸ τῶν θαυμασίων τῆς φύσεως.*

Ἡ ὕπαρξις τοῦ Θεοῦ ὑπῆρξεν ἰδίως ὁ σκοπὸς, ἐφ' οὗ ἐτόξευσαν τὰ βέλη αὐτῶν οἱ ὀπαδοὶ τοῦ ὑλισμοῦ καὶ τῆς ἀμφιβολίας· ἰδέα ὑψηλὴ καὶ ὑπερφυὴς συνετάραξε τὴν διάνοιαν μεγάλων ἀνδρῶν, οἵτινες κατὰ διαφόρους ἐποχὰς προσέβαλον αὐτὴν, ἀδυνατοῦντες νὰ κατανοήσωσι τὸ μέγα τοῦτο ζήτημα, τὸ ὁποῖον θὰ ταράττῃ ἴσως αἰωνίως τὰς κεφαλὰς πολλῶν φιλοσοφούντων. Ὅλαι αἱ θρησκεῖαι κατά τε τοὺς ἀρχαίους καὶ τοὺς νεωτέρους χρόνους παρεδέχθησαν τὴν ὕπαρξιν Ὑπερτάτου ὄντος, διέποντος τὸ ἄπειρον κατὰ γενικούς τινας καὶ ὡρισμένους κανόνας· οἱ πλεῖστοι τῶν φιλοσόφων ἀπεδέχθησαν καὶ ὑπεστήριξαν τὴν ἰδέαν τῆς *Ὑπάρξεως Θεοῦ*, ἀλλ' ὑπῆρξαν καὶ οἱ πολέμιοι τῆς ἰδέας ταύτης, ἀνήσυχα καὶ μεγαλοφυῆ ἀναμφιβόλως πνεύματα, συντριβέντα ἐπὶ τοῦ σκοπέλου τούτου τῆς μυστηριώδους Σφιγγὸς τῆς φιλοσοφίας. Ὁ Σατωβριάνδος, ὅπως καὶ εἰς τὰ λοιπὰ θρησκευτικὰ ζητήματα καὶ εἰς τὸ περὶ *Ὑπάρξεως Θεοῦ* ὁμιλεῖ δι' εἰκόνων, ἀποφεύγων τὴν διὰ γεωμετρικῶν καὶ φιλοσοφικῶν λόγων ἀπόδειξιν τοῦ ζητήματος. *Οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ, ποίησιν δὲ χειρῶν αὐτοῦ ἀναγγέλλει τὸ στερέωμα*· ἡ μεγαλοπρεπὴς καὶ ὑψιστη αὕτη ῥῆσις τοῦ προφητάνακτος δὲν δύναται τάχα νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἓν τῶν μεγαλητέρων ἐπιχειρημάτων πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ἰδέας ταύτης; Ὑπάρχει Θεός· τοῦτο δὲν θὰ ἀποδειχθῇ ἀναμφιβόλως διὰ τῶν μεταφυσικῶν θεωριῶν τοῦ Πλάτωνος ἢ τοῦ Καντίου, μόνη ἡ καρδία τοῦ ἀνθρώπου δύναται νὰ τὸ αἰσθανθῇ, μόνη ἐκείνη δύναται νὰ συλλάβῃ τὴν ὡραίαν ταύτην ἰδέαν· ἡ Δημιουργία εἶναι ὁ ἑξαίσιος καὶ ἄπειρος ναὸς, ἐν ᾧ δοξάζεται ὁ ὕψιστος! τὸ πᾶν ψάλλει τὴν ὕπαρξιν Θεοῦ, τὸ πᾶν ἀναγγέλλει τὴν μεγάλην ταύτην ἰδέαν!

Ἀκούσωμεν τὸν συγγραφέα ὁμιλοῦντα περὶ ὑπάρξεως Θεοῦ.

«Ἑσπέραν τινὰ εἶχον ἀποπλανηθῆ ἐντὸς δάσους βήματά τινα μακρὰν τοῦ καταρράκτου τοῦ Νιαγάρρα· πάραυτα εἶδον τὴν ἡμέραν σβεννυμένην περὶ ἐμὲ, καὶ ἀπεγεύθην, ἐν ὅλῃ αὐτοῦ τῇ ἠρεμίᾳ, τὸ ὡραῖον θέαμα νυκτὸς ἐν ταῖς ἐρήμοις τοῦ Νέου Κόσμου.»

«Μίαν ὥραν μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου ἡ σελήνη ἀνέτειλεν ἄνωθεν τῶν δενδρων ἐπὶ τοῦ ἀπέναντι ὁρίζοντος. Λύρα μυρόεσσα, ἣν μεθ' ἑαυτῆς ἐξ ἀνατολῶν ἐκόμιζεν ἡ βασιλὶς αὕτη τῶν νυκτῶν, ἐφαίνετο ὅτι προηγεῖτο ταύτης ἐντὸς τῶν δασῶν ὡς ἡ δροσερὰ αὐτῆς ἀπόπνοια. Τὸ μονήρες ἄστρον ἀνῆλθεν ἐν τῷ ὁρίζοντι βαθμηδόν: ἄλλοτε μὲν ἠκολούθει εἰρηναίως τὴν κυανῆν αὐτοῦ πορείαν· ἄλλοτε δὲ ἀνεπαύετο ἐπὶ σωροῦ συννέφων, ὁμοιαζόντων πρὸς κορυφὴν ὑψηλῶν χιονοσκεπῶν ὀρέων. Τὰ σύννεφα ταῦτα, διπλοῦντα καὶ αναδιπλοῦντα τὰς πτυχὰς αὐτῶν, ἐκυλίοντο εἰς διαφανεῖς ζώνας ἐκ λευκοῦ σηρικοῦ, διεσκορπίζοντο εἰς ἐλαφρὰς τολύπας ἀφροῦ, ἢ ἐσχημάτιζον ἐν τοῖς οὐρανοῖς βάθρα περιλαμποῦς βαμβακώματος, τοσοῦτον εὐάρεστα εἰς τὴν ὄψιν, ὥστε ἐπίστευέ τις ὅτι αἰσθάνεται τὴν μαλακότητα αὐτῶν καὶ τὴν εὐκαμψίαν.»

«Ἡ ἐπὶ τῆς γῆς σκιὰ οὐχὶ ὀλιγώτερον ἦτο μαγευτική: ἡ ὑποκύανος καὶ χαρίεσσα τῆς σελήνης αὐγὴ κατήρχετο εἰς τὰς ἀποστάσεις τῶν δένδρων, ἀποτελοῦσα φωτεινὴν χλόην μέχρι τῆς σκιᾶς τοῦ βαθυτέρου σκότους. Ὁ παρὰ τοὺς πόδας μου ῥέων ποταμὸς ἀλληλοδιαδόχως ἐξηφανίζετο ἐν τῷ δάσει, ἀλληλοδιαδόχως ἀναφαινόμενος, στίλβων ἐκ τῶν νυκτερινῶν ἄστρων, ἅτινα κατώπριζεν ἐν τῷ κόλπῳ του. Ἐν καλύβῃ τινὶ, ἀπὸ τοῦ ἑτέρου μέρους τοῦ ποταμοῦ, τὸ φῶς τῆς σελήνης ἀκίνητον ἐκοιμᾶτο ἐπὶ τῆς χλόης· δενδρίδια ἀνθοστεφῆ ἐσείοντο ὑπὸ τῆς αὔρας καὶ διεσκορπίζοντο τῇδε κἀκεῖσε, ἀποτελοῦντα κυμαινομένας σκιερὰς νήσους ἐπὶ τῆς ἀκινήτου ταύτης φωτεινῆς θαλασσης. Ἀκολούθως, τὸ πᾶν ἦτο ἤρεμον καὶ σιωπηλὸν, ἐκτὸς τῆς πτώσεώς τινων φύλλων, τῆς αἰφνηδίου παρόδου ἀνέμου, τοῦ στεναγμοῦ τοῦ αἰγωλιοῦ· μακρὰν, κατὰ διαστήματα, ἠκούοντο οἱ ὑπόκωφοι μηκυθμοὶ τοῦ καταρράκτου τοῦ Νιαγάρρα, οἵτινες ἐν τῇ σιγῇ τῆς νυκτὸς παρετείνοντο ἀπ' ἐρήμου εἰς ἔρημον καὶ ἐξέπνεον ἐν μέσῳ τῶν σιγώντων δασῶν.»

«Τὸ μεγαλεῖον, ἡ ἑξαίσιος μελαγχολία τῆς εἰκόνος ταύτης ἀδύνατον νὰ ἐκφρασθῇ ἐν ἀνθρωπίνῃ γλώσσῃ· αἱ ὡραιότεραι τῶν Εὐρωπαϊκῶν νυκτῶν δὲν δύνανται νὰ δώσωσιν ἰδέαν τινὰ ταύτης. Ματαίως ἐν τοῖς καλλιεργημένοις ἡμῶν ἀγροῖς ἡ φαντασία ποσπαθεῖ νὰ μετεωρισθῇ· ἀλλ' ἐν ταῖς ἀγρίαις ταύταις χώραις ἡ ψυχὴ ἀρέσκεται νὰ βυθίζηται εἰς ὠκεανὸν δασῶν, νὰ πλανᾶται ἐπὶ τῆς ἀβύσσου τῶν καταρρακτῶν, νὰ μελετᾷ πικρὰ τὴν ὄχθην των λιμνῶν καὶ τῶν ῥυακων, καὶ οὕτως εἰπεῖν νὰ εὑρίσκηται μόνη ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ . . .»

Τὸ ὧδε παρατεθὲν τοῦτο τεμάχιον ἀμιμήτου ποιητικῆς ἐντελείας καὶ χάριτος εἶναι μία ἐκ τῶν ὑψηλῶν ἐκείνων κραυγῶν, δι' ὧν ὁ συγγραφεὺς ἐξέφρασε τὰ αἰσθήματα αὐτοῦ· ὕμνος πρὸς τὸν δημιουργὸν τῆς δημιουργίας, ψαλλούσης αὐτὸν διὰ τῶν θαυμασίων του, διὰ τῶν ἔργων τῶν χειρῶν του· ἡ εἰκὼν αὕτη, μία τῶν ὡραιοτέρων τοῦ Πνεύματος τοῦ χριστιανισμοῦ, ἀποπνέει ὅλην ἐκείνην τὴν μαγευτικὴν καὶ ἱερὰν μελῳδίαν, πλανωμένην ἐπὶ τῶν χορδῶν τῆς προφητικῆς λύρας τοῦ ποιητοῦ. Ἀληθῶς ὁ Σατωβριάνδος εἶναι ὁ Δαυὶδ τοῦ 19ου αἰῶνος· οὐδεὶς τῶν ὑπὸ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας ἐμνευσθέντων ἄλλων συγχρόνων αὐτῷ ποιητῶν ἠδυνήθη νὰ φθάσῃ εἰς τὸ ὕψος αὐτοῦ· ὁ Μαντζόνης, ὁ Λαμαρτῖνος δὲν εἶναι ἢ ἁπλοῖ μουσουργοὶ ἐν τῇ περὶ τὸν μουσηγέτην τοῦ χριστιανισμοῦ ἱερᾷ ταύτῃ συναυλίᾳ . . .

Ἐν τῷ ἕκτῳ καὶ τελευταίῳ βιβλίῳ τοῦ πρώτου μέρους ὁ συγγραφεὺς πραγματεύεται περὶ τῆς *Ἀθανασίας τῆς ψυχῆς*· τὸ ὑψηλὸν τοῦτο φιλοσοφικὸν ζήτημα, τὸ ὁποῖον ἔθιξε τας χορδας τοῦ φιλοσόφου τῆς Ἀκαδημίας, τὸ ζήτημα τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἐμελέτησαν τόσαι θρησκεῖαι καὶ τόσοι φιλόσοφοι, ἡ παρήγορος αὕτη ἰδέα τοῦ ἀνθρώπου τῆς μὴ καταστροφῆς αὐτοῦ ἀλλὰ τῆς ἀνακαινίσεως ἐν ἄλλῳ κόσμῳ, κατὰ τὸ αὐτὸ καὶ πάλιν σύστημά του ἐπραγματεύθη ὁ συγγραφεύς. Ἡ φιλοσοφία ἐμελέτησε τὴν ἰδέαν ταύτην, ἡ ποίησις ὕμνησεν αὐτὴν, ἡ θρησκεία ἐπηγγέλθη ἕτερον κόσμον, ὅασιν διαρκῆ καὶ εὐφρόσυνον εἰς τὸν ἄνθρωπον, πλανήτην ὁδοιπόρον τῆς ἐρήμου ταύτης τοῦ βίου· ἡ ἀρχαία Ἑλληνικὴ θρησκεία ἐπηγγέλλετο εἰς τὸν ἄνθρωπον τὰ Ἠλύσια πεδία καὶ τῶν Μακάρων τὰς νήσους, τόπους εὐφροσύνους ἀναπαύσεως καὶ θυ-

μηδίας ὅ-που κλώνων τὸ ἔαρ, ὅπου ἄρρητος ἡ γαλήνη καὶ εὐδαιμονία τῆς ἀνθρωπότητος.

Ὑπάρχει ἐν τῇ χριστιανικῇ θρησκείᾳ παράδοσις ὅσον μελαγχολικὴ τοσοῦτον παρήγορος· εἶναι ἡ ἡμέρα τῆς τελευταίας παρουσίας, ἡ ἡμέρα τῆς συνεντεύξεως τῶν ἀνθρώπων ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Ἰωσαφάτ:

«Τότε, κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον, ἐπιφωνεῖ ἐν προφητικῇ μεγαλληγορίᾳ ὁ συγγραφεύς, σημεῖα θέλουσιν ἐπιφανῆ ἐν τοῖς οὐρανοῖς: αἱ ἄβυσσοι θέλουσι διανοιγῆ· οἱ ἑπτὰ ἄγγελοι θέλουσι χύσει τὰς ἑπτὰ πλήρεις ὀργῆς κίλικας καὶ οἱ λαοὶ θέλουσιν αλληλοκτονήσει· αἱ μητέρες θέλουσιν αἰσθανθῆ τὰ τέκνα θρηνοῦντα ἐν τοῖς κόλποις αὐτῶν, καὶ ὁ θανατος θέλει διατρεχεῖ τὸν κόσμον ἐπὶ τοῦ ὠχροῦ αὐτοῦ ἵππου».

«Ἐν τούτοις ἡ γῆ κυμαίνεται ἐπὶ τῶν βάσεων αὐτῆς, ἡ σελήνη καλύπτεται δι' αἱμοσταγοῦς πέπλου, τὰ ἄστρα κρέμανται ἡμιποσπλωμένα ἐπὶ τοῦ θόλου των: ἡ αγωνία τοῦ κόσμου ἄρχεται. Αἴφνης ἡ μοιραία ὥρα ἠχεῖ· ὁ Θεὸς μετεωρίζει τα κύματα τῆς πλάσεως καὶ ὁ κόσμος παρερχεται ὡς ποταμὸς στεῖρος.»

«Τότε θέλει ἠχήσει ἡ σάλπιγξ τοῦ ἀγγέλου τῆς κρίσεως, κράζουσα: *Νεκροί, ἐγέρθητε!* Τὰ μνημεῖα ανοίγονται, τὸ ἀνθρωπινον γένος ἐξερχεται τοῦ τάφου καὶ αἱ γενεαὶ συνέρχονται ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Ἰωσαφάτ.»

«Ὁ υἱος τοῦ Ἀνθρώπου ἐπιφαίνεται ἐπὶ τῶν νεφελῶν· αἱ δυνάμεις τοῦ Ἅδου ἀνέρχονται ἀπο τοῦ βαθους τῆς ἀβύσσου, ὅπως ἀντιστῶσιν εἰς τὴν τελευταίαν κατὰ τῶν αἰωνων ἀπαγγελθεῖσαν ἀπόφασιν· οἱ τράγοι καὶ τὰ αρνία διαχωρίζονται· οἱ πονηροὶ βυθίζονται ἐν τῷ ταρτάρῳ, οἱ δίκαιοι ἀνέρχονται εἰς τὸν οὐρανόν· ὁ Θεος ἐπανέρχεται ἐν τῇ γαλήνῃ αὐτοῦ καὶ κατάρχει ἀπανταχοῦ ἡ αἰωνιότης...»

Ἀθανασία! θρησκεία σεπτὴ καὶ παρήγορος, βαυκαλῶσα τὸν ἐν τῷ μαρτυρικῷ τούτῳ βίῳ φθίνοντα ἀτυχῆ ἑξόριστον! ἄφατος καὶ μυστηριώδης τοῦ δημιουργοῦ ἐπαγγελία, θεότης τῶν ὑψηλῶν πόθων τῶν εὐγενῶν ρεμβασμῶν! μελῳδία γλυκερὰ καὶ ἐξαίσιος κατανύσσουσα τὴν καρδίαν καὶ ἐμπνέουσα τὴν ψυχήν! σὲ ἐλάτρευσα ἔνθους, σὲ ὠντιροπόλησα πολλάκις, διατελῶν ὑπὸ τὰς ἱερὰς ἐντυπώσεις τοῦ φιλοσόφου τῆς Ἀκαδημίας καὶ σύννους ὡς ὁ Κάτων ἐπόθησα!.....

Ἔσσεται ἦμαρ! τὴν σκοτίαν τῆς ζωῆς ταύτης θέλει διαδεχθῆ ἴσως αἰωνίου ἡμέρας ἀνατολὴ παμφαὴς καὶ εὐφρόσυνος· ὦ, ναὶ θὰ ἀνατειλῃ διὰ τὸν ἄνθρωπον ἡ ἡμέρα αὕτη τῆς ἐπαγγελίας... Εὐδαίμων ὅστις, προνομιοῦχος υἱὸς τῆς εἱμαρμένης, θραύων τὰ μοιραῖα τῆς καταβαλλούσης αὐτὸν ὕλης δεσμά, εὐοίωνος θέλει ἐπιφανῆ ἐπὶ τοῦ ἠθικοῦ τῆς ἀνθρωπότητος οὐρανοῦ, μέγας ὡς ἡ φύσις, εὐρὺς ὡς ἡ διανοια, τηλαυγὴς καὶ ἀνέσπερος ὡς ἡ μυστηριώδης ἠὼς νέας δημιουργίας!...

(ἀκολουθεῖ).

Ν. ΚΑΖΑΖΗΣ.

ΣΑΠΦΩ

(Συνέχεια καὶ τέλος).

Ἀλλὰ τὴν ἀληθῆ τῆς Σαπφοῦς εἰκόνα ποριζόμεθα ἔκ τινος νομίσματος, τὸ ὁποῖον ὁ Βολφ ἐδανείσθη ἐκ τῶν τοῦ Κρονοβίου θησαυρῶν.— «Ἀῤῥενωπὸν καὶ τολμηρὸν σχῆμα τοῦ σώματος, θρασεῖα ἔξοχὴ τοῦ μετώπου, ἐκφράζουσα πάθος καὶ σφοδρότητα νοός, χείλη παχέα μὲν, ἀλλὰ καλῶς ἐσχηματισμένα καὶ ἕτοιμα νὰ τοξεύσωσι τὰ βέλη τῆς εὐγλωττίας, ζωηρὸν καὶ ἀνοικτὸν ὄμμα ἐξέχον καὶ ἔμψυχον ἀπό τινα ἀνέκφραστον ἐνέργειαν, ταῦτα εἰκονιζουσι προικισμένην τὴν Σαπφὼ μὲ ἀνδρικὴν ψυχὴν καὶ μὲ αἰσθήσεις ἀκαθέκτους, πλήρη μεγαλοφυΐας, συμφορῶν, δυστυχημάτων, κρότου καὶ δόξης δυστυχῶς ἐπιζώσης μετὰ τὴν ἐξάλειψιν τῶν ποιήσεών της». Εἰς τὴν φυσιογνωμίαν ταύτην ὑπάρχει μᾶλλον ὁρμὴ καὶ ζέσις, μᾶλλον δραστηριότης ἡδυπαθὴς, μᾶλλον ἀνδρικὴ θρασύτης καὶ ἔκδοσις εἰς τὰς ἡδονὰς, ἢ χρηστοήθεια, ἐγκράτεια καὶ ἁγιότης, ἥτις φυσιογνωμία ἔδωκεν ἀφορμὴν νὰ ἀποδώσωσι δωρεὰν εἰς αὐτὴν μισητὰ ἐλαττώματα.

Ὡς ὁ Σωκράτης ἐν Ἀθήναις συνήγγιζε περὶ ἑαυτὸν χορὸν εὐφυῶν νεανίσκων, οὕτω καὶ ἡ Σαπφὼ, κατὰ τὴν τότε ἐν Λέσβῳ συνήθειαν, καθ' ἣν οἱ κόραι ἐξελέγον ἐλευθέρως τὴν διδάσκαλον, εἶχε περὶ ἑαυτὴν θίασον παρθένων εὐδοκιμουσῶν περὶ τὴν μουσικὴν καὶ φημιζομένων διὰ τὴν χάριν καὶ τὴν κομψότητα τῶν τρόπων· καὶ ὡς ἡ Σαπφὼ ἐδιδάχθη πάντα ταῦτα ἐξ ἀρχαιοτέρων διδασκάλων οὕτω καὶ αὕτη παρέδιδε ταῦτα εἰς τὴν νεωτεραν γενεάν.

Μαθητρίας δ' ἔσχεν ἡ Σαπφὼ, ὧν μάλιστα τινες ἦλθον εἰς ξένας χωρας, Ἀναγόραν τὴν Μιλησίαν, Γοργύλλην τὴν Κολοφωνιαν, Εὐνείκην τὴν Σαλαμινίαν, τὴν Γοριννὼ καὶ τὰς εὐειδεῖς Ἀνδρομέδας, Μνασιδίκαν καὶ τὴν Ἀτθίδα, οἵτινες διέδωκαν καὶ αὐταὶ πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος πολὺ ἄνθος καὶ χάριν ποιήσεως, καὶ πρὸς ἃς ἡ Σαπφὼ ἐποίησε πολλὰ ποιήματα δι' ὧν ἐδίδασκε τὸν ἐν τῷ γυναικωνιτιδι βιον, τοὺς τροπους δηλ. καὶ τας τεχνας, δι' ὧν δύνανται νὰ ἐπικοσμήτωσι τὴν τρυφερότητα καὶ χάριν αὐτῶν. Ἐν τοῖς πρωτοις ὅμως ἔτασσεν ἡ Σαπφὼ τὴν μουσικήν.

Ἐκ τινων δὲ συμβουλῶν, τὰς ὁποιας ἡ Σαπφὼ απηυθυνε προς τα, μαθητριας της δι' ᾀσμάτων, εν οἷς ὑποφαινεται πάθος ὅμοιον προς ἔρωτα μᾶλλον ἢ προς μητρικὴν στοργὴν καὶ ἐπιμελειαν, διεδόθησαν φῆμαι ὅτι ὁ ἔρως οὗτος ἦτο αἰσχρός. Ἀλλ' ἰδοὺ τι λεγει ο κόβδας Βαρθολομαῖος περὶ τῆς φήμης ταύτης: «Ἠγάπησεν αὐτὰς περιπαθῶς, διότι οὐδὲν ἠδύνατο ἄλλως νὰ αγαπήσῃ. Ἐξεφραζε τὴν πρὸς αὐτὰς τρυφερότητα μὲ τοῦ πάθους της τὴν σφοδρότητα. Δεν θελετε δὲ θαυμάσει, ἂν γνωρίσητε τὴν ὑπερβολικὴν τῶν Ἑλλήνων εὐαισθησίαν, ἂν γνωρίσητε ὅτι παρ' αὐτοῖς αἱ αθωότεραι σχεσεις πρέπει συχνὰ νὰ ἐκφράζωνται διά τινος τρόπου ἐρωτικοῦ. Ἀναγινώσκοντες τας διηγήσεις τοῦ Πλάτωνος θελετε ἰδεῖ με ποίας λεξεις ἐλαλει ὁ Σωκράτης περὶ τοῦ κάλλους τῶν μαθητῶν του. Ἀλλ' ὅμως ὁ Πλάτων εγίνωσκεν, εἴπερ τις ἄλλος, πόσον ἦτο ἁγνὸς ὁ του διδασκάλου του σκοπός. Καὶ ὁ τῆς Σαπφοῦς βεβαίως ἦτο ἐπίσης ἄθωος, ἀλλὰ τὸ εὐάρεστον τῶν ἠθῶν καὶ τὸ διάπυρον τῶν ἐκφράσεών της διεγειρον το μῖσος ἰσχυρῶν τινων γυναικῶν ταπεινωμενων ἕνεκα τῆς ὑπεροχῆς της, καὶ τινων μαθητριῶν της μὴ προτιμωμένων παρ αὐτῇ ἀπο τας λοιπας.»

Ἐκ πάντων δὲ τούτων ἐξαγεται ὅτι, ἵνα τις συλλάβῃ ὀρθὴν ἔννοιαν περὶ των ερωτικῶν ᾀσμάτων τῆς Σαπφοῦς καὶ των εν αυτοις εκδηλουμενων αισθημάτων δεν πρέπει νὰ προσέξῃ εις τοὺς μύθους, ἀλλὰ να μελετησῃ αὐτα τα διασωθεντα αποσπασματα. Διότι εκ τῶν εννέα βιβλίων, ᾠδῶν καὶ ἄλλων πολυαριθμων ποιήσεων, ὑμνων, ελεγείων καὶ επιθαλαμίων, τα ὁποῖα εθαύμαζον οἱ παλαιοὶ, ἄλλο δεν ἔμειναν εις ἡμᾶς, εἰμὴ λείψανά τινα κολοβωμένα, μόλις ἑκατὸν ἑξήκοντα στιχοι· ἀλλ' οὐδὲν τεμάχιον αὐτῶν δεν εἶναι ἄξιον τῆς μούσης της· ὁ χυλὸς τῆς Σαπφικῆς ποιήσεως ἐνσταλάζει εισετι εις αὐτὰ τα λειψανα, καὶ εις στιχον μεμονωμένον ἢ εἰς δίστιχον εὑρίσκει τις τὴν ζέσιν τοῦ ἐνθουσιασμοῦ, τὴν δίψαν των ἡδονῶν, ὑπὸ των ὁποιων ἐμεθυσκετο ἡ Σαπφω.

Ἡ ὑπο τοῦ Λογγίνου διασωθεισα ᾠδὴ πρὸς «Γυναῖκα ερωμένην,» πηγαζει απὸ αυθόρμητον κίνησιν καὶ απὸ παθος, ἡ δὲ ἁπλότης, ἡ ζωηρὰ καὶ ἀφελὴς ὀργὴ, συνιστῶσι το κάλλος της· οὐδέποτε ὑπῆρξεν αληθεστερα ποιησις ἔμμετρος ἡ πεζὴ, ἥτις να πνέῃ ισχὺν λόγου πλεον συντονον καὶ πλεον περιεκτικὴν.

ΠΡΟΣ ΓΥΝΑΙΚΑ ΕΡΩΜΕΝΗΝ.

Φαίνεταί μοι κήνος ἴσος θεοῖσιν
ἔμμεν ὠνήρ, ὅστις ἐναντίος τοι
ἰσδάνει, καὶ πλασίον ἆδυ φωνᾶσαί σ' ὑπακούει,
καὶ γελαίσας ἵμερόεν· τό μοι μαν
καρδίαν ἐν στήθεσιν ἐπτόασεν.
ὡς γὰρ εἴδωσε, βροχέως με φωνᾶς
οὐδὲν ἔτ' ἴκει·
ἀλλὰ καμμὲν γλῶσσα ἔαγε, λέπτον δ'
αὐτίκα χρῶ πῦρ ὑποδεδρόμακεν,
ὀππάτεσσιν δ' οὐδὲν ὄρημι, βομβεύσιν δ' ἀκοαί μοι·
καδδ' ἴδρως ψύχρος χεεται, τρομος δὲ
πᾶσαν ἀγρεῖ, χλωροτέρα δὲ ποιας
ἐμμι, τεθνάκην δ' ὀλιγω 'πιδεῦσα,
φαίνομαι ἄπνους.
ἀλλα πᾶν τολμητέον, ἐπει πενητα...

* * * * *

Ἐν τῇ ᾠδῇ ταύτῃ πάλλει, τρέμει καὶ

φρίσσει ὁ ρυθμὸς τοῦ στίχου ἀδιακόπως τεμνομένου, οὐδὲν ἐτίθετον, οὐδεμία μεταφορά, οὐδὲν κόσμημα εὑρίσκεται, ἀλλὰ μόνη ἡ φωνὴ τοῦ πάθους ἀκούεται.

Ἐπισημοτάτη δὲ καὶ γνωστοτάτη πασῶν εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου διασωθεῖσα εἰς «Ἀφροδίτην» ᾠδή.

ΕΙΣ ΑΦΡΟΔΙΤΗΝ.

Ποικιλόθρον', ἀθανατ' Ἀφροδιτα,
παῖ Διὸς δολόπλοκε, λίσσομαί σε,
μή μ' ἄσαισι μηδ' ἀνίαισι δαμνα,
πότνια, θύμον·
ἀλλὰ τυίδ' ἔλθ', αἴ ποκα κἀτέρωτα
τας ἐμᾶς αὐδᾶς αἴοισα πάλαι
ἔκλυες, πατρὸς δε δόμον λίποισα,
χρύσεον ἦλθες
ἄρμ' ὑποζεύξασα, κάλοι δε σ' ἄγον
ὠκέες στρουθοι, περὶ γᾶς μελαινας
πύκνα δινεῦντες πτερ' ἀπ' ὠρανῶ, αἰθέρος διὰ μέσσω·
αἶψα δ' ἐξίκοντο· τὸ δ', ὦ μάκαιρα,
μειδ ἄσσα' ἀθανάτῳ προσώπῳ,
ἤρε' ὅ τειγ' ἦν το πεπονθα, κ' ὅ τι
δή νυ κάλημι,
κ' ὅ τι εμῷ μαλιστ' ἐθέλω γενεσθαι
μαινολᾳ θυμῳ, τινα δ' αὖτε πειθω
τιν σαγήνεσσαν φιλοτατα· τί σ', ὦ
Σαπφοῖ, ὑβρίζει;
καὶ γαρ αἰ φευγε, ταχέως δ' ὀψεται·
αἰ δὲ δῶρα μὴ δέκετ', ἀλλα δώσει·
αἰ δε μὴ φιλεῖ, ταχέως φιλήσει,
κοὐκ ἐθέλοισαν.
ἔλθ' ἐμοὶ καὶ νυν, χαλεπᾶν δὲ λῦσον
ἐκ μεριμνᾶν, ὅσσα δ' ἐμοὶ τελέσσαι
θυμος ἰμείρει, τέλεσον· τὺ δ' αὐτὰ
συμμαχος ἔσσο.

«Ἐν τῇ ᾠδῇ ταύτῃ, κατὰ Μύλλερον, περιγράφεται μὲν μετὰ σφοδρότητος ὁ δεινὸς ἔρως, ἀφοῦ ἡ ἀοιδὸς καλεῖ τὸν ἑαυτῆς θυμὸν μανικὸν καὶ ἐξάλλον ὑπὸ τοῦ πάθους, οὐχ' ἧττον ὅμως προβαίνεται τὸ τραχὺ καὶ ἀντιπίπτον κατὰ πολύ, διότι οὔτε κατόπιν τοῦ ἐρωμένου τρέχει, οὔτε ὅμως ἀναφέρεται τὸ ποίημα εἰς αὐτόν, ἀλλὰ πρὸς τὴν θεὰν μόνον ἐξομολογεῖται τὸ πάθος, καὶ ἐν τούτῳ σπουδάζει νὰ εὕρῃ παραμυθίαν. Κομψὸν δὲ καὶ λεπτότερον εἶναι καὶ τὸ ἄλλο τῆς ᾠδῆς, ὅτι δὲν παρακαλεῖ τὴν θεὰν νὰ μετατρέψῃ τὴν ψυχρότητα τοῦ νεανίσκου εἰς ἔρωτα θερμὸν, διότι τοῦτο δὲν θὰ ἥρμοζε πρὸς τὴν βαρυθυμίαν καὶ θλῖψιν τῆς ἀοιδοῦ, ἀλλ' ὑπομιμνήσκει μόνον, ὅτι καὶ ἄλλοτέ ποτε ὅμοια πάσχουσαν τὴν Σαπφὼ παρεμύθησεν ἡ Ἀφροδίτη διὰ τοιαύτης ὑποσχέσεως.»

Δικαίως ἑπομένως ὁ Ὁράτιος λέγει ὅτι ἡ φλογώδης ψυχὴ τῆς Σαπφοῦς πνέει ἀκμὴ καὶ σπινθηροβολεῖ ἀπὸ τὰς χορδὰς τῆς λύρας της.

Ἐκ δὲ τῆς ἀναγνώσεως τῶν δύο ῥηθεισῶν ᾠδῶν δύναταί τις νὰ πιστεύσῃ ὅτι ἡ Σαπφὼ ἀπετόλμησε τὸ θανάσιμον πήδημα ἀπὸ τοῦ βράχου τῆς Λευκάδος, ἵνα σβέσῃ τὴν φλόγα τοῦ ἔρωτος, καταφρονηθεῖσα, ὡς λέγουσιν, ὑπὸ τοῦ Φάωνος. Ἀλλὰ τοσον τὸ Λευκάδιον πήδημα, ὅσον καὶ τὸ ὄνομα Φάων ὑπόκειται εἰς ποιητικὰς μᾶλλον εἰκόνας ἢ εἰς ἀλήθειας. Πλέων τὴν Ἰόνιον θάλασσαν βλέπει τις μακρόθεν σκόπελον πολιὸν καὶ γυμνὸν σχηματίζοντα τὴν ἄκραν τῆς Ἁγίας Μαύρας· ἐκεῖ εὑρίσκεται τὸ ἅλμα τῶν ἐρώτων, ἐστία ἀπείρων τερπνῶν καὶ μυθιστορικῶν συμβεβηκότων. Τὸ ἀκρωτήριον τοῦτο ἦτο περίσημον διὰ τὸν ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ διὰ τὴν καθαρτήριον τελετὴν, ἣ εἰς προς λατρειαν τοῦ θεοῦ τούτου ἐτελεῖτο. Ἐκρήμνιζον δηλ. ἐν ὡρισμένῳ χρόνῳ ἐκ τοῦ ὕψους τοῦ βράχου εἰς τὰ κύματα ἄνθρωπον κακοῦργον καταδεδικασμένον εἰς θανατον, καὶ ἂν οὗτοι ἐπέζων μετὰ τὴν πτῶσιν των, ἀπελαμβάνον τὴν ἐλευθεριαν των. Ὁ τραγικὸς οὗτος τόπος ἀπέκτησε καὶ φήμην ποιητικὴν ἐκ τῆς τύχης τῆς Καλύκης ψαλλεισης ὑπὸ τοῦ Στησιχόρου. Νεα, ὡραία καὶ φρονιμος κόρη ἡ Καλύκη ἐρῶσα σωφρόνως νεανίσκου εὐπρεπους καὶ μὴ ἀντεσφμενη ὑπ' αὐτοῦ κατεκρημνισθη εἰς ἀπογνώσεως εἰς τὴν θαλασσαν περὶ τὴν Λευκάδα. — Διὰ τινος λοιπὸν τῶν ἰδίων συγχύσεως καὶ ἐκ ποιητικῶν εἰκόνων καὶ περιγραφῶν αἱ καθαρτήριαι τελεταὶ τῆς Λευκάδος, τὸ παθος καὶ τὸ τραγικον τελος τῆς Καλύκης ἐσχηματισαν περὶ τὸ ὄνομα τῆς Σαπφοῦς τόν περὶ αὐτῆς μυθον, συμβεβηκὸς ἄλλως τε ἀβέβαιον, διότι μένει ἀσαφὲς, ἂν αὕτη εἶχεν ἀπολεσθῆ εἰς τὰ κύματα ἢ ἐξελκυσθῆ ζῶσα καὶ τεθεραπευμένη, ἣν δύναμιν εἶχε, κατὰ τὴν δόξαν τῶν ἀρχαίων, τὸ Λευκάδιον ποίημα. Τὸ δὲ πρόσωπον τοῦ Φάωνος εἶναι μυθῶδες, ἀνῆκον εἰς τὴν μυθολογίαν τοῦ Λέσβου· ἡ ποιήτρια ἐν τῷ πρὸς τὸν Ἄδωνιν ὕμνῳ της ὕμνησε κατὰ τοιοῦτον τρόπον τῶν Φάωνα, ὥστε οἱ κυκλικοὶ ποιηταὶ παραλαβόντες τὸν περὶ Ἀδώνιδος μῦθον, μετονομάσαντες τὸν Ἄδωνιν Φάωνα ἢ Φαεθοντα, ὃν ἡ Ἀφροδίτη παῖδα ἔτι ὄντα ἁπαλὸν ἀνήρπασε καὶ κατέστησε φύλακα τοῦ ναοῦ αὐτῆς, παρανοήσαντες δὲ καὶ διαστρέψαντες τὸν μῦθον ἐποίησαν τέλος αὐτὸν καὶ τῆς Σαπφοῦς ἐρωμένον.

Ἀδίκως βεβαίως κατηγορεῖται ἡ Σαπφὼ, ὅτι καίπερ τὴν ὥραν τῆς νεότητος ὑπερβᾶσα ἐδίωκε καὶ ἐθεράπευε τὸν ἐκ τῶν νέων ἔρωτα, ἀφοῦ ὡς ἑξῆς παρῄνει φίλον της ἐρῶντα αὐτήν:

«Ἀλλ' ἔων φίλος ἄμμιν λύχος ἄρητο νεώτερον,
οὐ γὰρ τλάσομ' ἔγω ξυνοικεῖν ἔοντα γεραιτέρα.»

Ἡ Σαπφὼ δὲν ἦτο εἰμὴ ἔρως, ἔρως ἰδανικός. Ἡ Σαπφὼ ἠράτο, ὡς οἱ Ὁμηρικοὶ θεοί· ἀλλὰ δὲν ἠδύνατο, ὡς ὁ Ζεὺς ἐπὶ τοῦ ὄρους Ἴδης, ὅταν ἀπάντα τὴν Ἥραν κεκοσμημένην μὲ τὸν κεστὸν τῆς Ἀφροδίτης, νὰ περιβάλλεται διὰ χρυσοῦ νέφους. Τὸ παθος τοῦτο τῆς Σαπφοῦς ἀνέπτυξε τὸ πνεῦμα αὐτῆς. Ἡ ποίησίς της γεννωμένη ἐξ αὐτοῦ τοῦ πάθους εἶναι ἐλευθερα, ἀληθὴς καὶ μηδὲν τὸ πλαστὸν ἔχουσα, θαυμαστὴ διὰ τὴν ἡδύτητα καὶ τὴν ἀνυπερβλητον χάριν.

Ἅπασα ἡ ἀρχαιότης ἐθαύμασε τὴν ποιήτριαν τῆς Λέσβου· ὁ Σόλων ἀκούσας ᾄσμά τι τῆς Σαπφοῦς ἀπαγγελλόμενον ὑπὸ τοῦ ἀνεψιοῦ του ἠύχθη νὰ μὴ ἀποθάνῃ πρὶν ἐκμάθῃ τοῦτο. Ὁ Ἀριστοτέλης ἀναφέρει ὅτι «οἱ Μιτυληναῖοι ἐτίμησαν τὴν Σαπφὼ χαράξαντες ἐπὶ νομίσματος τὴν προτομήν της, ἂν καὶ ὑπῆρξε γυνή.» — ὁ Πλάτων τὴν συγκαταλέγει μεταξὺ τῶν σοφῶν (τὸ σοφὸς ἐνταῦθα ἔχει πολλὰς σημασίας). Ὁ δὲ Πλούταρχος λέγει: «ἡ Γυνὴ αὕτη ὅ,τι ἅπτῃ εἶναι μεμιγμένον μετὰ πυρός.» Καὶ τέλος ἅπασα ἡ Ἑλλὰς ἐπεκάλεσεν αὐτὴν δεκάτην Μοῦσαν.

[Ἀνεγνώσθη ἐν τῷ Φιλολογικῷ συλλόγῳ ὁ «Παρνασσός» Ἐν Ἀθήναις τὴν 8 Ἰανουαρίου 1870].

Μ. ΦΡΑΓΚΑΤΟΣ.

ΤΟ ΒΑΠΤΙΣΜΑ

ΠΑΡΑ

ΤΟΙΣ ΑΥΤΟΧΘΟΣΙ ΤΗΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ.

Φαίνεται ὅτι ἡ διασπορὰ τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐγκατέλιπεν ἴχνη ἀναμφίριστα τῆς παρουσίας τῶν βιβλίων καὶ τῆς Μωσαϊκῆς θρησκείας ἐν ταῖς ἐκτεταμένας χώραις τῆς μεγάλης Ἀσίας. Ἐν τῇ ἀποκαλύψει τῆς λατρείας καὶ τῶν ἱεροτελεστιῶν τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ παρὰ τοῖς ἀσιατικοῖς ἔθνεσι πρέπει ν' ἀποδοθῇ ἡ ὕπαρξις τῶν ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ νέου κόσμου ὑφισταμένων θρησκευτικῶν τελετῶν. Τὴν ἀλήθειαν ταύτην ἀποδείκνυσι τὸ ἐν Μεξικῷ βάπτισμα.

Οἱ Ἀζτέκοι πρὶν ἢ ἀποθέσωσιν εἰς τὴν κοιτίδα του τὸ νεογεννηθὲν, ἐπαρουσίαζον αὐτὸ τῇ θεότητι καὶ ἤγγιζον τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ ὡς σημεῖον εὐλογίας. Μετὰ πέντε ἡμέρας τὸ ἔφερον ἐν τῇ αὐλῇ τῆς οἰκίας καὶ ἀπέθετον αὐτὸ πανηγυρικῶς ἐπὶ τῶν σχοίνων δι' ὧν προηγουμένως ἐκάλυπτον τὸ ἔδαφος. Ἐκεῖ ἡ μαῖα μετὰ τὴν ἐπίκλησιν τῶν προστατευόντων τὴν γέννησιν θεοτήτων, ἔριπτεν ἐπὶ τοῦ μετώπου καὶ τοῦ στήθους τοῦ βρέφους ὕδωρ ὡς σημεῖον ἐξαγνίσεως. Συγγραφεύς τις ἀναφέρει ὅτι βυθίζοντες αὐτὸ ἐν τῷ ὕδατι ἀπήγγελλον ἐπ' αὐτοῦ τὰς λέξεις ταύτας: «Ἔρχεσαι ἐν τῷ κόσμῳ ὅπως ὑποφέρῃς, ἐνδυναμώθητι.» Ἕτερος συγγραφεὺς προστίθησιν ὅτι ὁ ἱερεὺς ἐξήγαγε σταγόνας τινὰς αἵματος ἐκ τῶν γεννητικῶν μορίων τοῦ νεογνοῦ διὰ τομῆς γιγνομένης δι' ἐργαλείου λιθίνου. Μετὰ τοῦτο τὸ ἔλουον ἐν μέσῳ τῶν ὅπλων καὶ τῶν ἀπαραιτήτων ὀργάνων πρὸς τὰ ἔργα τοῦ φύλου του. Ἐὰν ὁ πατὴρ τοῦ τέκνου ἀνῆκεν εἰς τὴν στρατιωτικὴν τάξιν, ἔθετον ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ ἀσπίδα καὶ βέλη. Ἐν πάσῃ δὲ ἄλλῃ περιπτώσει τὰ ἐργαλεῖα τῆς τέχνης τοῦ ἐπαγγέλματος τοῦ πατρός του. Εἰς δὲ τὴν χεῖρα τῶν θηλέων ἠλακάτην, ἄτρακτον, κάνιστρον καὶ σάρωτρον. Κατὰ τὴν ἱεροτελεστίαν τρεῖς νεανίσκοι ἐώρταζον ἐν τῇ αὐλῇ τὴν αἰσίαν ἄριξιν τοῦ νεογνοῦ τρώγοντες ἀραβόσιτον καὶ κυάμους ὀπτούς. Μετὰ τὸ τέλος

τῆς λούσεως ἡ μαῖα προσεκάλει τοὺς νεανίσκους τούτους νὰ χαιρετήσωσι τὸ βρέφος διὰ τοῦ προσδιορισθέντος αὐτῷ ὀνόματος, καὶ ἀφοῦ ἤθελον ἐκφωνήσει μεγαλοφώνως ἐνώπιον τῶν παρισταμένων τὸ ὄνομά του, τὸ ἐπανέθετον ἐν τῇ κοιτίδι του καὶ ἐπανέφερον εἰς τὴν μητέρα του. Ἔθαπτον τὰ ὅπλα ἅπερ εἶχεν ἐγγίσει, τὰ δὲ πρὸς χρῆσιν τῶν γυναικῶν σκεύη ἔκρυπτον ὑπὸ τὴν ἐκτρίβουσαν τὸν ἀραβόσιτον πέτραν.

Ἐκάλουν ἄλλοτε παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις Προσηλύτους τῆς δικαιοσύνης τοὺς ξένους οἵτινες προσήρχοντο εἰς τὴν Ἰουδαϊκὴν θρησκείαν. Ὁ Σολομὼν κατὰ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ ναοῦ τῆς Ἱερουσαλὴμ ἀριθμήσας τοὺς κατοικοῦντας τὴν Παλαιστίνην προσηλύτους εὗρεν αὐτοὺς 153,600. (Παραλειπ. Β'. 17.) Ὅτε οἱ Ἰσραηλῖται διεκοινώνουν τὰ μυστήρια αὐτῶν εἰς ξένον ἀνήκοντα εἰς ἔθνος παρ' ᾧ ὑπῆρχεν ἐν χρήσει ἡ περιτομή, ἠρκοῦντο εἰς τὴν ἐξαγωγὴν σταγόνων τινῶν αἵματος ἐκ τῶν γεννητικῶν μορίων τοῦ νεφωτίστου, πρὶν ἢ παράσχωσιν αὐτῷ τὸ βάπτισμα, ὅπερ ἐδίδετο διὰ μιᾶς μόνης βυθίσεως. Ἀπητεῖτο ἐν τούτοις νὰ ἐγγίσῃ τὸ ὕδωρ ἅπαν τὸ σῶμα τοῦ προσηλύτου. Ἡ ἱεροπραξία αὕτη ἐξετελεῖτο ἐνώπιον τριῶν κριτῶν ἢ μαρτύρων. Ἐὰν δ' ἀπουσίαζεν εἷς μόνος ἐξ αὐτῶν ἐθεωρεῖτο νομικῶς ὡς μὴ γενομένη καὶ ἄκυρος. Ἐκ τούτων βλέπει τις ὅτι ἡ τελετὴ τοῦ βαπτίσματος παρὰ τοῖς Μεξικανοῖς οὐδόλως διέφερε ἀπὸ τὴν ἄλλοτε ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων ἐν χρήσει ὡς πρὸς τοὺς προσηλύτους τῆς *δικαιοσύνης*.

Ἐπίσης καὶ οἱ Μωαμεθανοὶ κατὰ τὴν ἱεροπραξίαν τῆς περιτομῆς δίδουσιν εἰς τὰ τέκνα των τὸ προσδιορισθὲν αὐτοῖς ὄνομα καὶ ἂν τὸ μέλλον νὰ περιτμηθῇ πρόσωπον εἶνε προβεβηκὸς τὴν ἡλικίαν ὀφείλει νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ παλαιὸν αὐτοῦ ὄνομα καὶ νὰ λάβῃ νέον ὡς δῆθεν θρησκευτικῶς ἀναγεννώμενον.

Ἔν τισιν ἐπαρχίαις τῆς Νέας Ἱσπανίας ἤναπτον μεγάλην πυρὰν καὶ διεπέρων τὰ βρέφη ἐκ τῶν φλογῶν ὅπως καθαρίσωσιν αὐτὰ διά τε τοῦ ὕδατος καὶ τοῦ πυρός. Τὴν τοιαύτην ἀνατολικὴν πρόληψιν ἀποδοκιμάζει ἡ παλαιὰ Γραφὴ ἔν τε τῷ Δευτερονομίῳ καὶ τῷ βιβλίῳ τῶν βασιλέων, ἣν οἱ κρατήσαντες τοῦ Ἰωσία, Ἀχὰζ καὶ Μανασσῆς ἐζήτησαν νὰ εἰσαγάγωσιν ἐν τῷ Ἰουδαϊκῷ λαῷ διαπεράσαντες διὰ τοῦ πυρὸς τὰ ἴδια αὐτῶν τέκνα πρὸς τιμὴν τῶν ψευδῶν θεοτήτων τῶν ἐθνῶν, «ἅπερ ὁ κύριος διεσκέδασε πρὸ τῶν ἀπογόνων τοῦ Ἰσραήλ.»

Καὶ ἐν πολλοῖς τόποις τῆς Ἑλλάδος διασώζεται παρὰ τῷ λαῷ ἡ συνήθεια τοῦ ν' ἀνάπτωσι κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς γεννήσεως τοῦ Προδρόμου πυρὰς καὶ νὰ διέρχωνται δι' αὐτῶν ἔχουσα βεβαίως τὴν ἀρχήν της εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν· ὡς καὶ ἡ κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν συνήθεια τοῦ *κλήδονος* ὅτε αἱ νέαι ἰδίως κόραι μετὰ τοσούτων εὐφροσύνων παλμῶν ἀκούουσι τὴν περὶ τῆς εὐτυχοῦς ἀποκαταστάσεως αὐτῶν μαντείαν, ἥτις δυστυχῶς πολλάκις ἀποβαίνει *λόγοι κλήδονος*.

ΤΑ ΠΛΟΥΤΗ ΤΩΝ ΡΩΜΑΙΩΝ.

Ὁ Κράσσος ἐκέκτητο περιουσίαν ἀξίας 1,614,583 λιρῶν στερλινῶν, ἐκτὸς τῆς μεγίστης ποσότητος τῶν χρημάτων δούλων καὶ τῆς κινητῆς αὐτοῦ περιουσίας λογιζομένης εἰς ἴσην ποσότητα. Συνείθιζε δ' οὗτος νὰ λέγῃ: «πολίτης μὴ ἔχων περιουσίαν ἀρκοῦσαν νὰ συντηρῇ στρατὸν ἢ λεγεῶνα, δὲν ἠδύνατο νὰ φέρῃ ἐπαξίως τὸν τίτλον τοῦ πλουσίου.» Ὁ φιλόσοφος Σενέκας εἶχε 2,421,875 λίρ. στέρ. περιουσίαν ὁμοίαν δὲ ὁ ἀπελεύθερος τοῦ Κλαυδίου Πάλλας. Ὁ μάντις Λέντουλος εἶχε 3,223,167, λ. σ. καὶ ὁ Καικίλιος Κλαύδιος, μολονότι μέγιστον μέρος τῆς περιουσίας του εἶχεν ἀπολέσει κατὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον, ἐκληροδότησε 4,116 δούλους, 3,600 ζεύγη βοῶν, 257,000 ἄλλων βοσκημάτων καὶ εἰς μετρητὰ 484,275, λ. στ.

Ὁ Αὔγουστος ἔλαβε ἀπὸ κληροδοτήματα τῶν φίλων του 32,291,667, λ. σ. Ὁ Τιβέριος ἀποθανὼν κατέλιπε 21,796,875, λ. στ. ἃς κατεδαπάνησεν ὁ Καλιγόλας εἰς ὀλιγώτερον τῶν δώδεκα μηνῶν. Ὁ Οὐεσπισιανὸς ὅτε ἀνέβη τὸν θρόνον προϋπολόγισεν ὅλα τὰ ἔξοδα τοῦ κράτους του εἰς 322,916,617 λ. στ. Τὰ γρέη τοῦ Μίλωνος ἀνέβαινον εἰς 566,101, λ. στ.

Ὁ Καῖσαρ πρὶν ἢ λάβῃ δημοσίαν τινὰ θέσιν ὤφειλε 1,300 ταλαντα ἤτοι 251,875 λ. Ἀφοῦ δὲ διωρίσθη ἀρχηγὸς τῆς Ἱσπανίας εἶπε πρὶν ἀναχωρήσῃ ἐκ τῆς Ῥώμης ὅτι τοῦ *ἔλειπον* 2,018,229, λ. *ὥστε νὰ μὴ ἔχῃ τίποτε*. Ὅτε τὸ πρῶτον εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ῥώμην κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἐμφυλίου πολέμου ἔλαβεν ἀπὸ τοῦ ταμείου 1,095,979, λ. εἰσεκόμισε δ' ἐν αὐτῷ περὶ τὰ τέλη τοῦ πολέμου τούτου 4,813,750, λ. Λέγεται ὅτι τὴν φιλίαν τοῦ Κουρίωνος ἠγόρασε ἀντὶ 481,373, λ. τὴν δὲ τοῦ Λ. Παύλου ἀντὶ 1,500 ταλάντων ἤτοι 279,500 περίπου λιρῶν.

Εἰς τὰς Ἴδας τοῦ Μαρτίου, ὁπότε ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ ἐδολοφονήθη, ὁ Ἀντώνιος ἐγρεώστει 322,917 λ. τὰς ὁποίας ἀπεπλήρωσε πρὸ τῶν Καλενδῶν τοῦ Ἀπριλίου, κατεσώτευσε δὲ καὶ ἀπὸ τὰ δημόσια χρήμ. 5,651,042 λ. Ἐρευνήσας τέλος τὴν ἀξίαν τῆς περιουσίας του καὶ εὑρὼν αὐτὴν 80,729 λ. ἐδηλητηριάσθη, νομίσας ὅτι ἡ τοιαύτη ποσότης δὲν ἐξαρκεῖ εἰς συντήρησίν του.

Κατὰ τὸν Πλίνιον ἡ σύγχρονος αὐτοῦ Λολλία Παυλίνα ἐφόρει λίθους πολυτίμους ἀξίας 32,202 ἢ ὡς ἄλλως ἀναγινώσκουν τὸ χωρίον 322,917. λ. Ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ ἐχάρισεν εἰς τὴν Σερβιλίαν μητέρα Μ. Βρούτου μαργαρίτην ἀξίας 48,417 λ. Ἡ Κλεοπάτρα συμποσιάζουσα μετὰ τοῦ Ἀντωνίου κατέπιε μαργαρίτην εἰς ὄξος ἀναλελυμένον ἀξίας 80,729 λ. Ὁ δὲ Κλαύδιος υἱὸς Αἰσώπου τοῦ τραγῳδοῦ κατέπιε ἕνα τιμώμενον 8,072 λ.

Δι' ἓν μόνον δεῖπνον ἐξώδευσεν ὁ Καλιγόλας 80,729 λ. ὁ δὲ Ἡλιογάβαλος δι' ἕτερον ὅμοιον 24,218 λ.

Τὸ ἰχθυοτροφεῖον τοῦ Λουκούλου ἐπωλήθη 32,291 λ. Δι' οἰκοδομὴν τοῦ οἴκου του ἐδαπάνησεν ὁ Κλώδιος 119,479 λ. Ἡ ἐν τῷ ἀγρῷ οἰκία τοῦ Π. Σκαύρου ἐπυρπολήθη καὶ ἡ ζημία του ἐλογίσθη 807,292 λ. Ἄπειρα βεβαίως θὰ ἐξωδεύθησαν πρὸς κατασκευὴν τοῦ χρυσοῦ οἴκου τοῦ Νέρωνος ἀφοῦ ὁ Ὄθων ὅπως ἀποτελειώσῃ μέρος μόνον αὐτοῦ ἐδαπάνησε 403,645. λ.

ΑΛΦΡΕΔΟΥ ΔΕ ΜΥΣΣΕ

ΔΟΝ ΠΑΕΖ.

[Ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ].

Οὐδέποτε ἠγάπησα ἐγὼ τοὐλάχιστον τὰς σεμνοτύφους ἐκείνας, αἱ ὁποῖαι δὲν δύνανται δῆθεν νὰ μεταβῶσιν εἰς τὸ Πράδο ὁλομόναχοι, τὰς ὁποίας μία σύμβουλος πάντοτε ἀπὸ ἐνορίας εἰς ἐνορίαν ἀκολουθεῖ, ὡς τὴν ἡμίονον ὁ ἡμιονηλάτης· αἵτινες κατατήκουσι προσευχόμεναι τὰ γόνατα καὶ τὸ χεῖλός των, κύπτουσαι ἐπὶ τῶν λίθων ὠχρότεραι ἐν τῷ πυρετῷ αὐτῶν, ἢ ἀνὴρ, ὅστις γυμνὸς πατεῖ ὄφιν, ἢ κιβδηλοποιός, ὅταν κρεμᾶται. Βεβαίως αἱ γυναῖκες αὗται, ζωὴν ζῶσαι τοιαύτην, καρδίαν ἔχουσαι ἐξηρμένην παντὸς εὐγενοῦς πόθου, αὗται οὐδ' αἷμα, οὐδὲ σπλάγχνα ἔχουσιν. — Ἀλλὰ, μὰ τὴν κεφαλήν μου, μὰ τὰ ὀστᾶ μου, ἀδελφὲ, σὲ ὑπόσχομαι ὅτι αὐταὶ τετράκις εἰσὶ προτιμητέαι τῶν γυναικῶν ἐκείνων, ὅσαι καταδαπανῶσι τὸν χρόνον των εἰς νέας ῥαδιουργίας. Ἐκεῖναι, ἐπιφοιτῶσιν εἰς τὸν χορὸν, τρέχουσιν εἰς τὰς συναναστροφὰς, ἠξεύρουσι νὰ κρύπτωσιν ἐρωτικὸν γραμμάτιον ἐντὸς τῆς μεγάλης χειμερινῆς χειρίδος των νὰ σφίγγωσι ταινίαν μαύρην ἐπὶ ὡρᾴας πλευρᾶς λιγυρᾶς, νὰ ῥίπτωσιν ἀπὸ ἐξώστου χρυσοῦ, κλίμακα μεταξίνην, ν' ἀκολουθῶσι τὴν ταραχὴν τῶν μικρῶν ἐκείνων ἐρωτίων, φυομένων ἐν μιᾷ νυκτὶ ὡς οἱ μύκητες· τοσούτῳ ἐν τούτοις θελξικάρδιαι! ἀγαπῶσαι λυσσωδῶς τοὺς μύστακας, τοὺς κύνας, τὸν στρόβιλον καὶ τὰ ζακχαρικά. Πλὴν ὤ! τί θλιβερὸν καὶ παράδοξον δυστύχημα, ὅταν εἰς τὰ δίκτυα αὐτῶν περιπέτῃ ἀνὴρ αὐλίσθητος! Ἀδελφὲ, προτιμητέον ἦτο δι' αὐτὸν, ὡς ἐκεῖνος ὁ ἀγαλματοποιὸς, ὅστις συνέστριγγεν εἰς τὰς ἀγκάλας του τὴν πετρίνην ἐρωμένην του, μάρμαρον καὶ οὗτος νὰ θερμαίνῃ μὲ φιλήματα, προτιμητέα ἦτο λύκαινα πειναλέα εἰς ἀπότομον δάσος.

Ὅ,τι ἐνταῦθα λέγω, τὸ ἀποδεικνύω καὶ μετὰ παραδείγματος· ἄρχομαι λοι-

πὸν τῆς ὑποθέσεως, καὶ ἄνευ λόγου εὐρυτέρου, ἀκούσατε τὴν ἀκόλουθον ἱστορίαν.

Τρίτην τινὰ κατὰ τὸ θέρος τοῦτο, περὶ τὰς δύο τῆς νυκτὸς ὥρας, ἐὰν παρευρίσκεσο εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ ἁγίου Βερνάρδου, ἐπὶ τῆς κιγκλίδος θυρίδος κεραμωτῆς μετὰ κροσσῶν ἐρυθροτάτων, καὶ ἐὰν τὸν ἐγκέφαλον ἔχων συντεταραγμένον παρά τινος δαιμονίου, ἐθεώρεις ἐκ τῆς ὀπῆς τοῦ παραθυροφύλλου, θὰ ἔβλεπες πρῶτον θάλαμον τιγρόστικτον, φωτιζόμενον φωτεινότατα ὑπὸ χρυσῶν πολυελαίων· μάρμαρα καὶ τάπητα ἀναβαίνοντα μέχρι τῶν φατνωμάτων· τῇδε κἀκεῖσε τὰ δοχεῖα δείπνου συντετριμμένα· οἴνους, μυρία, ἀρώματα· κατὰ γῆς δὲ ὄργανον μουσικὸν πρὸ μικροῦ ἐγκαταλειφθὲν, καὶ εἰσέτι πάλλον, ὡς πάλλει στῆθος γυναικὸς μετὰ τὸν χορόν. — Ἐκοιμᾶτο τὸ σύμπαν· ἀνέτελλεν ἡ σελήνη· ἡ δὲ λιγυρὰ καὶ εὐάρεστος λάμψις της, εἰσδύουσα εἰς τὰ φαιὰ παραπετάσματα τοῦ ἱσπανικοῦ θόλου, ἐπὶ τῶν ὠχρῶν βελούδων καὶ τοῦ ποικιλοχρόου μαρμάρου, ἀνεμίγνυεν εἰς τὰς χρυσᾶς φλόγας τὰς ἐπιμήκεις ἀργυρᾶς ἀκτίνας της. Τοσοῦτον δ' ἐφώτιζεν, ὥστε ἐν τῇ γωνίᾳ τῇ μᾶλλον ζοφερᾷ τοῦ θαλάμου, ἐπὶ κλίνης κεκοσμημένης ἀπὸ ξύλου ροδίνου καὶ ἠλέκτρου, καλῶς ἐκεῖ θεωρῶν, ἀδελφὲ, εἰς τὴν διαυγῆ σκιὰν, θὰ ἔβλεπες ἀμυδρῶς πόδα γυμνόν. — Βεβαίως ἡ Ἱσπανία εἶναι μεγάλη καὶ αἱ Ἱσπανίδες ὡραῖαι ἀλλ' οὐδεμία ὑπάρχει ἔπαυλις, πόλις ἢ ἐξοχὴ, ἥτις κατ' ἐκείνου τοῦ ποδὸς μάτην δὲν προσεπάθησε νὰ μετρήσῃ ἕνα πόδα· ἦτο δ' ὁ ποῦς οὗτος τοσούτῳ μικρὸς, ὥστε καὶ ἓν βρέφος ἠδύνατο νὰ τὸν περιλάβῃ εἰς τὴν χεῖρά του. — Πρόσεχε δ', ἀδελφέ μου, μὴ ἐκπλαγῇς· ἡ γυνὴ, περὶ τῆς ὁποίας ἐνταῦθα προτίθεμαι νὰ ὁμιλήσω, ἦτο ἐξ ἐκείνων τῶν ὡραίων γυναικῶν, τῶν ὅλως ἀμιμήτων: ὀφρῦς μαῦραι, χεῖρες λευκαὶ καὶ ἀνάλογοι πρὸς τὴν μικρότητα τῶν ποδῶν της· ἦτο ἀνδαλουσία καὶ κόμησσα.

Ἐν τούτοις, τὰ παραπετάσματα περὶ αὐτὴν τρέμοντα, τὴν ἄφινον νὰ φαίνεται λειποψυχοῦσα εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ ἐραστοῦ της· ὄμμα κάθυγρον, βραχίονες νεκροὶ, τὸ πᾶν ἐν αὐτῇ ἐδείκνυε τὰς ἐρωτικὰς ἀτονίας καὶ ἔτι ὡραιοτέραν τὴν καθίστα. Ἡ κεφαλή της μετὰ τῶν μαστῶν της συνεκυλίετο εἰς τὴν κόμην της· ἐν ᾧ ἐπὶ τοῦ σώματός της μυρία ἴχνη πυρῶν, ἐν ᾧ ἡ πορφυρόχρους παρειά της καὶ τα ξηρά της χείλη, εἰσέτι συνθλιβόμενα ὡς εἰς κεκμὰ φιλήματα, καὶ ἡ πλήρης ἔρωτος καρδία της, μᾶλλον κεκμηκυῖα ἢ ἐσβεσμένη, ὅλα ταῦτα ἠδύναντο νὰ σὲ βεβαιώσωσι περὶ παράφρονος νυκτός. Πλησίον δ' αὐτῆς ὁ ἐραστής της μὲ ὄμμα θωπευτικώτατον, ζητῶν τὸ ὄμμα ἱέρακος τῆς νέας ἐρωμένης του, ἔκυπτεν ἐπὶ τοῦ στόματός της, πρόθυμος νὰ τὴν καθησυχάσῃ, καὶ ἀντὶ ἑκάστου στεναγμοῦ, φίλημα τῷ ἀπέδιδεν. Οὕτω παρήρχετο ὁ χρόνος. — Ἐπὶ τῆς πλατείας τῆς ἥττον ζοφερᾶς, ἤδη ἡ λευκὴ αὐγὴ πολιὸν καθίστα τὸ σκότος, τὸ δ' ὡρολόγιον τῆς μονῆς διεκλονίσθη βραδέως, ὅτε ὁ νεανίας ἔδραμεν ἐν μιᾷ στιγμῇ εἰς τὸ ἔνδυμά του, εἶτα εἰς τὸ ζίφος του· ὕστερον δὲ, βλέπων τὴν ὡραίαν του ὅλως δακρυόεσσαν: «Ἐλθὲ, λατρευτή μου, τῇ εἶπεν, ἓν φίλημα καὶ καλὴν νύκτα! — Λοιπὸν ἀναχωρεῖς, κακέ! — Μπᾶ! ἐγὼ θὰ ἔλθω πάλιν νὰ σὲ ἰδῶ αὔριον, ἅμα ἡ μεσημβρία σημάνῃ· ὑγίαινε ἠγαπημένη μου. — Δὸν Παέζ! Δὸν Παέζ! βεβαίως εἶναι εὐτυχεστάτη ἡ ἐρωμένη ἐκείνη, δι' ἣν σὺ τοσοῦτον ταχέως μ' ἐγκαταλείπεις. — Κακή! ἠξεύρεις ὅτι μὲ περιμένουν εἰς τὸ μέγαρον. Ἡ ἐρωμένη μου ἀπόψε, μὰ τὸν Θεὸν, εἶναι ἡ σκοπιά μου.— Αἴ! καὶ πρὸς τί λοιπὸν νὰ ὑπάγῃς νὰ τὴν εὕρῃς τοσοῦτον ταχέως; Καὶ διὰ τίνος ὅρκου καταχθονίου συνεδέθης λοιπόν; — Ἀνάγκη πᾶσα. Ἄφες με νὰ φιλήσω τὸν μικρόν σου πόδα! — Ἀλλὰ θεώρησον ὀλίγον ὅτι κλίνη ἐκ ξύλων ροδινοῦ, ἄνθη, ἐρωμένη, παστὰς κατάφρακτος, ὅλα αὐτὰ δὲν εἶναι προτιμητέα δι' ἄνδρα εὐφυᾶ παλαιᾶς τινος σκοπιᾶς ἐν τῇ γωνίᾳ γηραιοῦ τινος στύλου! — Οἴα ὡραία λευκὴ ὠμοπλάτη, ὦ μικρά μου μάγισσα! Ἔλα, ἓν ὡραῖον φίλημα! — Πῶς ἔχω τὴν κόμην πλεγμένην! Σὺ εἶσαι ἀχρεῖος! — Εἰρήνευσον! χαῖρε, καρδία μου· ἔλα, ἔλα, μὴ κάμνῃς τὸ μικρὸν τοῦτο πεῖσμα. Λύριον εἶναι ἑορτάσιμος ἡμέρα, δὲν ἐπιθυμεῖς ἕνα γύρον περιπάτου; — Ὄχι, ἡ ἀγγλικὴ φορβάς μου ἀσθενεῖ. — Χαῖρε λοιπόν· ἐρρέτω ἡ φορβάς σου! — Δὸν

Παέζ! ἀγάπη μου, μεῖνε ἀκόμη μίαν στιγμήν. — Ὡραία μου, θέλεις πάλιν νὰ μ' ἐπιπλήξῃς; Ἄχ! ἐγὼ προτίθεμαι νὰ λύσω τὴν κόμην σου, ὡραία μου, καὶ νὰ τὴν καταλύσω τόσον, ὥστε αὔριον ὁλόκληρον τὴν ἡμέραν νὰ διελθῇς κτενιζομένη.— Φύγε ἐντεῦθεν, ἀχρεῖε! — Χαῖρε σὺ ἡ μόνη μου ἀγάπη!»

Ἔρριψεν ὁ νεανίας τὸν μανδύαν του ἐπὶ τοῦ ξανθοῦ μύστακός του καὶ ἐξῆλθεν· ἦτο γαλήνη καὶ σκότος βαθὺ τῆς νυκτός· διέβη τὴν ὁδὸν μὲ βήματα γοργὰ καὶ ὁ κρότος τῶν χρυσῶν πτερνιστήρων του ἐχάθη εἰς τὴν νύκτα.

Ἄ! εἰς ἐκείνην τὴν ὥραν ῥώμης καὶ δυνάμεως, καθ' ἣν ἡ ἔνθερμος νεότης, τὸ σκληρόφλοιον τοῦτο δένδρον τὰ πάντα καλύπτει διὰ τῆς σκιᾶς του, ὁρίζοντα καὶ δρόμον, μακάριος καὶ τρισμακάριος ὁ τύπτων διὰ τῆς χειὸς τὸν τράχηλον κέλητος δυστρόπου, ἢ ὅστις θωπεύει τὸ μαρμαῖρον παραφόρου ἐρωμένης στῆθος.

Β'.

Ὁ Δὸν Παέζ, τὸ ὅπλον του κρατῶν, ἵσταται ἐπὶ τῶν ὁπλοστασίων· μόνος καὶ σιγῶν, διέρχεται ὄπισθεν τῶν ἐπάλξεων· φαίνεται δὲ ὡς στιγμή τις· καπνίζει τὸ σιγάρον του καθ' ὁδὸν, καὶ ἀπὸ ὥρας εἰς ὥραν, ἐν ᾧ ἡ σάλπιγξ ἠχεῖ, αὐτὸ ἀποκρίνεται εἰς τὸ τρομερὸν τίς εἶ ἐπιφώνημα, τὸ ὁποῖον στρατιῶται, φαιὰ ἐνδεδυμένοι ἱμάτια, πανταχοῦ τρέχουσιν ἐκφωνοῦντες. Πλησίον δ' αὐτοῦ τῇδε κἀκεῖσε παρῆσαν ἴσως στρατιῶταί του, οἱ μὲν εἰς τοὺς μανδύας των περιβεβλημένοι καὶ κοιμώμενοι κατὰ γῆς, ἄλλοι δὲ τοὺς κύβους παίζοντες. — Λόγοι, ἐρωτικὰ διηγήματα καὶ ὁ οἶνος (ὡς ὑποθέτει τις), καὶ αἱ αἰσχρολογίαι δὲν ἐλλείπουσι μεταξὺ αὐτῶν. — Ἐν ᾧ δὲ ὁ μὲν ἐκθέτει, ἀφ' οὗ οἶνον ἔπιε, κακολόγον ἱστορίαν περί τινος καλῆς κόρης, ὁ δὲ ἅμα ψιθυρίζει ἐπὶ τῆς τραπέζης, διὰ τοῦ ἀγκῶνος στηριζόμενος. Ἄλλος πάλιν, πλαγίως τὸν κύβον του ἐξετάζων, εἰς πᾶν ἀμφίβολον ῥίψιμον, ὀργίζεται ὑπὸ τὸν μύστακά του· ἄλλος ἀνυψῶν τὴν γωνίαν τοῦ λοριδίου του, ἐπαγγέλλεται τὸν ῥήτορα, ἐξυβρίζει, καὶ ἄλλος ἀναστρέφων τὸ ὑπέρυθρον γένειόν του, μεταποιούμενον εἰς ἡμισέληνον, κιρνᾷ ἑαυτὸν διὰ χειρὸς κλονιζομένης καὶ μεθύσκεται, προπίνων εἰς ὑγείαν τοῦ βασιλέως, ὡς ᾠάλτης ἐκκλησίας. Ἐν τούτοις στεατοκήριον κάτισχνον, καῖον ἐν παρακβύστῳ γωνίᾳ, κλονίζεται ἐπὶ τοῦ τραπεζομανδύλου, εἰς ἕκαστον γρόνθου κτύπημα. Ἰδοὺ λοιπὸν, ἐν τῷ μέσῳ αἰσχρολογιῶν, ὕβρεων, ἐπευφημιῶν, κιγχασμῶν παροτρυνομένων ὑπὸ τῶν σχημάτων, εἷς ἐξ αὐτῶν: «Κύριοι, λέγει, σεῖς εἶσθε βασιλικοί, τίμιοι ἄνθρωποι, ἱππεῖς ἐθελονταί. — Καλῶς. — Ἐγὼ δὲ διακηρύττω ἐνταῦθα τρισάθλιον καὶ προδότην ἐκεῖνον, ὅστις δὲν προκηρύττει, δὲν ἀναγνωρίζει ὅτι αἱ περικαλλέστατα χεῖρες, τὰς ὁποίας εἰς τὸν σκυλότοπον τοῦτον δύναταί τις νὰ ἴδῃ ἀπὸ Βούργου μέχρι Κάδικος, εἶναι αἱ χεῖρες τῆς δεσποίνης Καζάλης ἐκ Σεβιλλίας, ἥτις εἶναι ἡ ἐρωμένη μου καθ' ἃ ἡ πόλις λέγει!»

Ἅμα τὰς λέξεις ταύτας εἶπε, καὶ εὐθὺς κραυγὴ μεγίστη, διεκλόνισε τὸν ὕελον τοῦ παραθύρου τῆς πλησιοχώρου μονῆς. Οὐδὲ εἷς ὑπῆρξε μὴ ὀνομάσας ἑαυτὸν ἔμπειρον εἰς τοὺς ἔρωτας καὶ μὴ ἐξυμνήσας γυναῖκά τινα, τὴν μὲν διὰ τοὺς πόδας της, τὴν δὲ διὰ τοὺς ὀφθαλμούς της· τὴν δὲ διὰ τὸ ἀνάστημά της καὶ ἄλλην διὰ τὴν κόμην της. Ὁ Δὸν Παέζ ἐν τούτοις, ἐπὶ ποδῶν ἱστάμενος καὶ οὐδὲν λέγων, ἐμειδία, καθ' ὅτι τὴν ψυχὴν ἔχων πλήρη ἀπὸ μέθης παράφρονος, δὲν ἠδύνατο νὰ κλείσῃ τὰ βλέφαρά του, χωρὶς νὰ ἴδῃ τὴν ἐρωμένην του διερχομένην λευκὴν μὲ ὄμμα μαῦρον!

«Κύριοι, ἀνέκραξε τὸ πρῶτον ὁ ἐρυθρομύσταξ οὗτος, ἡ μικρὰ Ἰνεζίλλα ἔχει δέρμα μαλακώτατον, ἐφ' οὗ μέχρι τοῦ νῦν τὸ γένειόν μου ἔτριψα. — Κύριε, εἶπε γείτων τις συνοφρυῶν, δὲν γνωρίζετε τὴν Ἀραβέλλην· αὐτὴ εἶναι μελάγχρους ὡς λίθος γαγάτης. — Ἄλλος δέ τις εἶπεν, ἐγὼ μίαν δὲν δύναμαι μόνην ν' ἀναφέρω, ἔχω τρεῖς. — Ἀδελφοὶ, ἀνεφώνησε πόρρωθεν στρατιώτης ἐνδεδυμένος στολὴν κιτρινοκυανόχρουν, καὶ κοιμώμενος ἐντὸς χόρτου· σεῖς μ' ἐξυπνήσατε, καθ' ἣν ὥραν ἐγὼ τὴν ἐρωμένην μου ὠνειρευόμην. — Ἀλήθειαν λέγεις, μικρέ μου ἀναίσχυντε! εἶπον οἱ λοιποί, καὶ ποία εἶναι αὕτη; Ὁ δὲ, χαμώμε-

νος ὀλίγον: «Μὲ τὸν Θεόν, εἶπεν, Ὀρβάδο Ἰωάννα καλεῖται, πλατεῖα ἁγίου Βερνάρδου.»

Ἠύδόκησεν ὁ Θεὸς νὰ τὸν ἀκούσῃ ὁ Δὸν Παὲζ, ὅστις ὑπὸ τοῦ πυρετοῦ ἀγανακτήσεως καταληφθεὶς, ἔδηξε τὸ χεῖλός του: «Σὺ πρὸ μικροῦ, εἶπε, τέσσαρας ἐξεφώνησας λέξεις ἀσυνέτους, φίλε μου, σὺ ψεύδεσαι προφανέστατα! Ἡ κόμησσα Ἰωάννα Ὀρβάδο, ἕνα μόνον ἔχει ἐραστήν. — Ἀληθές; ἐπανέλαβεν ὁ στρατιώτης· τίς ἐξ ἡμῶν ἐνταῦθα ἀπατᾶται; Αὐτὴ εἰς ἐμὲ ἀνήκει, καὶ αὐτὴ ἐπίσης ἡ κόμησσα. — Σύ; ἀνέκραξεν ὁ Παὲζ· ὑπηρέτα σταύλου θὰ λάβῃς τὸ ξίφος σου, ἢ πρέπει νὰ σὲ παρακαλέσωμεν δι' αὐτό; Εἶναι ἰδική σου λέγεις; Δὸν Ἐτούρ! καὶ γινώσκεις ὅτι ἐγὼ παρηκολούθησα ἐπὶ τετραετίαν τὴν σκιὰν αὐτῆς ὡς κύων; Ὅτι δ' ἔπραξα τοιοῦτον, μήπως νομίζῃς ὅτι τὸ ἔπραξεν ἡ ὀλίγη αὕτη τόλμη ἡ φαινομένη ἐπὶ τοῦ προσώπου σου, ἐν ᾧ εἰσέτι τὸ αἷμά μου τρέχει καὶ ἔλαβον ἐκ τῆς θλίψεως; ταύτης, ὅσην τὸ μέτωπόν μου διεφύλαξεν ὠχρότητα; — Ὄχι, ἀλλὰ γινώσκων ὅτι καθ' ὅλα, ἀνθοδέσμας καὶ ἄσματα νυκτερινὰ ὑπὸ τὰ παράθυρα, αὐτὴ μ' ἐκόστισε διακόσια ἱσπανικὰ τάλληρα. — Ἀδελφὲ, ἡ γλῶσσά σου εἶναι νέα καὶ εὐκόλως ψεύδεται. — Ἡ χεὶρ μου ἐπίσης εἶναι νέα, ἀδελφὲ, καὶ τραχεῖα εἰς καταφοράν. — Ἂς τὴν ἀναχαιτίσω λοιπόν, καὶ πρόσεξε μὴ τὸ στόμα σου τὸ δεύτερον ἀνοιχθῇ, διότι σοὶ τὸ κλείω μὲ τὸ ἐγχειρίδιον τοῦτο, προδότα, ἵνα καταβυθίσω εἰς αὐτὸ τὰ καταχθόνια ψεύδη, τὰ ὁποῖα ἐπεθύμουν ἐκεῖ νὰ διέλθωσι. — Ναί! ὁ λαλῶν μετὰ τοσούτου κόμπου ἐν ἐλλείψει τοῦ δικαιώματος του, δεικνύει τὴν πεποίθησιν· καὶ πότε ἡμεῖς ἴδομεν τὴν ὡραίαν; Ἀκριβῶς τὴν νύκτα ταύτην; — Σήμερον τὴν πρωΐαν. — Τὸ χεῖλός σου βεβαίως δὲν ἔχασε τοσοῦτον ταχέως τὸ ἴχνος τῶν φιλημάτων της; — Αὐτὰ ἐγὼ θὰ καταπτύσω εἰς τὸ πρόσωπόν σου, ἐὰν σὺ θέλῃς. — Καὶ τοῦτο, εἶπεν ὁ Ἐτούρ, δὲν εἶναι ἄγνωστον εἰς σέ;

Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα λέγων αὐτὸς ἐδείκνυε γυμνὸν τὸν κόλπον του, ὁ Δὸν Παὲζ ἐπὶ τῆς καρδίας του εἶδε μέλαιναν θρυαλλίδα, ἣν ἐφύλασσεν ὑπὸ ὕελον, μεταλλιον ἐλεφάντινον· ἀλλ' ἅμα τὸ βλέμμα του τρομερώτερον καὶ γοργώτερον βέλους ἔρθασεν εἰς τὸ φοβερὸν δῶρον, ὠπισθοχώρησεν αἴφνης ὑπὸ θλίψεως καὶ μίσους, ὡς ταῦρος, τὸν ὁποῖον αἱμὴ σιδήρου ἐκέντησεν εἰς τὴν πεδιάδα: «Νέε, ἀνεφώνησεν, εἰπέ μοι ἔχεις σὺ εἴς τινα τόπον μητέρα, γυναῖκα; ἢ εἰς τὸν Θεὸν δὲν πιστεύεις; Ὀρκίσθητέ μοι εἰς τὸν Θεόν σου, τὴν μητέρα σου καὶ τὴν γυναικά σου, εἰς ὅ,τι σὺ φοβεῖσαι, εἰς ὅσην ἡ ψυχή σου ἔχει εἰλικρίνειαν, ἐλευθεροστομίαν καὶ πίστιν, ὁρκίσθητι ἐὰν αἱ τρίχες αὗται ἦναι ἰδικαί σου, ἀλλὰ μόνον ἰδικαί σου! Ἐὰν σὺ δὲν τὰς ἔκλεψας ἀπὸ τῆς ἐρωμένης, ἐὰν δὲν τας εὗρες, — ἐὰν δὲν τὰς ἔκοψας ὄπισθεν τῆς θρυαλλίδος! — Ὀρκίζομαι περὶ τούτου, εἶπεν ὁ παῖς, εἰς τὴν καπνοσύριγγα καὶ τὸ ἐγχειρίδιόν μου. — Καλῶς! ἐπανέλαβεν ὁ Δὸν Παὲζ, σύρων αὐτὸν ἐν γωνίᾳ, ἐλθὲ ἐνταῦθα, ἐγὼ νομίζω ὅτι σὺ ἔχεις ῥώμην τινὰ ψυχικὴν, ἔχεις δὲ τοιαύτην, ὅπως φονεύσῃς μίαν γυναῖκα; — Ἀδελφὲ, εἶπεν ὁ Δὸν Ἐτούρ, ἔχω τριπλασίαν, ἀρκοῦσαν ἵνα πληρώσω ἑταξίως πᾶσαν ἐπιορκίαν. — Τὸ βλέπεις, εἶπεν ὁ Δὸν Παὲζ, δέον εἷς ἐξ ἡμῶν ν' ἀποθάνῃ. Ἂς ὁρκισθῶμεν λοιπὸν ὅτι, ὅστις ἐξ ἡμῶν εἰς μίαν ὥραν ἐπιζήσῃ καὶ θὰ ἴδῃ τὸν ἥλιον τῆς ἐπιούσης ἡμέρας, θὰ φονεύσῃ τὴν Ἰωάνναν Ὀρβάδο ἰδιοχείρως. — Ἰδοὺ ἡ χεὶρ μου, εἶπεν ὁ στρατιώτης, ἂς ἀποθάνῃ, καθ' ὅτι ἀληθῶς αὐτὴ μέλλει νὰ ἐπιφέρῃ τὸν θάνατον ἀνδρός.»

Καὶ μὴ θέλων περαιτέρω νὰ παρατείνῃ τὸν λόγον του, ἐν ᾧ ταῦτα ἔλεγε, τὴν παραξιφίδα ἐξειλκυσεν.

Ἀπαραλλάκτως ὡς ἐν ὥρᾳ θέρους βλέπει τις ἐπὶ τοῦ θερισθέντος χόρτου, λυκαίνας δύο ἀνατειούσας τὰ ξηρανθέντα φύλλα, ἀντιπαρατασσομένας καὶ τοὺς ὀδόντας πρὸς ἀλλήλας δεικνυούσας· εἰς τὴν μάχην ὑπὸ τῆς λύσσης ἐκφερομένας· ἐν τούτοις αἱ λύκαιναι περιστρέφονται ἐν κύκλῳ βραδέως καὶ ἡ μία τὴν ἄλλην ἀναμένει· τὰ κάτισχνα ῥύγχη των τείνουσι τὸ ἓν πρὸς τὸ ἄλλο. Ἀπαραλλάκτως καὶ αὐτοί, ζοφερώτερα πρὸς ἀλλήλους ἀποπέμποντες βλέμματα οἱ δύο ἀντίζηλοι, κύπτοντες ἐπὶ τῆς ἄκρας τῶν προχωμάτων, θεωροῦσιν ὁ εἷς τὸν ἄλλον· — αἴφνης δὲ, μεταξὺ τῆς ὁρμητικῆς αὐτῶν χειρὸς, ἐξάπτεται ὑπὸ τὸν χάλυβα ἀνθρωποκτόνον φέγγος, ἐνῷ εἰς τὴν λάμψιν ἀμυδρῶν

φώτων, πάντες ἔρχονται νὰ διαταράξωσι τὰς εἱμαρμένας των, αὐτοὶ ἄφωνοι, ἀσθμαίνοντες πρὸς θάνατον κατεσπευσμένον, ὅμοιοι πρὸς ἀλιεῖς, κύπτοντες ἐπὶ ὄχθης, ὠθοῦνται πρὸς τὴν ἔφοδον, καὶ ταχεῖς εἰς ἀπαντήσεις προσπαθοῦσι νὰ παροτρύνωσιν ἀλλήλους διὰ τῆς ὕβρεως καὶ τοῦ σιδήρου. Ὁ Ἐτούρ εἶναι ὁρμητικώτερος, ἀλλ' ὁ Δὸν Παὲζ σταθερώτερος. Ὅμοιος πρὸς φαλακροκόρακα, ὅστις ὑπὸ τὴν πτέρυγά του ἐγκλείεται, οὕτω καὶ οὗτος ἐνεκλείσθη ὑπὸ τὴν παραξιφίδα του. Ὁ τοῖχος τὸν ὑποστηρίζει, καὶ ἄν τις τὸν ἔβλεπεν, ἤθελεν εἴπει βεβαίως ὅτι ἦτο καὶ οὗτος λίθος πρόσθετος εἰς τὰς γοτθικὰς ἐκείνας πέτρας, τὰς ὁποίας ὑποκινοῦσιν οἱ φανοὶ εἰς μορμολύκεια φαντασιώδη. Ἀναμένει. — Ὁ δὲ Ἐτούρ, ποτὲ μὲν μὲ πόδα τολμηρὸν, ὡς νεαρὰ τίγρις τῆς Ἀμερικῆς, κραυγάζων ἀνασκιρτᾷ· ποτὲ δὲ γαλήνιος ἐφ' ὅσον θέλει, τὸν προσβάλλει καὶ τὸν ἐμπαίζει, προτιθέμενος νὰ τὸν παροτρύνῃ οὕτω, ὅπως τὸν τοῖχον ἐγκαταλείψῃ.

Ἡ πάλη ὑπῆρξε μακρὰ. Πολλαὶ βολαὶ ἀπωλέσθησαν, πολλαὶ δὲ ἄλλαι κατηυθύνθησαν καὶ ἀνταπεδόθησαν, καὶ ἤδη τὰ περιμήρια αὐτῶν ἔνθα δάκρυα ἔσταζον, κατεδείκνυον προφανῶς ὅτι ἐρρέευν αἷμα ὑπὸ τὰ ὅπλα αὐτῶν. Ὁ Δὸν Παὲζ πρῶτος, μεταξὺ ὅλων αὐτῶν τῶν ἀγώνων, βλέπων ὅτι τέλος δὲν εἶχεν ἡ πάλη: «Κατὰ σοῦ, εἶπεν, ἀνδρεῖέ μου, καὶ ὁ Θεὸς ἂς συγχωρήσῃ!» Τὸ κτύπημα ἀπέτυχεν, ἀλλ' ἡ βολὴ τοῦ ξίφους ἦτο καλή· διότι διὰ τοιαύτης βολῆς ἠδύνατο, ἐὰν τὸν ἐπετύγχανε, νὰ τῷ ἀποκόψῃ τὴν κεφαλὴν μετὰ τοῦ λαιμοῦ. Ὁ Ἐτούρ τὴν ἀπέφυγεν οὐχὶ ἄνευ κόπου καὶ τὸ ξίφος ἐθραύσθη ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἀποτυχὸν ἐν τῇ καταφορᾷ του. Τότε ἕκαστος ἁρπάζει τὸ σῶμα τοῦ ἐχθροῦ του, καὶ ὁ εἷς τὸν ἄλλον σφίγγει ὡς σφίγγει τις φίλον, ἐπανερχόμενον μετὰ μακρὰν περιήγησιν, — τύχη ἑκατέρα! Καὶ οἱ δύο οὗτοι ἄνδρες ἐθεάθησαν συμπιεζόμενοι τοσοῦτον ἰσχυρῶς, ὥστε ὀλίγον ἔλειψε νὰ συμπνιγῶσιν ἀμφότεροι καὶ μόλις ἡ καρδία των δι' ἕνα μόνον παλμὸν ἔσχεν ὅσην ἀπῄτει θέσιν ἡ περίπτυξις αὕτη. — Φρικαλέον φίλημα! — καθ' ὃ οὐδεὶς εἶχε πόθον ἵνα ζήσῃ ἔτι χρόνον τινὰ, ὅπως λάβῃ ἄλλην ζωήν· φίλημα καθ' ὃ ἕκαστος θνήσκων ἐθεώρει τὸν ἄλλον καὶ ἐθεώρει ἑαυτὸν, κάμνων τὸν ἀντίπαλον νὰ ἀσθμαίνῃ, ἐγόγγυζε καὶ αὐτός· φίλημα, καθ' ὃ ἀνιχνεύουσαι εἰς τὴν καρδίαν τὰς ὁδοὺς τὰς μᾶλλον ἀσφαλεῖς αἱ χεῖρες εἶχον σίδηρον, τὰ στόματα σπαραγμούς. Φρικαλέον φίλημα! — Ὁ νεώτερος ἐξέπνευσε. Καὶ αἴφνης κάτωχρος ὡς νεκρὸς ἐγένετο καὶ ἐνόμισαν πάντες, ὅταν ἠθέλησαν ἀκολούθως νὰ τὸν σύρωσιν εἰς τὴν θύραν, ὅτε ἦτο πάντη ἀδύνατον ν' ἀφαιρέσωσι τὸν τεθνεῶτα ἐκ τῶν βραχιόνων τοῦ ἀνθρωποκτόνου, τόσον ἦτο ἡ σύμπλεξις ἰσχυρά. — Οὕτω πως ἀπέθανεν ὁ Ἐτοὺρ Γκουαδασσέ.

Ἔρως, μάστιξ σὺ τοῦ κόσμου, μιαρὰ ἀφροσύνη, σὺ τὸν ὁποῖον δεσμὸς τόσον ἀσθενὴς συνδέει μετὰ τῆς ἡδονῆς, ὅταν διὰ τοσούτων ἄλλων δεσμῶν συνέχεσαι μετὰ τῆς λύπης, ἐάν ποτε ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν γυναικὸς ἄνευ καρδίας δυνηθῇς νὰ εἰσέλθῃς εἰς τὸ στῆθός μου καὶ νὰ δηλητηριάσῃς τὴν ψυχήν μου, ὡς ἀποσπᾷ τις λεπίδα ἀπὸ τραύματος, ἐγὼ θὰ ἀποσπάσω σὲ, προτιμῶν μᾶλλον ν' ἀποθάνω, ἢ νὰ καταδειχθῶ ἄνανδρος ἐξ αἰτίας σου.

[Ἕπεται τὸ τέλος].

Α. Ι. ΟΛΥΜΠΙΟΣ.

Η ΑΡΠΑΓΗ

ΤΩΝ 683 ΣΑΒΙΝΩΝ ΠΑΡΘΕΝΩΝ.

(Ἱστορία)

(συνέχ. ἴδ. φυλλ. Π'.)

Προηγοῦντο οἱ ἱερεῖς κομίζοντες τὰ πρὸς θυσίαν. Ἡ θυσία δὲ ἦν ἀκόμη ἀναίμακτος, διότι οἱ θεοὶ δὲν εἶχον ἀρχίσει νὰ ὦσι αἱμοβόροι, οὐδ' ἔτρωγον κρέατα· ἑπομένως τὰ θύματα ἦσαν καρποὶ καὶ φύλλα καὶ προϊόντα παντοῖα. Φαίνεται ὅτι ἀφ' ὅτου ὁ ἄνθρωπος ἤρχισε νὰ γίνηται σαρκοβόρος, καὶ οἱ θεοὶ μετέβαλον τὴν τροφήν των.

Μετὰ τοὺς ἱερεῖς εἵποντο δώδεκα ἄνδρες, κρατοῦντες μακρὰ δόρατα, ἐπὶ ἑκάστου τῶν ὁποίων ἵστατο μίμημα γυπὸς,

τὸ ἔμβλημα τῆς δυναστείας τοῦ Ῥωμύλου. Τὸ Σύμβολον τοῦτο ἔχει τὴν ἑξῆς καταγωγήν. Ὅταν, λέγει ἡ Ἱστορία (ἡ Ἱστορία ὅμως τῶν *μυθικῶν* ἐκείνων ἡμερῶν) οἱ δύω ἀδελφοὶ Ῥωμύλος καὶ Ῥῶμος ἐφιλονείκουν, περὶ τοῦ καταλλήλου τόπου, ὅπως κτισθῇ ἡ πόλις, καὶ ὁ μὲν ἤθελε νὰ πεισθῇ εἰς τὴν θέσιν τὴν κατόπιν ὀνομασθεῖσαν «Ῥώμην Κουαδράτην» (τετράγωνον Ῥώμην), ὁ δὲ εἰς τὸ ἐχυρὸν χωρίον τὸ κείμενον ἐπὶ τοῦ Ἀβεντίνου λόφου, καὶ κατόπιν ὀνομασθὲν *Ῥεμώριον* καὶ ἐπὶ Πλουτάρχου *Ῥιγνάριον*, ἀπεφάσισαν νὰ ζητήσωσιν τὴν λύσιν ἀπὸ τοὺς Θεούς. Δὲν ὡμοίαζον βλέπετε ἡμῶν, οἵτινες διορίζομεν ὑγειονομικὰς καὶ μηχανικὰς ἐπιτροπάς. Ἐκεῖνοι εἶχον πίστιν, ὅτι οἱ θεοί των εἶναι καὶ ἰατροί, καὶ ἀρχιτέκτονες καὶ ὑδραυλικοί. Ὅθεν ἀνέθηκαν τὴν ἀπόφασιν «ὄρνεσιν αἰσίοις». Οἱ θεοὶ ἰδίως εἶχον τὸ σύστημα τῶν Ἑλληνικῶν Κυβερνήσεων νὰ μεταχειρίζωνται ὡς ὑπαλλήλους τὰ ὄρνεα. Ἐκάθησαν λοιπὸν ἑκάτερος χωριστὰ, ἀναμένοντες τὴν ἐπιφοίτησιν τῶν *Ἁγίων Πνευμάτων*, καὶ μετ' ὀλίγον δώδεκα μὲν γύπες ἐκύκλωσαν τὸν Ῥωμύλον, ἓξ δὲ μόνον τὸν Ῥῶμον. Ἡ πλειονοψηφία ἐνίκησε καὶ ἡ παρὰ τοῦ Ῥωμύλου δεικνυομένη θέσις ἐνεκρίθη. Ἔκτοτε δὲ οἱ γῦπες ἔγειναν τὸ Σύμβολον τοῦ βασιλέως καὶ ἐκλήθησαν *αἴσια ὄρνεα*. Ὁ εὐλαβέστατος Πλούταρχος λέγει, ὅτι ἦτο πολὺ σωστὴ ἡ θρησκευτικὴ τῶν Ῥωμαίων δόξα. Ὁ Ἡρακλῆς καθὰ ἱστορεῖ ὁ Ποντικὸς Ἡρώδορος «ἔχαιρε γυπὸς ἐπὶ πράξει φανέντος» ὡς καλῶς οἰονιζομένης τῆς ἐπιχειρήσεως. Ὁ Γὺψ προσθέτει ὁ εὐσεβὴς βιογράφος εἶναι ὅλων τῶν ζώων τὸ εὐλαβέστατον. Τίποτε δὲν πειράζει ἀπὸ ὅσα σπείρουσιν ἢ φυτεύουσιν ἢ νέμουσιν οἱ ἄνθρωποι. Τρέφεται (τὸ εὐγενέστατον πτηνὸν) ἀπὸ νεκρῶν σώματα. Κανὲν δὲν φονεύει οὐδὲ λυμαίνεται ἐκ τῶν ψυχὴν ἐχόντων. Τὰ πτηνὰ χάριν τῆς συγγενείας οὔτε νεκρὰ πλησιάζει. Εἶναι σπάνιον εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ δὲν εὑρίσκομεν εὐκόλως τοὺς νεοσσούς του, ἐνῶ οἱ μὲν γλαῦκες καὶ οἱ ἀετοὶ καὶ οἱ ἱέρακες κόπτουσι καὶ φονεύουσι τὰ ὁμόφυλα, τὰ δὲ ἄλλα πτηνὰ εἶναι συνήθη εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μας. Ἰδοὺ τοῦ γυπὸς τὰ προτερήματα καὶ τῆς προτιμήσεώς του οἱ λόγοι. Σήμερον ἐν τούτοις οἱ ποιηταί μας ἔχουσι τὸν γύπα ὡς τὸ εἰδεχθέστερον καὶ ἀπαισιότερον ζῶον. Οὕτως ἀνατρέπονται αἱ ἀνθρώπινοι δοξασίαι, καὶ ἔχει δίκαιον ὁ Κορνάρος λέγων ὅτι τοῦ κόσμου τὰ πράγματα εἶναι

Του κόκλου τὰ γυρίσματα πού ἀνεβοκατεβαίνουν
Καὶ του τροχοῦ τ' ὥραις ὥραις στὰ βάθη πηαίνουν.

Εἶμαι ἀφόρητος, ἀναγνώστριαί μου μὲ τὰς μακροσκελεῖς καὶ ἀπαύστους παρεκβάσεις καὶ τὸ συναισθάνομαι μετὰ καρδίας συντετριμμένης· ἀλλ' ὁ λόγος εἶναι κατὰ τὴν παροιμίαν *σὰν τὰ κεράσια*, καὶ ἀπὸ τὸ ἓν εἰς τὸ ἄλλο πίπτει κανεὶς εἰς τὴν ἀπεραντολογίαν χωρὶς νὰ τὸ αἰσθάνηται. Ἐγὼ τὸ ἐνόησα καὶ σᾶς ὑπόσχομαι νὰ μὴ τὸ κάμω πλέον. Ὅ,τι ἔχω νὰ σᾶς γράψω *παρεμβληματικὸν* θὰ τῷ τοποθετῶ ἐν ὑποσημειώσεσι. Καὶ τρέχει μὲν τὸν κίνδυνον ἡ ἱστορία μου νὰ γείνῃ ὡς ἡ Πολιτικὴ δικονομία τοῦ *πολλοῦ* Οἰκονομίδου, ἀλλὰ τέλος πάντων ἡ διήγησις δὲν θὰ κόπτεται, *κάθε λίγο* μὲ μακρὰς ἐκδρομὰς, αἱ ὁποῖαι μὲ κάμνουν νὰ χάνω τὴν σειρὰν τοῦ λόγου μου, ὡς ἔπαθα καὶ τώρα. Διηγούμαν λοιπὸν τὴν *παράταξιν*.

Προηγοῦντο εἶπον οἱ ἱερεῖς, καὶ εἶποντο οἱ Συμβολοφόροι. Μετ' αὐτοὺς ἤρχοντο τὰ μέλη τοῦ Σενάτου καὶ ἐν μέσῳ τῶν ἑκατὸν αὐτῶν πατέρων διεκρίνετο ὁ Ῥωμύλος ὑψηλὸς, εὔζωνος, ἀρειπρεπὴς, σοβαρὸς καὶ περιχαρὴς, τὴν ἀλουργίδα φέρων ἐπὶ τῶν ὤμων καὶ ἀνὰ χεῖρας κρατῶν τὸ σκῆπτρον, μόνος δὲ αὐτὸς καὶ παρ' αὐτὸν ὁ Ἵππαρχος ἡγεμὼν (tribunus celerum), ἦσαν ἔφιπποι· διότι εἰς προνοίας, ὡς πιστεύω, εἶχον φέρει καὶ αὐτοὺς τοὺς ἵππεις πεζῇ, ὅπως δύνανται εὐχερέστερον καὶ ἀκινδυνώτερον νὰ προμηθευθῶσι Σύμβουλον.

Μετὰ τὴν γερουσίαν τέλος ἤρχοντο οἱ λεγεῶνες κατὰ τάγματα συντεταγμένα, κανονικῶς βαδίζοντα καὶ ὁδηγούμενα ὑπὸ τῶν βαθμολόγων. Ὑπῆρχον καὶ μουσικαὶ ἢ σάλπιγγες ἀλλὰ τὰ «στρατιωτικὰ τῶν ῥωμαίων» περιγράφουσι τοιαῦτα ὄργανα Ῥωμαϊκὰ πολὺ μεταγενεστέρων χρόνων, ἐγὼ δὲ δὲν τολμῶ εἰκαστικῶς νὰ περιγράψω τὰ κέρατα ἐκεῖνα, ἅτινα ἐχρησίμευον ὡς σάλπιγγες κατὰ τῶν ἀρχαιοτάτην αὐτὴν ἐποχὴν, ὡς δεικνύει τὸ ὄνομα (cornicines) *κεραταῦλαι*.

Ὁ ἱππόδρομος ἀπεῖχεν ὀλίγον τῆς Ῥώμης. Ἐν αὐτῷ εἶχε παρασκευασθῆ θρόνος διὰ τὸν Βασιλέα καὶ παράπηγμα διὰ τὴν θρησκευτικὴν τελετὴν, ἴσως ὄχι πολὺ διάφορον ἐκείνου, ὅπερ κατ' ἔτος καρφώνουσιν ἐνώπιον τῆς μητροπόλεως διὰ νὰ γείνῃ ἐπ' αὐτοῦ ἡ ἀνάστασις!

Δ'.

Ὅλα τὰ πέριξ ἦσαν κατειλημμένα ὑπὸ τῶν Σαβίνων, ὅμιλοι παντοῖοι ἐκάθηντο εἰς τὰ ἔνθεν καὶ ἔνθεν τοῦ ἱπποδρόμου ὑψώματα, καὶ ἐν μέσῳ τῶν ὁμίλων διεκρίνοντο γαλανοὶ καὶ μέλανες ὀφθαλμοὶ μεσημβρινοί, πυροδοτῆρες ἀπειλητικοὶ διὰ τὰς πυριτοθήκας, αἵτινες ἐνεκλείοντο εἰς τὰ στήθη τῶν *Ἀβούλων* Ῥωμαίων.

Μόλις ἔρθασεν ἡ συνοδία, ὁ Ῥωμαῖος ἀνέβη τὸν θρόνον καὶ περιέφερεν ἐταστικὸν βλέμμα εἰς τὴν ὁμήγυριν, μειδίαμα δὲ εὐχαριστήσεως ἐλαφρὸν διέστειλε τὰ χείλη του. Τίνα ὑμῶν διαλανθάνει ὁποῖος σκοπὸς ὥρμησε τὸν ἡγεμόνα νὰ ἴδῃ τὰ περὶ αὐτὸν, καὶ ὁποία σκέψις ἐγένησε τὸ μειδιαμά του; Ἠθέλησε νὰ ἴδῃ ὁπόσους συμβούλους θὰ πορισθῇ ὁ λαός του, καὶ ἐχάρη ἰδὼν ὅτι ἡ εὐλάβεια προήγγειλεν ἄρθονον τὴν συγκομιδήν.

Τὰ τάγματα ἀνεπαύθησαν, ἕως οὗ παρασκευασθῶσι τὰ πρὸς θυσίαν, ὅλων δὲ τῶν σφριγώντων Ῥωμυλιστῶν τὰ βλέμματα, ἀνήσυχα περιεφέροντο ἀπὸ τῆς περὶ αὐτὰ ἄγρας πρὸς τὸν ὑψηλὸν τοῦ Βασιλέως θρόνον. Θεέ μου! τί ἀνησυχίαν νὰ εἶχον οἱ δυστυχεῖς ἐκεῖνοι μαχηταί!

Αἱ φάλαγγες ἔμειναν συντεταγμέναι ἐφ' ὅσον ἠκολούθει ἡ θρησκευτικὴ τελετὴ καὶ βαθεῖα σιγὴ ἤκει ἀπόλυτον κράτος εἰς ὅλην τὴν πολυάνθρωπον ἐκείνην συνάθροισιν, μάλιστα δὲ οἱ γαμβροὶ ἐκράτουν καὶ τὴν πνοήν των, μήπως αὕτη προδώσῃ τὸ *μυστικόν*. Ἂν τις ἐπλησίαζεν αὐτοὺς θὰ ἐνόμιζε, δὲν ἀμφιβάλλομεν, ὅτι ἦτο εἰς ἐργοστάσιον σφυρηλατικὸν σιδήρου, ἢ ὅτι εὑρίσκετο εἰς συνοικίαν βαφέων τὸ ἀπόγευμα τοῦ Σαββάτου, ὅταν διὰ τῶν *κοπάνων* λεαίνουσι τὰ περιώνυμα *τουμάνια*. Τοσον σφοδρῶς καὶ γοργῶς ἔπαλλον αἱ καρδίαι των!

Δὲν δύναμαι νὰ περιγράψω τὰ κατὰ τὴν τελετήν. Τὰ θρησκευτικὰ μυστήρια ἦσαν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἀπορρήτων ἀπόρρητα, ἅπερ μόνοι οἱ ποντίφηκες ἐγνώριζον. Πῶς θέλετε νὰ μετεδίδοντο μέχρις ἡμῶν αἱ εὐχαί, ἃς ἔλεγον καὶ ἡ ἀκολουθία τῆς τελετῆς;

Ἀφοῦ ἐπερατώθη τὸ θρησκευτικὸν καθῆκον, ἀνήγαγον ἀπὸ τῆς ὀπῆς τὸν *Ἵππιον Σύμβουλον* καὶ ἅπας ὁ πληθυσμὸς ἐκεῖνος ἀνέστη καὶ ἔκλινε τὴν κεφαλὴν, ἵνα ὑποδεχθῇ τὸν Θεὸν (ὅστις θὰ ἦτο κανὲν ἄγαλμα κακόσχημον, ὡς εἰκάζω ἀπὸ τὰ σωζόμενα τερατόμορφα ἔργα τῆς γλυπτικῆς πολὺ μεταγενεστέρων χρόνων). Ὡς ἀνεβιβάσθη ὁ *ἵππιος σύμβουλος*, ἐστήθη εἰς ἓν μέρος προητοιμασμένον, ἐστέφθη δάφνῃ, καὶ ἐκαλύφθη ὑπὸ δωρημάτων ποικίλων.

Τότε διελύθησαν τὰ τάγματα, ἐνῷ οἱ δέκαρχοι καὶ οἱ ταξίαρχοι καὶ οἱ ἄλλοι βαθμοφόροι, προσεπάθουν ν' ἀναχαιτίσωσι τοὺς στρατιώτας σπεύδοντας νὰ καταλάβωσιν ἕκαστος θέσιν, πλησίον ἐκείνης, εἰς ἣν *ἔρριψε τὸ μάτι*, φοβούμενοι μὴ ἐκ τούτου γεννηθῇ ὑπόνοια καὶ ματαιωθῇ τοῦ Θεοῦ ἡ εὕρεσις.

Ἡραιώθη τὸ στάδιον καὶ ἤδη προήρχοντο ἐκεῖ, οἱ παλαισταὶ καὶ οἱ πυγμάχοι, οἱ δισκοβόλοι καὶ οἱ πηδηκταί, οἱ τὸν πεζῇ καὶ ἐφ' ἵππων δρόμον μέλλοντες νὰ διαγωνισθῶσι καὶ ὅλοι ὅσοι ἔμελλον νὰ μεθεξῶσιν εἰς τοὺς ἀγῶνας.

Ἐνῷ συγυρίζονται οἱ θεαταὶ καὶ κινοῦνται ἀνυπόμονοι οἱ σφριγαλέοι νεανίαι τῆς Κουαδράτης, ἔλθετε, ἀναγνώστριαί μου, ἀκροποδητὶ ν' ἀναβῶμεν καὶ ἡμεῖς εἰς τὸν θρόνον τοῦ Ῥωμύλου καὶ νὰ ῥίψωμεν ὄπισθεν τοῦ ἡγεμόνος ἓν βλέμμα ἐπὶ τῆς περιέργου αὐτῆς συναθροίσεως, ἧς γνωρίζομεν τόσον καλῶς τὸ μυστήριον. Εἶναι συγκινητικὴ τῷ ὄντι ἡ «ἐκ καταγγελίας αὕτη θέα» ἀθώων θυμάτων καὶ θυτῶν παρασκευαζομένων νὰ ἐπιπέσωσιν ἐπ' αὐτῶν. Ἂν εἰς τὴν κυνηγεσίαν ἡ συγκίνησις ἦναι τερπνὴ ἐκ μέρους καὶ αὐτῶν τῶν θεατῶν, ὁποία θὰ ἦτο ἡ εἰκὼν τῆς μυριανθρώπου αὐτῆς θήρας; Ἂν μάλιστα κατορθώσωμεν νὰ μείνωμεν ἐκεῖ καὶ κατὰ τὴν τέλεσιν τοῦ πραξικοπήματος, τότε πλέον θὰ τὰ ἴδωμεν ὅλα θαυμασίως. Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο, ἀναγνώστριαί μου, ἔ-

πρεπε νὰ μὴ βιάζηται ὁ κ. Ματαράγκας, ἢ τούλάχιστον νὰ μὴ πρόκηται νὰ ἐγερθῶ ἐγὼ αὔριον τὴν 4 π. μ. ὥραν, ἵνα ὑπάγω εἰς Ἐλευσῖνα, ἐνῷ ὅταν γράφω εἶναι 2 μετὰ τὸ μεσονύκτιον. Ἂν δὲ σεῖς δικαιοῦσθε, ἀναγινώσκουσαι τὴν αφήγησιν ταύτην νὰ κοιμηθῆτε εἰς οἱονδήποτε σημεῖον αὐτῆς καὶ ἀνεύρίσκεσθε, καὶ θὰ συναντᾶτε ἴσως εἰς κάθε σειρὰν τοιαῦτα ὑπνωτικά, διατὶ νὰ μὴ δύναμαι κ' ἐγὼ ν' ἀφήσω, ὅπου ἡ ἀνάγκη ἀπαιτεῖ αὐστηρῶς τὴν διήγησιν ἀτελῆ;

(ἀκολουθεῖ).

ΡΟΖΑ.

ΑΜΩΡΗΣ

ΜΥΘΙΣΤΟΡΙΑ

ΑΛΕΞ. ΔΟΥΜΑ.

(Συνέχεια. ἴδε φυλλάδιον).

— Ὁ θεῖός μου ἔχει εὐγενῆ καρδίαν, τὸ ἠξεύρω, Ἀμωρῆ, καὶ δὲν εἶχον ἀνάγκην τῆς νέας ταύτης ἀποδείξεως διὰ νὰ πεισθῶ· ἀλλὰ, προσέθηκε, λόγος ἰσχυρότερος διὰ νὰ μὴ φανῶ ἀχάριστος πρὸς αὐτόν. Ὁ θεῖός μου μέλλει νὰ μείνῃ μόνος, θὰ μείνω πλησίον του, ἐὰν θέλῃ νὰ μὲ κρατήσῃ. Μετ' αὐτὸν, τὸ μέλλον μου εἶναι ὁ Θεός.

Ἡ Ἀντωνέττα ἐπρόφερε τὰς λέξεις ταύτας μετ' αἰσθήματος τοσοῦτον βαθείας πεποιθήσεως, ὥστε ὁ Ἀμωρῆς ἐνόησεν ὅτι, πρὸς τὸ παρὸν τούλάχιστον, δὲν εἶχε νὰ ἐπιφέρῃ καμμίαν παρατήρησιν.

Ἔλαβε τὴν χεῖρά της καὶ τὴν ἔθλιψε τρυφερῶς, διότι ἠγάπα τὴν Ἀντωνέτταν ὡς ἀδελφήν του.

Κατ' αὐτὴν τὴν στιγμὴν ἡ Ἀντωνέττα ἀπέσυρε ταχέως τὴν χεῖρά της.

Ὁ Ἀμωρῆς ἐστράφη ἐννοῶν ὅτι τὸ αἰφνίδιον ἐκεῖνο κίνημα εἶχεν αἰτίαν τινά.

Ἡ Μαγδαληνὴ ἦτο ὀρθία ἐπὶ τοῦ οὐδοῦ, καὶ τοὺς ἔβλεπεν ὠχρὰ ὡς τὸ λευκὸν ῥόδον το ὁποῖον μετέβη νὰ δρέψῃ εἰς τὸν κῆπον, καὶ τὸ ὁποῖον, μετὰ τῆς φιλοκαλίας ἐκείνης τῆς ἰδιαζούσης μόνον εἰς τὰς νεάνιδας, εἶχε θέσει εἰς τὴν κόμην της.

Ὁ Ἀμωρῆς ἔδραμε πρὸς αὐτήν.

— Μήπως πάσχετε, ὡραία μου Μαγδαληνή; τῇ εἶπε· πρὸς Θεοῦ, μήπως πάσχετε; πόσον εἶσθε ὠχρά!

— Ὄχι, Ἀμωρῆ, ἀπεκρίθη, ὄχι· μᾶλλον ἡ Ἀντωνέττα πάσχει, ἴδετε.

— Ἡ Ἀντωνέττα εἶναι λυπημένη, καὶ τὴν ἠρώτων τὴν αἰτίαν τῆς λύπης της, εἶπεν ὁ Ἀμωρῆς. Τὴν γνωρίζετε; προσέθηκε χαμηλοφώνως· λέγει ὅτι δὲν θὰ νυμφευθῇ ποτέ.

Ἔπειτα, χαμηλοφωνότερον·

— Μήπως ἀγαπᾷ κανένα;

— Ναί, ἀπεκρίθη ἡ Μαγδαληνὴ μετ' ἐκφράσεως ἀλλοκότου· ναί, τῳόντι, Ἀμωρῆ, νομίζω ὅτι ἐμαντεύσατε ὀρθῶς, καὶ ὅτι ἡ Ἀντωνέττα ἀγαπᾷ κάποιον.

— Ἀλλ' ἂς ὁμιλήσωμεν δυνατὰ καὶ ἂς τὴν πλησιάσωμεν, διότι καθὼς βλέπετε, προσέθηκε μειδιῶσα, αἱ χαμηλαὶ συνομιλίαι μας τὴν ἐνοχλοῦσι.

Τῳόντι, ἡ Ἀντωνέττα ἐφαίνετο κακῶς ἔχουσα.

Τὸ νεαρὸν ζεῦγος ἐπλησίασε πρὸς αὐτὴν, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ τὴν πείσωσι νὰ καθίσῃ.

Ἐπροφασίσθη ὅτι εἶχε νὰ γράψῃ ἐπιστολὴν καὶ ἐξῆλθε τοῦ δωματίου.

Ἀφοῦ ἡ Ἀντωνέττα ἀνεχώρησεν, ἡ Μαγδαληνὴ ἀνέπνευσε μᾶλλον ἐλευθέρως καὶ τὰ περὶ μέλλοντος σχέδια ἐπανήρχισαν.

Ἦσαν ὁδοιπορίαι ἀτελεύτητοι εἰς τὴν Ἰταλίαν, κατὰ μόνας διατριβαὶ αἰώνιοι, λέξεις ἔρωτος, πάντοτε αἱ αὐταὶ, καὶ ἐν τούτοις πάντοτε νέαι, ὅλα δὲ ταῦτα ὄχι μετὰ παρέλευσιν μακρῶν ἐτῶν, ἀλλὰ μετὰ δύο μῆνας βραχυτάτους καὶ ταχέως παρελευσομένους· διότι, ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ, θὰ ἐβλέποντο καθ ἡμέραν καθὼς ἐβλέποντο κατ' ἐκείνην στιγμήν.

Καὶ αἱ στιγμαὶ ἦταν ἀληθῶς πολὺ ταχεῖαι, διότι ἡ νὺξ ἔφθανεν ἤδη, καὶ ἐφαίνετο εἰς τὴν Μαγδαληνὴν καὶ εἰς τὸν Ἀμωρῆν ὅτι πρὸ μιᾶς μόνον στιγμῆς ἦσαν μόνοι.

Ἐκρούσθη ὁ κώδων τοῦ δείπνου.

Κατ' αὐτὴν τὴν στιγμὴν ὁ Κ. Δαβρινῆς καὶ ἡ Ἀντωνέττα ἐνεφανίσθησαν ἕκαστος δι' ἄλλης θύρας καὶ ἀμφότεροι μειδιῶντες.

Καὶ τώρα ἀκόμη ὁ Ἀμωρῆς ἦτο κατακεκλιμένος εἰς τοὺς πόδας τῆς Μαγδαληνῆς· ἀλλὰ τώρα ὁ Κ. Δαβρινῆς, ἀντὶ νὰ θυμώσῃ ὡς τὴν προτεραίαν, τῷ ἔνευσε νὰ μείνῃ, παρετήρησε πρὸς στιγμὴν τὸ σύμπλεγμα τὸ ὁποῖον ἐσχημάτιζον, ἔπειτα, προχωρῶν πρὸς αὐτοὺς, ἔτεινεν ἑκατέρῳ μίαν τῶν χειρῶν καὶ τοῖς εἶπε·

— Τέκνα μου! φίλτατα τέκνα!

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν Ἀντωνέτταν, εἴτε κρατοῦσα ἑαυτῆς, εἴτε ἕνεκα ἀστασίας χαρακτῆρος ἦτο θελκτικῶς φαιδρὰ καὶ πνευματώδης. Δι' ἕνα ἀδιάφορον θεατὴν, ὅλη ἐκείνη ἡ νεανικὴ φαιδρότης, θὰ ἐνομίζετο ἴσως ὀλίγον πυρετώδης.

Ἀλλ' ἡ Μαγδαληνὴ καὶ ὁ Ἀμωρῆς ὅλως ἀπησχολημένοι ὑπὸ τῶν ἰδίων ἑαυτῶν αἰσθημάτων δὲν εἶχον καιρὸν νὰ ἀναλύσωσι τὰ τῶν ἄλλων. Ἐκ διαλειμμάτων μόνον ἡ Μαγδαληνὴ ὤθει διὰ τοῦ ἀγκῶνος τὸν Ἀμωρῆν διὰ νὰ τῷ ἐνθυμίσῃ ὅτι ὁ πατήρ της ἦτο ἐκεῖ.

Τότε μόνον λέξις τις τῆς νεάνιδος ἐγενίκευε τὴν συνομιλίαν· ἀλλὰ μετ' ὀλίγον τὸ ἐπικρατοῦν αἴσθημα ὑπερεῖχε καὶ ἡ πρὸς ἑαυτοὺς ἐπαναστροφὴ ἔκαμνε τὸν δυστυχῆ γέροντα νὰ αἰσθάνεται ζωηροτέραν τὴν θυσίαν τὴν ὁποίαν ἔκαμον εἰς αὐτὸν τὰ δύο παιδία ἐλεήσαντα αὐτὸν δι' ἑνὸς βλέμματος, διὰ μιᾶς θωπείας.

Διὰ τοῦτο ὁ Κ. Δαβρινῆς δὲν ἔσχεν ἐπὶ πολὺ τὸ θάρρος νὰ βλέπῃ τὴν Μαγδαληνὴν προσφερουσαν αὐτῷ φειδωλῶς καὶ μὲ τὴν συγκατάθεσιν τοῦ Ἀμωρῆ τὴν θυγατρικὴν στοργήν· εἰς τὰς ἐννέα, ἐπροφασίσθη κόπωσιν τῆς παρελθούσης νυκτὸς καὶ ἀπεσύρθη ἀφίνων τὰ δύο παιδία ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν τῆς μίστρες Βρόουν.

Ἀλλὰ πρὶν ἢ ἀποσυρθῇ ἐπλησίασε τὴν θυγατέρα του, τῇ ἔλαβε τὴν χεῖρα, καὶ, λαμβάνων τὴν χεῖρά της, ἔψαυσε τὸν σφυγμόν της· τότε τὸ συνεσταλμένον πρόσωπόν του ἐφωτίσθη ὑπὸ χαρᾶς αἰφνιδίας καὶ ἀῤῥήτου.

Τὸ αἷμα τῆς Μαγδαληνῆς ἔῤῥεεν ἤρεμον καὶ τακτικόν. Ἡ ἀρτηρία δὲν ἀνήγγελλε κανὲν φαινόμενον ταραχῆς, οἱ δὲ διαυγεῖς καὶ ὡραῖοι ὀφθαλμοί της, οἵτινες τοσοῦτον συνεχῶς ἤστραπτον ὑπὸ τοῦ πυρὸς του πυρετοῦ, κατ' αὐτὴν τὴν στιγμὴν ἤστραπτον μόνον ὑπὸ εὐδαιμονίας.

Τότε ἐστράφη πρὸς τὸν Ἀμωρῆν καὶ τὸν λιψεν ἐπὶ τῆς καρδίας του ψιθυρίζων·

— Ὤ! ἐὰν ἠδύνατο σὺ νὰ τὴν σώσῃς!

Ἔπειτα φαιδρὸς ἀπὸ εὐτυχίαν ἴσην μὲ τὴν τῶν δύο νέων, απεσύρθη εἰς τὸ σπουδαστήριόν του διὰ νὰ γράψῃ εἰς τὰ ἀπομνημονεύματά του τὰς διαφόρους ἐντυπώσεις τῆς ἡμέρας ἐκείνης τῆς τοσοῦτον σπουδαίας ἐν τῇ ζωῇ του.

Μετὰ μίαν στιγμὴν ἀπεσύρθη καὶ ἡ Ἀντωνέττα, χωρὶς οὔτε ἡ Μαγδαληνὴ οὔτε ὁ Ἀμωρῆς νὰ ἐννοήσωσι τὴν ἀναχώρησίν της, καὶ βεβαίως τὴν ἐνόμιζον ἀκόμη παροῦσαν, ὅταν κατὰ τὴν ἑνδεκάτην ὥραν ἡ μίστρες Βρόουν ἐπλησίασεν εἰς αὐτοὺς καὶ ἐνθύμισεν εἰς τὴν Μαγδαληνὴν ὅτι ὁ Κ. Δαβρινῆς δὲν τῇ ἐπέτρεπε ποτὲ νὰ ὑπερβῇ τὴν ὥραν ταύτην.

Οἱ νέοι ἀπεχωρίσθησαν ὑποσχόμενοι διὰ τὴν ἐπιοῦσαν παρομοίαν ἡμέραν.

Ὁ Ἀμωρῆς ἐπέστρεψεν οἴκαδε ὁ εὐτυχέστατος τῶν ἀνθρώπων.

Εἶχε διέλθει μίαν ἐκ τῶν ἡμερῶν ἐκείνων τῆς τελείας εὐδαιμονίας, οἵας ὁ ἄνθρωπος δὲν ἀριθμεῖ δύο καθ' ὅλον του τὸν βίον, μίαν τῶν μοναδικῶν ἐκείνων ἡμερῶν τὰς ὁποίας οὐδὲν διετάραξε καὶ οὐδὲν ἐσκίασεν.

Οὔτε μία πτυχὴ δὲν ἐῤῥυτίδωσε τὴν ἤρεμον λίμνην τῆς ἡμέρας ἐκείνης, οὔτε μία κηλὶς δὲν ἐμόλυνε τὰς αἰωνίας ἀναμνήσεις τὰς ὁποίας ἔμελλεν αὕτη νὰ τῷ ἀφήσῃ.

Ὅθεν ὁ Ἀμωρῆς ἐπέστρεψεν εἰς τὸν οἰκόν του σχεδὸν φοβούμενος διὰ τὸ μέγεθος τῆς εὐτυχίας του καὶ ζητῶν, ἀλλ' ἀνωφελῶς, πόθεν ἔμελλε νὰ ἔλθῃ τὸ πρῶτον νέφος τὸ ὁποῖον ἔμελλε νὰ σκοτίσῃ τὸν αἴθριον οὐρανόν.

Θ'.

Ἡδέα ὀνείρατα ἐπηκολούθησαν τὴν εὐδαίμονα ἐκείνην ἑσπέραν τὴν ὁποίαν περιεγράψαμεν.

Ὁ Ἀμωρῆς ἐξύπνησεν εὐδιάθετος καὶ ὑπεδέχθη κάλλιστα τὸν φίλον του Φίλιππον τὸν ὁποῖον ὁ Γερμανὸς τῷ ἀνήγγειλεν ἅμα ἤχησε τὸν κώδωνα.

Τῳόντι ἐνθυμήθη ὅτι προχθὲς ὁ Φίλιππος εἶχεν ἔλθει νὰ τὸν ἰδῇ καὶ τῷ ζητήσῃ, ὡς ἔλεγεν, ἐκδούλευσίν τινα, καὶ ὅτι, ἀδυνατῶν κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν νὰ ἐνασχοληθῇ περὶ ἄλλου πράγματος ἢ περὶ

τῶν ἰδίων στοχασμῶν του, ἀνέβαλε τοῦτο δι' ἄλλην ἡμέραν.

Ὁ Ἀμωρῆς τόσον καλῶς ἦτο διατεθειμένος, ὥστε ἤθελε νὰ ἔβλεπεν ὅλον τὸν κόσμον εὐτυχῆ· ὅθεν ἔδωκε διαταγὴν νὰ εἰσάξωσι τὸν Φίλιππον πάραυτα, καὶ προδιέθεσεν ἐπὶ τὸ φαιδρότερον τὴν φυσιογνωμίαν του διὰ νὰ τὸν ὑποδεχθῇ.

Ἀλλ' ἐξεναντίας, ὁ Φίλιππος εἰσῆλθε μὲ βῆμα μεμετρημένον καὶ μὲ ὕφος ἀξιοσημειώτου σοβαρότητος· ἐφόρει ἔνδυμα μέλαν καὶ χειρόκτια λευκά, μολονότι ἡ ὥρα ἦτο μόλις ἐννάτη.

Ἔμεινεν ὄρθιος μέχρι τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ Γερμανοῦ, καὶ ὅταν ἐβεβαιώθη καλῶς ὅτι ὁ θαλαμηπόλος ἐξῆλθε·

— Λοιπόν! φίλτατε Ἀμωρῆ, τὸν ἠρώτησε μὲ τόνον ἐπίσημον, εἶσαι σήμερον πλειότερον διατεθειμένος ἀπὸ προχθὲς νὰ μοῦ χαρίσῃς μίαν ἀκρόασιν;

— Ἀκριβέ μου Φίλιππε, ἀπεκρίθη ὁ Ἀμωρῆς, θὰ ἔχῃς μέγα ἄδικον νὰ δυσαρεστηθῇς διὰ τὴν μικρὰν ταύτην βραδύτητα, διότι ἦτο εὔκολον νὰ ἰδῇ τις, ὅταν ἦλθες προχθὲς, ὅτι ἤμην σχεδὸν παράφρων· κακὴν ὥραν εἶχες ἐκλέξει. Σήμερον, ἐξ ἐναντίας, ἔρχεσαι θαυμάσια. Καλῶς ὥρισες λοιπὸν σήμερον, κάθησε καὶ ἔκθεσόν μοι τὴν σοβαρὰν ὑπόθεσιν ἥτις σὲ καθιστᾷ τόσον σοβαρόν.

Ὁ Φίλιππος προσεπάθησε νὰ μειδιάσῃ, καὶ ὡς ἠθοποιὸς ἀβέβαιος περὶ τοῦ ἀποτελέσματος τὸ ὁποῖον μέλλει νὰ παραγάγῃ καὶ ὅστις λαμβάνει ἀναπνοὴν πρὶν ἀρχίσῃ τὴν ἀπαγγελίαν του·

— Σὲ παρακαλῶ, Ἀμωρῆ, εἶπε, νὰ ἐνθυμηθῇς ὅτι εἶμαι δικηγόρος, καὶ κατὰ συνέπειαν νὰ μὲ ἀκούσῃς ὑπομονητικῶς, νὰ μὴ μὲ διακόπτῃς καὶ νὰ μὴ ἀποκριθῇς, εἰμὴ ἀφοῦ τελειώσω· ἐκ μέρους μου, σὲ ὑπόσχομαι νὰ μὴ διαρκέσῃ ὁ λόγος μου πλειότερον τοῦ τετάρτου.

— Πρόσεξε, εἶπεν ὁ Ἀμωρῆς γελῶν, εἶμαι ἀπέναντι τοῦ ὡρολογίου, καὶ δεικνύει ἐννάτην καὶ δέκα λεπτά.

Ὁ Φίλιππος ἔσυρε τὸ ὡρολόγιόν του, τὸ παρέβαλε μετὰ τοῦ τοιχωρολογίου μετὰ κωμικῆς σοβαρότητος, καὶ στρεφόμενος πρὸς τὸν Ἀμωρῆν·

— Τὸ ἐκκρεμὲς προτρέχει κατὰ πέντε λεπτὰ, εἶπεν.

— Εἶσαι βέβαιος; ἐπανέλαβεν ὁ Ἀμωρῆς γελῶν, μήπως σὺ πηγαίνεις ὀπίσω; Ἠξεύρεις, πτωχέ μου Φίλιππε, ὅτι ὁμοιάζεις μὲ ἐκεῖνον τὸν ἄνθρωπον ὅστις ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον μίαν ἡμέραν βραδύτερον καὶ ποτὲ δὲν ἠδυνήθη νὰ κερδίσῃ αὐτὴν τὴν ἡμέραν.

— Ναί, εἶπεν ὁ Φίλιππος, ναί, ἠξεύρω ὅτι αὕτη εἶναι ἡ συνήθειά μου, ἢ μᾶλλον ἡ τοῦ κακοῦ καὶ ἀναποφασίστου χαρακτῆρός μου, ὅπερ σημαίνει ὅτι ποτὲ δὲν ἀποφασίζω εἰμὴ ἀφοῦ οἱ ἄλλοι ἀποφασίσωσι. Ἀλλὰ τὴν φορὰν ταύτην ἐλπίζω, χάρις τῷ Θεῷ, ὅτι ἦλθα ἐγκαίρως.

— Πρόσεξε· ἐὰν χάσῃς τὸν καιρόν σου εἰς προλόγους, μήπως ἄλλος ἐπωφεληθῇ αὐτοῦ τοῦ χρόνου, καὶ καταταχθῇς καὶ τὴν φορὰν ταύτην ἀκόμη μεταξὺ τῶν βραδυνάντων.

— Τότε, εἶπεν ὁ Φίλιππος, θὰ ἦναι σφάλμα σου, διότι σὲ παρεκάλεσα νὰ μὴ μὲ διακόψῃς, καὶ, δόξα τῷ Θεῷ, εἶναι τὸ πρῶτον πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἔκαμες.

— Ὁμίλει λοιπόν, τώρα σὲ ἀκούω. Ἂς ἴδωμεν, τί ἔχεις νὰ μὲ διηγηθῇς;

— Ἱστορίαν τὴν ὁποίαν γνωρίζεις ὡς ἐγὼ, ἀλλὰ διὰ τῆς ὁποίας εἶναι ἐπάναγκες νὰ διέλθω διὰ νὰ φθάσω εἰς τὸ συμπέρασμά μου.

— Ἄ δὰ, φίλτατε, ἐπανέλαβεν ὁ Ἀμωρῆς, φαίνεται ὅτι μέλλομεν νὰ ἐπαναρχίσωμεν τὴν σκηνὴν τοῦ Αὐγούστου καὶ τοῦ Κίννα. Μήπως μὲ ὑποπτεύεσαι ὡς συνωμότην;

— Ἰδοὺ ἡ δευτέρα φορὰ καθ' ἣν μὲ διακόπτεις, ἐναντίον τῆς ὑποσχέσεώς σου, Ἀμωρῆ, καὶ ἔπειτα θὰ εἰπῇς ὅτι ὁ λόγος μου διήρκεσε πολὺ περισσότερον παρ' ὅσον ὑπεσχέθην, καὶ θὰ μὲ ἐπιπλήξῃς.

— Ὄχι, φίλτατε, θὰ ἐνθυμηθῶ ὅτι εἶσαι δικηγόρος.

— Μὴ γελῶμεν, Ἀμωρῆ, ὅταν πρόκηται περὶ σπουδαίων πραγμάτων τὰ ὁποῖα ὀφείλομεν ν' ἀκούωμεν σπουδαίως.

— Ἰδέ με, φίλτατε, εἶπεν ὁ Ἀμωρῆς, ἀκουμβῶν ἐπὶ τῆς κλίνης του μετὰ σοβαροτάτης ἀπαθείας. Εἶμαι καλὰ οὕτω; Ναί. Λοιπὸν, οὕτω θὰ μένω ἐφ' ὅσον θὰ ὁμιλῇς.

— Ἀμωρῆ, ἐπανέλαβεν ὁ Φίλιππος, κατὰ τὸ ἥμισυ ἑκουσίως σοβαρὸς καὶ κατὰ τὸ ἥμισυ ἀκουσίως ἀστειευόμενος, ἐνθυμεῖσαι, τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἀπὸ τῆς νομικῆς σχολῆς ἐξόδου μας. Ἐξηρχόμεθα τοῦ πανεπιστημίου ὅλοι ἐμπεφορημένοι ὑπὸ φιλοσοφίας, σοφοὶ ὡς ὁ Σωκράτης καὶ λογικοὶ ὡς ὁ Ἀριστοτέλης. Τὴν καρδίαν μας θὰ τὴν ἐφθόνει ὁ Ἱππόλυτος· διότι ἐὰν ἠγαπῶμεν Ἀρικίαν τινὰ, ἐν ὀνείρῳ μόνον τὴν ἠγαπῶμεν, καὶ εἰς τὴν πρώτην ἐξέτασίν μας εἰς τὰ νομικὰ, τρία συναιρίδια λευκὰ, σύμβολα τῆς καθαρότητός μας, ἀντήμειψαν τὸν ζῆλόν μας καὶ ἐνέπλησαν χαρᾶς τὰς οἰκογενείας μας. Τὸ κατ' ἐμὲ, φιλτατέ μου, ὅλος συγκεκινημένος ὑπὸ τῶν ἐγκωμίων τῶν καθηγητῶν μου καὶ τῶν εὐλογιῶν τῶν συγγενῶν μου, ἐσκόπευα νὰ ἀποθάνω ὡς ὁ ἅγιος Ἀνσέλμος, μὲ τὴν παρθενικὴν ἐσθῆτά μου. Ἀλλὰ δὲν ἔλαβα ὑπ' ὄψιν μου τὸν διάβολον, τὸν ἀπρίλιον καὶ τὰ δεκαοκτὼ ἔτη μου. Ἕνεκα τούτου τὸ ὡραῖον αὐτὸ σχέδιον ὑπέστη μετ' ὀλίγον βίαιον κλονισμόν. Μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης εἶχον ἀπέναντι τῶν παραθύρων μου δύο παράθυρα ὄπισθεν τῶν ὁποίων ἔβλεπον ἐκ διαλειμμάτων τὸ δυσειδὲς πρότωπον ἀποτροπαίας γυναικός, ἀληθὲς πρότυπον ἱσπανίδος παιδαγωγοῦ, γραίας, ἀσχήμου καὶ φιλονείκου, ἐχούσης ὡς σύντροφον κύνα εἰδεχθῆ ὡς αὐτὴν, ὅστις, ὅταν ἠνοίγετο κατὰ τύχην τὸ παράθυρον, ἤρχετο καὶ ἔθετε τοὺς δύο πόδας του ἐπὶ τοῦ στηρίγματος βλέπων με περιέργως διὰ τῶν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν πιπτουσῶν μακρῶν τριχῶν.

Ἠσθάνθην ἀποστροφὴν πρὸς τὸν κύνα καὶ τὴν κυρίαν του, καὶ ἡ προσοχή μεθ' ἧς ἔκλειε το παράθυρόν μου καὶ κατεβίβαζα τὰ παραπετάσματα ὑπῆρξεν ἀναμφιβόλως ἡ αἰτία τῶν λαμπρῶν μου θριάμβων εἰς τὴν ἔναρξιν τοῦ δικηγορικοῦ μου σταδίου. Ἡμέραν τινὰ, περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ μαρτίου, εἶδον μετ' εὐχαριστήσεως σανίδα ἐξ δεκτύλων ὕψους καὶ ἑνὸς ποδὸς πλάτους ἐπὶ τῆς ὁποίας ἦσαν γεγραμμέναι αἱ παρηγορητικαὶ αὗται λέξεις: *Ἐνοικιάζονται δύο δωμάτια διὰ τοὺς μῆνας ἀπρίλιον, μάϊον καὶ ἰούνιον.* Ἦτο φανερὸν ὅτι ἔμελλα νὰ ἀπαλλαχθῶ ἀπὸ τὴν γειτονά μου, καὶ ὅτι ἄλλο ὂν ἀνθρώπινον οἱονδήποτε θὰ ἀντικαθίστα τὸ φοικῶδες ἐκεῖνο πλάσμα τὸ ὁποῖον πρὸ δύο ἐτῶν μοῦ ἐμπόδιζε τὴν θέαν. Ἐπερίμενα λοιπὸν μετ' ἀνυπομονησίας τὴν 1ην ἀπριλίου, ἐποχὴν τῶν βραχυπροθέσμων ἐνοικιάσεων· τὴν 31 μαρτίου ἔλαβον ἐπιστολὴν ἀπὸ τὸν ἀγαθὸν θεῖόν μου, τὸν αὐτὸν ὅστις μὲ ἀφῆκεν εἴκοσι χιλιάδων φράγκων εἰσόδημα, διὰ τῆς ὁποίας ἐπιστολῆς μὲ προσεκάλει οὗτος νὰ διέλθω τὴν ἐπιοῦσαν ἥτις ἦτο κυριακὴ εἰς τὴν ἐν Ἐγγιὲν ἐξοχικήν του οἰκίαν. Ἐπειδὴ δὲν ἤμην ἐνήμερος εἰς τὰς ἐργασίας τῆς ἑβδομάδος, διήνυσα μέρος τῆς νυκτὸς ἐργαζόμενος, εἰς τρόπον ὥστε ἀντὶ νὰ ἐξυπνήσω εἰς τὰς ἑπτὰ τῆς πρωΐας ἐξύπνησα εἰς τὰς ὀκτὼ, καὶ ἀντὶ νὰ ἀναχωρήσω εἰς τὰς ὀκτὼ ἀνεχώρησα εἰς τὰς ἐννέα, καὶ ἀντὶ νὰ φθάσω εἰς τὰς δέκα ἔφθασα εἰς τὰς ἕνδεκα. Πρὸ μικροῦ εἶχον τελειώσει τὸ πρόγευμα. Ἡ βραδύτης αὕτη, ὡς συμπεραίνεις, δὲν μοῦ ἀφῆρεσε τὴν ὄρεξιν· ἐκάθησα λοιπὸν εἰς τὴν τράπεζαν, ὑποσχόμενος νὰ προφθάσω τοὺς ἄλλους συνδαιτυμόνας· ἀλλ' ὅσην προσπάθειαν καὶ ἂν κατέβαλον, ὅσον δραστηρίως καὶ ἂν εἰργάσθησαν αἱ σιαγόνες μου, οἱ λοιποὶ ὁμοτράπεζοι ἐτελείωσαν πρὶν ἐμοῦ, καὶ ἐπειδὴ ὁ καιρὸς ἦτο λαμπρὸς καὶ ἐπειδὴ εἶχον σχέδιον λεμβοδρομίας εἰς τὴν λίμνην, μὲ εἶπον ὅτι μέγοις οὗ τελειώσω τὸ πρόγευμά μου αὐτοὶ θὰ περιπατήσωσιν ὀλίγον καὶ ἔπειτα θὰ ἐπιβιβασθῶσι.

Μετὰ δέκα λεπτὰ τὰ ὁποῖα μοῦ εἶχε χαρίσει, ἔσυρε τὸ χρονόμετρόν του, παρετήρησεν εἰς τὴν ὁμήγυριν ὅτι εἶχα καθυστερήσει, ἐπεβίβασεν ὅλους ἐν τῇ λέμβῳ καὶ ἤρχισε νὰ τὴν λύῃ.

Τὴν σύτὴν στιγμὴν ἐφάνην ἐπὶ τοῦ κατωφλίου τῆς θύρας, εἶδον δι' ἑνὸς βλέμματος τὴν ἀστειότητα ὑπὸ τῆς ὁποίας ἠπειλούμην καὶ ἥτις συνίστατο εἰς τὸ νὰ μὲ ἀφήσουν μόνον.

Ὁρμησα καὶ ἔφθασα εἰς τὴν ἀποβάθραν ἀκριβῶς καθ' ἣν στιγμὴν τὸ πλοιάριον ἀπεσπᾶτο τῆς ὄχθης. Μόλις τέσσαρες πόδες μὲ ἀπεχώριζον αὐτοῦ· ἐσκέφθην ὅτι ἀπ' ἐμοῦ ἐξηρτᾶτο νὰ μεταβάλω τοὺς γέλωτας μεθ' ὧν μὲ ὑπεδέχοντο εἰς φωνὰς θριάμβου.

(ἀκολουθεῖ).

ΠΟΙΗΣΙΣ

Η ΕΓΚΑΤΑΛΕΛΕΙΜΜΕΝΗ. (α)

Μιὰ νιὰ π' ἀγάπησε πολύ, τόρα τὸ δρόμο βλέπει.
Ἔχει τοῦ ρέδου τὴ θωριὰ,
Τοῦ φεγγαριοῦ τὴν εὐμορφιὰ,
Καὶ λυπη δὲν τῆς πρέπει . . .

Τρεῖς μῆνες τονὰ καρτερεῖ τὸν κλέφτη τῆς καρ[διὰς της
Εἶν' ἔρημη καὶ μοναχὴ,
Καὶ σὰν τὴ σιγαλὴ βροχὴ
Πέφτουν τὰ δάκρυά της.

Αὐτὴ ἀγάπησε τὸν νιὸ κι' αὐτὸς τὴν εὐμορφιὰ της.
Καὶ σ' ἕνα γλυκὸ μίλημα,
Ἀπανω σ' ἕνα φίλημα,
Τῆς 'πῆρε τὴ δροσιά της . . .

Ἐχθὲς πῆγε κ' ἐρώταγε τὴν κρυσταλένια βρύσι·
«Λαχτάρισα νὰ τὸν ἰδῶ!
Μήπως ἐπέρασ' ἀπὸ 'δῶ
Τὸν μαῦρο νὰ ποτίσῃ;»

Κ' ἀπ' ὅσα δένδρα διάβηκε κι' ὅσα πουλι' ἀπαντοῦσε
Τὰ ἐρωτοῦσε θλιβερά:
«Ποῦνε ἡ πρώτη μου χαρὰ,
Ὁ νιὸς ποῦ μ' ἀγαποῦσε;»

Θὰ περιμένω σήμερα κι' ἂν δὲν φανῇ ἀκόμα,
Κι' ἂν δὲν φανῇ ὡς τὸ ταχὺ,
Κλάψτε τὴν ἔρημη πτωχὴ,
Θα κοιμηθῶ 'στὸ χῶμα.»

Μ . . .

(α) Τὸ χαριέστατον τοῦτο ποιημάτιον εἶναι ἔργον νεαρᾶς γυναικός, Μούσης ἀγνώστου καὶ μετριόφρονος, ἥτις δὲν πιστεύομεν ἐπὶ πολὺ νὰ μείνῃ ἄγνωστος . . . Εὐτυχήσαντες ν' ἀναγνώσωμεν καὶ ἄλλα ἔργα της, κατεθέλχθημεν εἰς τὴν ἀφελῆ περιπάθειαν τῆς ποιήσεώς της, καὶ καταπολεμήσαντες τὴν μετριοφροσύνην της, δημοσιεύομεν τὴν «Ἐγκαταλελειμμένην» ἣν προσφέρομεν εἰς τοὺς ἀναγνώστας ἡμῶν.

Σ. Σ.

ΔΙΑ ΝΑ ΓΕΜΙΣΗ ΤΟ ΦΥΛΛΟ.

Φίλε μου καὶ κύριε Καναριώτη,

Α'.

Λάβε τὰς διορθώσεις μὲ τὴν ἐπιστολὴν ταύτην, τὴν ὁποίαν σπεύσον νὰ καταχωρίσῃς, παρακαλῶ, εἰς τὴν Ἐθνικὴν Βιβλιοθήκην προς συμπλήρωσιν τῆς καθυστερούσης ὕλης. Δύο σελίδες μοὶ λέγεις ὅτι λείπουν. Μοι φαίνεται ὅτι ἐμέτρησα καλῶς τα γράμματα τῆς ἐπιστολῆς μου μὲ τὰ γράμματα τοῦ τυπογραφείου σου. Ἀλλ' ἂν ἡ ἐπιστολή μου ὑπερβῇ τὰς δύο σελίδας ψαλλιδονέ την ὅπου ἤθελεν ἐγκρίνει τοῦτο ἡ ἀνάγκη, ἂν δὲ δὲν συμπληρόνῃ αὐτὰς πρόσθεσε σύ, φίλε μου καὶ κύριε Καναριώτη, ὅ τι θέλεις πλέον διὰ νὰ τελειώσῃ αὐτὴ ἡ ὑπόθεσις, ἀφοῦ βιάζεσαι.

Ἐν πρώτοις εἰδοποίησον τοὺς ἀναγνώστας καὶ τὰς ὡραίας ἀναγνωστρίας τῆς Βιβλιοθήκης ὅτι ὁ κ. Διευθυντὴς ἀνεχώρησε κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς ἐκδόσεως τοῦ φυλλαδίου τούτου διὰ τὰς Πατρας καὶ ἐκεῖθεν διὰ τὴν nemosa πατρίδα τοῦ Λομβάρδου ἐπὶ θήραν, ὡς εἰκάζω ἔκ τινος σημειώσεως ἣν εὗρον ἐν τῷ γραφείῳ του, τρυφερᾶς καὶ ἐρατεινῆς... συναδελφου. Μὲ παρεκάλεσε δὲ νὰ τὸν ἀναπληρώσω κατὰ τὴν ἀπουσίαν του εἰς δύο φυλλάδια· καὶ ἐπειδὴ τὸ βάρος εὑρίσκω ἱκανῶς εὐβάστακτον δι' ἐμὲ δὲν ἠθέλησα νὰ ἀρνηθῶ τὴν ἀποδοχὴν αὐτοῦ. Ἄλλως τε ἤθελεν εἶσθαι ἥκιστα εὐγενὲς, φίλε μου καὶ κύριε Καναριώτη, καὶ ἀπάνθρωπον νὰ παρεμβάλω προσκόμματα εἰς τὸν καλόν μου τοῦτον φίλον ἀπερχόμενον δι' ἐπιχείρησιν τόσῳ ἱερὰν καὶ *εὐεργετικὴν* διὰ τὴν πρόοδον τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Τῷ εὔχομαι μάλιστα ἐγκαρδίως ἐπιτυχίαν ὡραίων καὶ *χρυσῶν* ὀφθαλμῶν. Πλὴν μοὶ ἀφῆκεν ἐν τῇ ἀκατανοήτῳ ἀληθῶς βίᾳ του ἀσυμπλήρωτον τὴν ὕλην τοῦ τεύχους τούτου καὶ ἀναγκάζομαι ἑκὼν ἄκων προχείρως καὶ ἐκ τῶν ἐνόντων νὰ συμπληρώσω αὐτήν. Διὰ τοῦτο, παρακαλῶ, ζήτησον συγγνώμην ἀπὸ τοὺς ἀναγνώστας τῆς Βιβλιοθήκης ἂν ἡ βιαστικὴ αὐτὴ ἐπιστολή μου δὲν ἦναι γραμμένη μὲ αἴσθησιν καλοῦ καὶ δὲν περιέχῃ πράγματα τερπνὰ ἢ ὠφέλιμα.

Μετὰ τὰς μεταφυσικὰς φλυαρίας τοῦ Σχοπεννάουερ, μετὰ τα κουρασταικα παραμυθια της *παλυθελρήτρου* Ῥόζας περὶ τῶν Σαβίνων παρθένων, ὕστερον ἀπὸ τὰ παραλήρήματα τῶν ἐρωτικῶν πυρετῶν τοῦ Ἀλφρὲ δὲ Μυσσὲ ἔπειτα ἀπὸ τὰς περὶ Σαπφοῦς, τῆς ατυχοῦς ἐκείνης ποιητριας τῆς Λεσβου, σοφας ἰδεας τοῦ Deschanel, ὅστις ἐκ μετριοφροσύνης κρύπτεται ὑπὸ το ψευδώνυμον *Φραγκάτος*, μετα τὴν περὶ Σατωβριάνδου περιπαθῆ μελέτην τοῦ ἀγαπητοῦ ἡμῶν φιλου Νεοκλεους, κατόπι τῶν συγκινητικῶν στόνων τῆς φτωχῆς *Ἐγκαταλελειμμένης*, δὲν ἤθελεν εἰσθαι, σκεπτομαι, ἄσχημον διὰ τοὺς ἀναγνώστας καὶ τὰς ἀναγνωστρίας τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης—δὲν εἶναι, νομίζω, ὅλοι Ῥωμηοί;—να τοὶς παράσχω δίκην ἐπιδρομιου μιαν πολιτικὴν ἐπιθεώρησιν ὑπ' εὐθυνην μου καὶ ἰδικήν σου. Ἐννοεῖται δε ὅτι ἔχω τὸν νοῦν μου πάντοτε νὰ προσπαθήσω νὰ καταστησω τὴν ἐπιθεώρησίν μου αὐτὴν τροφὴν κατάλληλον διὰ *δελικάτον* στόμαχον περιοδικοῦ, ὅστις δὲν παιρνει ὅ,τι φθάσει ὅπως λ. χ. ο *γενναῖος* στόμαχος τοῦ κατὰ τὰ ἄλλα αξιοτίμου Κ. Δακιρδοπούλου. Ἀλλα διαβεβαιωσε τοὺς αναγνώστας καὶ τὰς ἀναγνωστρίας τῆς Βιβλιοθήκης ὅτι δὲν θὰ παύσῃ διὰ τοῦτο τοῦ νὰ ἦναι οὔτε περισσότερον οὔτε ὀλιγώτερον ἀνταξία τῆς ἀναγκης, ἣν προκαλεῖ ἡ συμπλήρωσις τῆς ὕλης τοῦ φυλλαδιου, καὶ ἓν ἄλλο ἀκόμη, ὅτι δὲν εὐθύνεται δι' αὐτὴν καθόλου ὁ κ. Διευθυντής.

Πρέπει να ἤμεθα δικαιοι.

Β'.

Γνωρίζουν, ἂν δὲν ἀπατῶμαι, καὶ οἱ ἀναγνῶσται καὶ αἱ ἀναγνῶστριαι τῆς Βιβλιοθήκης ὅτι τὸ ἑλληνικον κράτος προ πολλοῦ κυβερνᾷ ὁ κύριος Ζαΐμης· ἀλλα καλῶς; κακῶς; Δὲν εἶναι δουλειά μας. Δὲν ἔχει οὕτω, κύριε φίλε μου; Τοῦτο εἶναι καθῆκον τῶν ἐφημεριδων. Ἀπέχω λοιπὸν νὰ ἀπαντήσω εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην, διότι ἤθελα προκαλέσει αφεύκτως συγκρούσεις καθηκόντων· καὶ τοῦτο εἶναι, ὡς ἤθελον εἴπει οἱ *δημοσιογράφοι*, ἄντικρυς ἀντισυνταγματικόν, κατάχρησις ἀσύγγνωστος τῆς ἐλευθερίας τοῦ λόγου, διαταραξις σοβαρὰ τῆς δημοσίου ἀσφαλείας, φοβερὰ ἄρνησις σεβασμοῦ πρὸς τοὺς θεμελιώδεις νόμους τοῦ κρατους, αφορμὴ φανερα σπουδαιας ἐπαγρυπνήσεως τῆς Ἀστυνομίας καὶ χρεωκοπιας ἐντελοῦς τοῦ Ἑλληνικοῦ βασιλείου. . . Τοσων εθνικῶν συμφορῶν παραίτιος, κύριε φίλε μου, μὴ δώσῃ ὁ Θεὸς να γίνω ἐγώ! Γνωριζεις ὅτι εἶμαι εἰς ἐκ τῶν ἀνεγνωρισμένων φιλησύχων καὶ φιλονόμων πολιτῶν τῆς πρωτευούσης. Περιπλέον ἐπικαλοῦμαι τὴν μαρτυρίαν τῆς Ἀστυνομίας καὶ τῆς Εἰσαγγελίας, ἂν τὸ νοῆμον ἑλληνικὸν κοινὸν ἀπιστῇ καὶ εἰς σὲ ἀκόμη.

Ἐν τουτοις οἱ *εὐδαίμονες* κεχηναῖοι τῶν Χαυτείων καὶ Σολωνείων διαδιδουσιν ὅτι ἐπίκειται κατ' αὐτὰς ὑπουργικὴ κρίσις. Εἶναι ἀληθές; Ὅταν ἔλθῃ ὁ βασιλεὺς τοῦτο θὰ φανῇ. Ἀ; ἔχωμεν λοιπὸν ὑπομονὴν ἕως τότε. Ἀλλα ποῖος θα διαδεχθῇ τὸν Ζαΐμην; ὁ Βούλγαρης; ὁ Κουμουνδοῦρος; ὁ Δελιγεώργης; Ἐρωτοῦν οἱ περίεργοι. Ἐγὼ νομίζω, ὅτι ὅποιον θέλει ὁ βασιλεύς· καὶ ἀ; πιστεύσωσιν οἱ ἀναγνῶσται ὅτι δὲν εἶναι παράξενον ἡ βασιλικὴ εὔνοια νὰ προτιμησῃ τὸν σὶρ Βαλαωρίτην.

Ψαλλίδονε εδῶ τὴν ἐπιστολήν μου, ἂν δὲν ἔχῃ πλέον ἀνάγκην αὐτῆς ἡ Βιβλιοθήκη.

Γ'.

Οὔτε ἀῤῥαβῶνας; οὔτε γάμους, οὔτε βαπτισια αναγγελλει κατ' αὐτας ἡ καλὴ «Αὐγή»· ὥστε δὲν ἔχω τίποτε ἐκ τούτων νὰ μεταδώσω ὑμῖν, σεμναί μου ἀναγνώστριαι, ἐπὶ τοῦ παρόντος. Ὁ «Ἐθνοφύλαξ» εφημερις, συντασσομένη ὑπὸ τοῦ κ. Σχινᾶ, αλλα γραφομένη ὡς λέγουσιν, ὑπό τε τὰς πολιτικας καὶ ἠθικὰς ἐμπνεύσεις τοῦ κ. Χρηστίδου, ὅς τις εἶναι γνωστὸς εἰς τὸ Πανελλήνιον, δὲν θέλει νὰ μᾶς εἴπῃ πλέον πῶς ἐξεμπέρδεψε τὴν φιλονεικίαν του μὲ μίαν ἀξιότιμον Κυρίαν, τὴν ὁποίαν πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἠπείλησεν ὅτι *θὰ τῆς βγάλῃ ὅλα τὰ δόντια* διότι ἐτόλμησε να ἐκφρασθῇ προφορικῶς κατὰ τῆς ἱερότητος τοῦ προσώπου τοῦ κ. Χρηστίδου. Τὸ δὲ περίεργον κοινὸν εὑρίσκεται εἰς μεγάλην ανησυχίαν ἤδη μὴ γινῶσκον τίς ἐξῆλθεν θριαμβεύων ἐκ τῆς παλης ταύτης, ἡ κυρια ἢ οἱ συντάκται τοῦ Ἐθνοφύλακος!.. Ἡ Πα-

λιγγενεσία πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν διεμαρτυρήθη ἐντόνως κατὰ τῶν θελόντων νὰ μετρήσωσι τὸ ἀνάστημά της βλασφήμως μὲ τὰ ἀναστήματα τῶν ἄλλων ἑλληνικῶν ἐφημεριδῶν· ὁ δὲ κόσμος αἰωνίως περίεργος ἐρωτᾷ μετ' ἐκπλήξεως περὶ τοῦ ἀναστήματος τῶν συνταχτῶν ὡς περὶ μυθώδους τινὸς πράγματος. Τὸ «Μέλλον» τὸ ὁποῖον λέγουν ὅτι εἰς κάθε φράσιν πετᾷ ἢ ξεπετᾷ ἀπο μίαν ἀνοησίαν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν κρεμῶνται σὰν ἀρκοῦμες ἄλλαι τριάντα, δημιουργεῖ ὁλονὲν ἀκούραστον λέξεις ἑλληνικάς, διότι εὑρίσκει ἐλλιπὲς καὶ *ἀπυξίδωτον* τὸ λεξικὸν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης διὰ τοὺς ἀπογόνους μας. Ἡ «Ἀλήθεια» πωλεῖται εἰς τοὺς δρόμους 5 λεπτὰ καὶ τὴν διαβάζετε. Ὁ «Προμηθεὺς» γράφεται ἀπὸ τὸν φίλον μου Κανελλίδην, ἀλλ' ὁ Κανελλίδης δὲν γράφει τὸν «Προμηθέα». Νομίζετε παράξενον τὸ πρᾶγμα; ἐν τούτοις εἶναι ἀληθέστατον. Εἰς τὸν Κόσμον δὲν ἀρέσουν πλέον οἱ βασιλικοί, τοῦ δὲ Σκαλίδη, ὅστις πάντοτε ἐξακολουθεῖ νὰ ἦναι ἀρειμάνιος, μυρίζει πλάτανος...

Καὶ κατόπιν ὅλων τούτων καὶ τῶν ἀπείρων ἄλλων ἐφημερίδων ἐρχόμενοι καὶ οἱ Γάδαροι καὶ αἱ Ψιλλίδες μὲ το basso καὶ secondo των κάμνουσι καὶ αὐταὶ το καθῆκόν των. Ἀλλ' ἂν οἱ ἐφημεριδογράφοι μοῦ ζητήσουν μονομαχίαν; . . . Τὴν δέχομαι ἀφόβως· ἡ ἐκλογὴ τοῦ ὅπλου δὲν ἀνήκει νομίζω εἰς ἐμέ ; . . .

Ἐποχὴ κυνικῶν καυμάτων. Παραπονοῦνται ἰδίως οἱ ἐφημεριδογράφοι, ὧν προεξάρχει ὁ ἀγαθὸς Κορεσιος, οἱ ἐρωτόληπτοι, ὧν πρυτανεύει ὁ χαριτόβρυτος κ. Σ. Λάμπρος καὶ οἱ ποιηταί, οἵτινες, λέγουν πάντοτε ἔχουσι τὴν καρδίαν καλλιτεραν ἀπὸ τὴν κεφαλήν· ἀλλὰ πάντες καὶ πᾶσαι το ἑσπέρας πνίγομεν τὴν ζέστην εἰς τὰ λουτρὰ τοῦ Φαλήρου ἢ τὴν ρίπτομεν δι' ἐρωτικῶν ἐπιστολίων εἰς τὰς Πλατείας . . .

Ἂν δὲν ἐγέμισεν ἀκόμη τὸ φύλλο ; ἐμπρός.

Δ'.

Ὁ ὁρίζων τῆς Εὐρώπης φαίνεται πολὺ θολωμένος· τὰ δὲ νέφη προσπνέει ἄνεμος ἐκ τῆς πατρίδος τοῦ Πρίμ. Τὸ πρᾶγμα φαίνεται πολὺ σπουδαῖον. Ἀπόδειξις δὲ τῆς σπουδαιότητος αὐτοῦ ἡ ἵδρυσις τοῦ Συλλόγου Πυρνασσοῦν, ὡς ἤθελεν εἴπει ὁ σοφὸς Ν. Λεβίδης ἀγορεύων ἐπὶ πέτρας εἰς Ρέντην ἐν μέσῳ κρυστῶν, ἤτοι τραγανῶν κεραυνῶν χειροκροτήσεων καὶ ἐπευφημιῶν. Ἡ Ἱσπανικὴ ἀντιβασιλεία ἐπρότεινεν εἰς τὸν πρίγκιπα Λουδοβίκον Χοεντζόλερν, ἀδελφὸν τοῦ ἡγεμόνος τῆς Ρωμουνίας Καρόλου τὴν ὑποψηφιότητά του ὁ δὲ πρῶτος πρίγκιψ ἐδέχθη παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν ἐπισήμως τὴν πρότασιν τῆς ὑποψηφιότητός του, καὶ πρὸ 8 ἤδη ἡμερῶν θεωρεῖται ὑπὸ πάντων ὡς ὁ μέλλων βασιλεὺς τῆς Ἱσπανίας. Ἅμα ὡς ἠγγέλθη μετα τινος βεβαιότητος ἡ ὑποψηφιότης τοῦ νέου Χοεντζόλερν ἐθεωρήθη ὑπὸ τῆς γαλλικῆς κοινῆς γνώμης ὡς νέος θριαμβος τῆς πρωσσικῆς πολιτικῆς, ὡς νέον ῥάπισμα τοῦ Βίσμαρκ ἐπὶ τῆς παρειᾶς τοῦ Ναπολεοντος. Ἐντεῦθεν ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις ἀπηύθυνεν διακοίνωσιν εἰς Βερολῖνον καὶ φαίνεται παρασκευαζομένη εἰς πόλεμον. Ἡ Ἀγγλία, ἡ Αὐστρία καὶ ἡ Ἰταλια ποίαν διαγωγὴν θέλουν τηρήσει ἀπεναντι τῆς περιπλοκῆς ταύτης; ἐπὶ τοῦ παρόντος ἄδηλον. Ἀλλὰ τέλος πάντων ὕστερον ἀπὸ ὅλα αὐτὰ θὰ ἔχωμεν πόλεμον ; Καὶ τί θὰ πέσῃ εἰς τὸ μερτικὸ τῆς Ἑλλάδος; Οἱ ἐφημεριδογράφοι τὸ ἠξεύρουν πλέον . . .

Γ. Γ. Μὲ εἰδοποιεῖς, φίλε μου Κανακιώτη, ὅτι ἐλησμόνησα νὰ βάλω τὴν ὑπογραφήν μου. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι τὸ ἐλησμόνησα, ἀλλὰ σὺ βεβαίως ἐφοβήθης τὰς ἐφημερίδας καὶ ἤθελες νὰ σὲ ἐξασφαλίσω διὰ τῆς ὑπογραφῆς μου ἀπέναντι τῆς ὀργῆς των. Γράψε λοιπόν, ἀδελφέ, μὲ κεφαλαῖα γράμματα, τῶν 24 ἂν θέλῃς, ὅτι ὀνομάζομαι

4 Ἰουλίου 1870.

Χ. ΚΑΡΜΙΤΣΗΣ.